

ŞANLIURFA MEZAR TAŞLARI

Mahmut KARAKAŞ

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları
Şehir Kitaplığı Dizisi: 13

ISBN:
978-605-359-563-2

Yayın Koordinatörü
Selami YILDIZ

Dizgi Mizanpaj
Mehmet Sait RIZVANOĞLU

Kapak Fotoğrafları
Mehmet Sait RIZVANOĞLU
İbrahim H. KARACA

Baskı
Bahçıvanlar Basım San. AŞ.
Fevzi Çakmak Mahallesi 10633.sk. No:11
0.332.3452424 Karatay/Konya
Basım Tarihi: Mart 2012/Konya

Yayın Hakkı
Bu eserden iktibas yapılırken,
dipnot veya bağlaç usulü kaynak gösterilmeden yararlanılamaz.
Kitabın hukuki sorumluluğunun tamamı yazarına aittir.

TAKDİM

Şanlıurfa, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Suriye'ye komşu olan, İpekyolu güzergâhındaki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticarî yolların kesiştiği kavşak noktasında bulunması, stratejik öneme sahip bir kent olmasını beraberinde getirmiştir. Bu özelliğinden dolayı, tarihi gelişim sürecinde, üzerinde birçok bağımsız devlet ve beylik kurulmuş, birçok uygarlığa beşiklik etmiştir.

Şanlıurfa, bereket hilalinin merkezinde kilit taşıdır. Tarımın ilk olarak yapıldığı, ilk üniversitenin kurulduğu, üç semavi dinin yeşermesine ev sahipliği yapan “ateşin Hz.İbrahim'i yakmadığı”, farklı kültür unsurlarının bir arada yaşadığı ve misafirperver insanların harmanlandığı kadim bir şehirdir. Bu değerlere insanlığın dün de ihtiyacı vardı, bu gün de ihtiyacı var, emin olun yarın daha çok ihtiyacı olacak. Türkiye, komşusu aç olduğu zaman tok yatmayan insanların bulunduğu bir ülke olmaya devam edecektir.

Şanlıurfa tarihi, Balıklıgöl'de, Nevalıçori'de, Göbeklitepe'de ve bugüne kadar il genelinde yapılan arkeolojik kazıdan, elde edilen bulgulara göre, günümüzden 12.000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Balıklıgöl çevresinde yapılan kazı çalışmalarında günümüzden 12.000 yıl öncesine ait, insan boyutunda olan Dünyanın En Eski Heykeli bulunmuştur.

Şanlıurfa, tarihi süreç içerisinde bit çok peygambere ev sahipliği yapmış bir şehir olarak “**Peygamberler Şehri**” adıyla anılmaktadır. Tarihsel birikimi ile birçok medeniyete beşiklik eden bu şehir din, dil, ırk, kültür ve medeniyetlerin buluştuğu, kaynaştığı, bir hoş görü şehri olmuştur...

Şanlıurfa'yı Harran'dan ayrı düşünemeyiz, Harran tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete beşiklik etmiş önemli bir şehirdir. Harran, ay, güneş, yıldız ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı Sabiiliğin merkezi olmasının yanı sıra, İslami dönemde ise müspet ilimlerin okutulduğu Dünyanın İlk İslam Üniversitesine başkentlik etmiş bir şehirdir.

Şanlıurfa, dün olduğu gibi bugün de insanlıkla paylaşacak önemli değerleri bağrında taşımaktadır. Yapmaya çalıştığımız üzerimizdeki küllere üfleme, sahip olduğumuz potansiyelimizi ortaya çıkarmak, insanlığın faydasına sunmaktır. Hedefimiz geleceği ve büyük potansiyeli olan; tarih, kültür, barış ve huzur şehri Şanlıurfa'yı el birliği ile bugünkünden daha iyi noktalara daha ileriye taşımak, vatandaş ile devletin kaynaşmasını sağlamaktır.

“Şanlıurfa Mezar Taşları” adlı bu eserin hazırlanmasında ve yayımlanmasında emeği geçen herkese teşekkür eder, bu kıymetli eserin okuyucularımıza faydalı olmasını temenni ederim.

Celalettin GÜVENÇ
Şanlıurfa Valisi

İÇİNDEKİLER

TAKDİM / 3

ÖNSÖZ / 7

I.ŞANLIURFA MEZAR TAŞLARI / 11

A. Kabir ziyareti, ölü arkasından ağıt yakmak / 12

B. Urfa'da ölü üzerine ağıt ve taziye geleneği / 13

C. Mezar Taşlarına yazı yazmak / 15

D. Mezar Taşlarında ağıt ve mersiyeler / 16

E. Mezar Taşlarında kitâbeler / 17

a. Mezar Taşları kitâbelerinde tarih düşürme / 17

1. Tam tarih düşürme / 18

2. Mu'cem veya cevher tarih düşürme / 18

3. Ta'miyeli (bilmeceli) tarih düşürme / 19

4. Mühmel tarih düşürme / 20

F. Urfa Mezar Taşlarında hüsnü hat / 21

G. Urfa Mezar Taşlarında Serpuş ve Apolet Tasvirleri/ 22

II. BEDİÜZZAMAN MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 51

III. EYYUP PEYGAMBER CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 175

IV. EYYUP NEBİ MAHALLESİ CAMİİ MEZAR TAŞLARI / 179

V. EYYUP NEBİ KÖYÜNDE MEZAR TAŞLARI / 183

VI. HARRAN KAPI MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 187

VII. HALİLÜRRAHMAN CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 213

VIII. HEKİM DEDE CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI/ 219

IX. MEVLİDİHALİL CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 223

X. ULU CAMİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI / 259

XI. YUSUF PAŞA CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI /309

XII.MEZAR TAŞI KİTÂBELERİNDE GEÇEN ŞAİR İSİMLERİ/319

Mezar Taşlarıyla ilgili fotoğraflar/ 323

Faydalanılan Eserler/ 343

ÖNSÖZ

Mezar taşları, geçmiş devirlerin kültürünü gösteren belgelerdir. İnsanların ve toplumların hayatlarındaki özelliklerini geleceğe yansıtırlar. Bunun da başlıca iki önemli yolla yapıldığı görülmektedir. Birincisi, mezar taşlarının sanat yönünden işlenmesi ve ikincisi de mezar taşlarında ki kitâbelerdir.

Şanlıurfa mezar taşlarının sanduka ve dikme taşları (şahideleri) bölümlerinde görülen işleme ve tasvirler sanat bakımından bir incelik ve zarafet gösterdiği gibi, dikme taşının yukarı kısmı, mevtanın hayatındaki mevkiine işaret etmektedir. Mesela büyük sarık tasvirli olanlar ulema ve paşaları, uzun külah üzerine sarık tasvirli derviş ve tarikat şeyhlerini, sadece ince bir sarık köy ağalarını, üstü geniş ve altı dar kavuk biçiminde olanlar yeniçeri ve sertunayî ağalarının mezarı olduğunu işaret etmektedir. Hemen bu baş tasvirinin altında mevtanın kimliği kaydedilmiştir. Ayak dikme taşında ise daha çok ölünün arkasından yazılan bir ağıt, mersiye, kitâbe veya bir öğüt ve dua yer almaktadır.

Böylece bir mezar taşında, o mezarda medfun kimsenin kimliğini ve yaşadığı devri öğrendiğimiz gibi, birer edebi eser niteliğinde olan bu ağıt, mersiye, dua ve öğütleri de bir araya getirmeyi amaçladık. Bunun için Urfa'nın Bediüzzaman, Çift kubbe, Harran kapı, Halilürrahman Camii, Hekim dede Camii, Eyüp Peygamber Camii, Mevlidihalil Camii, Ulu Camii ve Yusuf Paşa Camii mezarlıklarında bulunan binlerce mezar taşları tek tek okundu. Bu mezar taşları içinde tekrar olanlar çıkarılarak, bir birinin aynı olmayan 219 mezar kitabesi okunarak kayıt altına alındı.

Son elli yıl içerisinde Urfa'nın büyük mezarlıklarından olan Bediüzzaman ve Harran kapı mezarlıklarının büyük bir kısmı kaldırılarak yerine ya yol veya park ve resmi daire binası yapıldığından, birçok kıymetli kitabenin yazılı olduğu yüzyıllar öncesine ait bu taşların bir kısmı ne yazık ki kırılmış veya kaybolmuştur. Ayrıca bugün Toprak Mahsulleri Ofisinin bulunduğu yer ve Buğday Pazarının karşısı ve yine bugün Meyve ve Sebze hali olarak kullanılan Mevlevihane'nin önündeki alan mezarlık idi. Bunlar kaldırılarak yerlerine bugünkü Hal Pazarı ile Toprak Mahsulleri Ofisi yapılmıştır.

Bugün en eski tarih olarak ayakta duran mezarlardan biri hicri 579, (Miladi 1183) tarihli Şeyh Mesut türbesidir. Diğerleri sırasıyla Hicri

606, (Miladi 1209) tarihli Bediüzzaman türbesi, Hicri 999, (miladi 1590) tarihli Mevlidihalil camii türbesindeki Kalender Çavuş mezarı, yine Harran kapı mezarlığındaki Hicri 1003 (Miladi 1594) tarihli Seyyid Maksut oğlu Seyyid Ali türbesi, Bediüzzaman mezarlığında hicri 1010 (miladi 1601) tarihli Şeyh Mahmut Efendi mezarı, yine Bediüzzaman mezarlığında Sadrazam Tayyar Mehmet Paşa'nın oğlu Hüseyin Bey'in hicri 1060 (miladi 1650) tarihli mezarı, Urfa'daki en eski mezarlar arasında sayılabilir.

Bu mezar kitabeleri, arasında dua olanlar Arapça, diğer kitabeler Türkçe yazılmıştır. Kitabeleri yazan şairler de kendi mahlaslarını son beyitte belirtmişlerdir. Böylece birçok Şanlıurfa şairi, bu mezar taşlarından tanınmaktadır. İşte bütün bu bilgileri bir araya toplamak, yüzyıllardan bugüne devam ede gelen ve sağlam kalan bu kültür geleneğini daha çok yıpranmadan belgelendirmek için bu çalışmayı kaleme aldık.

Kitabın basılmasında değerli desteklerini esirgemeyen Sayın Valimiz Celalettin GÜVENÇ'e ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran 2011
Mahmut KARAKAŞ

MAHMUT KARAKAŞ

1946 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Şanlıurfa'da, yüksek tahsilini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. 1971 yılında Şanlıurfa Atatürk Ortaokulu'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeni olarak göreve başladı. Aynı okulda müdüryardımcılığı yaptı. Bu arada Harran Dergisi'nde araştırma yazıları yazdı. 1995 yılı Aralık ayında emekli oldu. Evli ve yedi çocuk babasıdır.

Basılı Kitapları:

-*Şair Nabi'nin, "Tuhfetü'l-Harameyn-Hac Hatıraları", Özdal Yayınları, Urfa, 1989. İkinci baskı: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011.*

-Müsbet İlimde Müslüman Alimler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991. İkinci baskı "Müslüman Bilim Adamları" Mostar yayınları, İstanbul 2009.

-Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995. İkinci baskı: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011.

-*Şanlıurfa Evliya ve Alimleri, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa, 1996. İkinci baskı: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.*

-Şanlıurfa Mezar Taşları, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa, 1996. İkinci baskı: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011.

-*Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2001. İkinci baskı: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011.*

-Urfa'lı Baba Cem'i Karadağ Destanı, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şanlıurfa 2006

-Urfa'nın Kültür ve İnançlar serüveni, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

-Bir Mutasavvıf Şair Ömer Nüzhet, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2011.

Yayınlanacak olan kitapları:

-Şair Nabi'nin Hayr-Abad'ının transkribe ve tanıtılması.

-Urfa'da Tasavvuf İzleri,

I. ŞANLIURFA MEZAR TAŞLARI

Mezar taşları, bir şehrin kültürünü göstermesi bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü mezar taşları üzerindeki yazılar, yalnız ölünün arkasında kalanların üzüntülerini göstermekle kalmaz, diğer taraftan o şehrin tarihi, edebi, sanat ve kültürel durumunu da gösterir.

Mezartaşları, bir şehrin kültür hazineleridir. Mezartaşları olmasaydı ne hattat olur, ne şair olur, ne taş ustası ne sanatkâr olur, ne âlim olurdu. O zaman Urfa bir köyden ileri gidemez, köy olarak kalırdı. Bir şehrin geçmişini, âlimlerini, yazarlarını, edebiyatçılarını, sanatkârlarını içinde saklayan mezarlardır. Mezartaşları ve kitabeleri ise altında sakladığı kimseleri aksettiren, dünyaya gösteren aynalarıdır.

Şanlıurfa taşının yumuşak olup, işlenmesi kolay olduğundan, birçok mimari çalışmalarda olduğu gibi mezar taşlarında da rahatlıkla işlenmiş ve kullanılmıştır. Birçok şehirlere nazaran Urfa mezar taşlarının daha çok yazılı olması, belki de bu yüzdendir. Gerçi sanat ve işlemler bakımından fazla bir önem ve zenginlik göstermeseler de, edebi yazılar ve hat çeşitleri bakımından oldukça zenginlik gösterirler denilebilir.

Şanlıurfa mezarlıklarında bütün mezarlar sandukalı ve dikme taşlı yani şahidelidir. Şahidesiz mezar üç beş adedi geçmez. Urfa mezarlıklarında yalnız Bediüzzaman Ahmet el - Hamedanî'nin 1209 tarihli mezarı ile sarnıcı üzerindeki 1183 tarihiyle Şeyh Mesut türbesi Eyyubi devrine ait olmak üzere, diğerlerinin hepsi Osmanlı devrine ait mezarlardır. Urfa mezar taşları, işleme, motif ve tasvir bakımından pek önem taşımazlar. Sadece sandukaların etrafında bazı niş ve işlemlere, yine şahidelerin mısra aralarında önemsiz denebilecek çizgilere rastlanmaktadır. Hele hele Ahlât mezar taşlarında olduğu gibi zengin işlemler, koyun, koç veya at gibi bazı hayvan motiflerine,¹ yine Anadolu'nun bazı yerlerinde olduğu gibi değişik tasvirlerle bilhassa cami tasvirli mezar taşlarına² kesinlikle rastlanmaz. Yalnız Urfa Müzesinde

¹ Beyhan Karamağaralı, Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezar taşları, Ankara 1993

² Gül Tunçel, Batı Anadolu Bölgesinde Camii Tasvirli Mezar Taşları. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989

koç şeklinde bir mezar taşı bulunmaktadır. Bunun üzerinde “**fatiha, Mahmud oğlu Mustafa Karadağlı 25. 5. 961**” tarihi yazılmıştır. Hicri olarak kabul edilen bu tarih miladiye çevrilirse Nisan 1554 eder. Bu mezar taşı göz önüne alınırsa akkoyunlulardan ve en eski mezarlardan olduğu kabul edilir. Fakat yazının adeta bugünün diliyle kimliğini vermesi ve tarihini ay ve gününü rakamla göstermesi, sanki tarihin başındaki 1 rakamının yazılmadığını ve aslında 1961 tarihi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu mezarın Bediüzzaman mezarlığından getirildiği sanılmaktadır.

Mezar taşlarındaki motif ve tasvirlerin yok denecek kadar az olmasına karşılık, yazı bakımından zenginlik göstermesi, mezara başka bir görünüm kazandırmaktadır. Biz, mezar taşlarının zikrettiğimiz bu özelliğini incelerken, kabir ziyareti ve ölen kişinin ardından ağlamanın ve mezar taşına yazı yazmanın İslam inancına göre durumunun nasıl olduğunu da hatırlatmayı, işlediğimiz konu bakımından uygun gördük.

A. Kabir ziyareti, ölü arkasından ağıt yakmak:

Bilindiği gibi İslamiyet'in ilk yıllarında mezar ziyareti yasaklanmıştı. Çünkü putperestlikte, insanlar ölülerinden medet umarlar ve bunun için ziyaret ederlerdi. Fakat sonraları İslam inancı kuvvet bulunca peygamber efendimiz Hz. Muhammed (S.A.S.) bu yasağı kaldırmıştır. Bir hadisinde,

—“Sizi, kabirleri ziyaret etmekten men etmişim. Şimdi Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etme izni verildi; siz de kabirleri ziyaret edin! Çünkü bu ziyaret size ahireti hatırlatır.”³ Buyurmakla kabir ziyaretinin ahireti hatırlatacağı, dolayısıyla insanın kötü davranışlarını terk edebileceği de belirtilmiş oluyordu. Bu duruma göre kabirleri ziyaretin, hem ziyaret edene ve hem de ziyaret edilen mevtaya faydalı olacağı anlaşılmaktadır. Başka bir hadiste yine peygamber efendimizin

—“Ölülerinizin iyiliklerini anın ve kötülüklerinden sarfı nazar edin.”⁴ Diye buyurmuş olması, onları iyilikle anmamız gerektiğini de açıkça göstermektedir.

Yalnız, ölünün arkasından ağıt yakmanın, mersiye okumanın yasaklandığını ve bunun cahiliye devrinden kaldığını da Peygamber efendimizin şu hadisinden anlamaktayız.

³ Tirmizi, Sünen, Cenaiz. 59. II, 239 (O. Zeki Mollamehmetoğlu Tercümesi) – Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve şerhi, İstanbul, 1977, V, 255.

⁴ Tirmizi, Sünen, Cenaiz, 33, II, 215 (O. Zeki Mollamehmetoğlu Tercümesi).

—“Ümmetimde cahiliyet adetlerinden kalma dört şey vardır ki, onları terk edemezler. Bunlar: Asaleti ile övünme, neseplere ta'n, yıldızlarla yağmur isteme ve niyâhadır. (yani, ağıt yakma, ölü üzerine iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak)". Resulallah (S.A.S.) şunu da sözlerine ilave etti.

—“Yaşlılık yapan kadın, ölmeden önce tövbe etmezse, kıyamet gününde üzerine katrandan bir elbise ve uyuz bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır”.⁵

Ölülerin arkasından üstünü başını yırtarak, göğsünü yumruklayarak ve insanı ağlatan sözler söyleyerek ağlamak, cahiliye devrinde oldukça yaygın olduğu gibi, Mısırlılarda ve Türklerde de bu geleneğin olduğu görülmektedir. Tabîi, ölü arkasından ağlamak derken, günlerce bağıra çağıra, kendini helak edercesine ağlamayı kastediyoruz. Yoksa sessizce elde olmadan gözyaşı dökmenin bir mahzuru yoktur. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (S.A.S.) çocuğunun ölümü sırasında gözlerinden yaşlar boşanmıştı.

—Bu ne ya Resulallah? diye sorulduğunda;

—Bu bir rahmettir. Allah onu kullarının kalplerine tevdi buyurmuştur. Allah ancak merhameti olan kullarına rahmet eder, diye buyurdu.⁶ Bu ve bunun gibi daha birkaç hadis-i şerif ölünün arkasından sessizce ağlamanın günah olmadığını, tersine bunun bir rahmet olduğunu açıklamaktadır.

Fakat bütün bunlara rağmen ölen bir akrabanın, bir dostun arkasından ağıtlar yakılır. Mersiyeler yazılır. Tarihin birçok devrinde günlerce yas tutanlar, yas törenleri yapanlar bile görülmektedir. Tabîi ki böyle bir durum İslam'a uymamaktadır.⁷

B. Şanlıurfa'da Ölü Üzerine Ağıt ve Taziye Geleneği:

Her şehirde olduğu gibi Şanlıurfa'da da vefat edenin üzerine tabîi olarak ağlanılır. Ölünün yakınları bilhassa kızları, kız kardeşleri, hanımı henüz cenaze kaldırılmadan, ölünün yanında elleriyle göğüslerine, üst başlarına vurarak ağlamaya başlarlar. Bu, insanın kendini tutamadığı içten gelen bir ağlayıştır.

⁵ Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercümesi ve şerhi, İstanbul, 1977, V. 151

⁶ Ahmed Davudoğlu. a.g.e. V. 118

⁷ Süleyman Toprak, Ölümünden sonraki hayat, Konya 1986, s. 205

Cenaze kaldırılırken ve kaldırıldıktan sonra, etraftan gelen kadın akraba ve komşuların da katılmalarıyla, ağlamalar şiddetlenir. Cenazenin kaldırıldığı evde kadınlar oturur ve ağıt orada yapılır. Kadınların oturduğu bu eve ölü evi denilir. Yaşlı bir ölünün arkasından fazla ağlanmaz. Fakat vefat eden genç, evli ve çocuğu da varsa, üzüntü ve acısı da o derece çok olur. Bu yüzden evden canhıraş bir uğultu yükselir.

Yıllar önce Urfa'da mevcut olan bir adet de ölü üzerine haraç etmektir. Şöyle ki ölen genç bir erkek ise cenazesinin üzerine yeni elbiseleri atılarak, ağıt yakılarak ağlanırdı. Ağıtlar, ölü evine gelen kadınlar arasında adeta birbirine yankı verircesine, feryatlar göklere yükselir. Bu arada, daha önce ölen akrabalar da hatırlanarak ağlamalar hız kazanır. Bu yüzden

—“**Ölü evine giden herkes, kendi ölüsüne ağlar**” diye söylenilir. Ölen yeni evli ve hele bir de küçük çocuğu varsa, bu çocuk cenazenin önüne oturtulur ve ona karşı ağıtlar yakılır, beyitler söylenilirdi. Ölen erkekse hanımı, eğer kocasını çok seviyorsa, örük yapılmış saçından bir miktar keserek, ölü evindeki kadınlar arasında dolaştırılırdı. Halk arasında buna

—“**Saçını haraç etmek** ” denilmekteydi. Yine vefat eden genç, nişanlı bir kız veya yeni evliyse kızın çeyizlerini ve nişan eşyalarını, elbiselerini cenazenin üzerine atarak yürekler parçalayıcı şekilde ağlar, beyitler söyler ve ağıtlar yakarlardı. Buna da

—“**Haraç etmek**” denilirdi. Bu arada ağlayan ölü yakınları elbiselerini, üst başlarını parçalar ve saçlarını yolarlardı. İslam’a aykırı olan bu adetler artık zamanımızda terk edilmeye yüz tutmuştur. Onun için bu gibi davranışlar pek görülmemektedir.

Cenaze namazı kılındıktan ve defin edildikten sonra mezarlık çıkışında, ölünün en yakını başta olmak üzere diğer yakınlarıyla birlikte sıra ile dururlar. Cemaat tek tek önlerinden geçer ve

—“**BAKİ ALLAH**” demek suretiyle ilk taziyelerini belirtmiş olurlar. Cenaze namazına ve mezarlıktaki ilk taziyeye katılamayanlar için ikinci ziyareti yapılırdı. İkinci ziyareti, taziye evine yakın camide ikinci namazı çıkışında, ölünün akrabaları camii kapısında durur ve camiden çıkan cemaat de önlerinden geçerken taziyelerini bildirirlerdi. Bu ikinci ziyareti geleneği şimdi artık yapılmamaktadır.

Cenazenin defin edilmesinden sonra, erkekler tarafından üç gün taziye yapılır. Taziye, ölünün en yakın erkek akrabasının evinde yapılır. Buna da taziye evi denilmektedir. Vefat edenin en yakın akrabası, evin en üst başında oturur. Gelen erkek misafirler, ölü yakınlarına sabır ve baş sağlığı, ölene de Allah'tan rahmet dilerler. Bu arada taziyeye gelenlere

acı kahve, sigara ikram edilir ve güzel kokular dağıtılır. Misafirler de cenaze yakınlarına kısa konuşmalar yapar, bütün canlıların öleceğini tekrar tekrar hatırlatmak suretiyle acılarını ve üzüntülerini azaltmaya çalışırlar. Kur'an-ı Kerim okumasını bilen varsa, bunlar da Kur'an-ı Kerim'den aşır okurlar ve arkasından fatiha çekilerek, cemaat tarafından ölünün ruhuna bağışlanmak üzere okunduktan sonra yine "BAKİ ALLAH" diye ancak Allah'ın (C.C) Baki olduğu hatırlatılmakla taziye evinden ayrılırlar. Taziye evinde beş on dakikadan fazla oturulmaz.

Bu arada cenaze sahibi üzüntülü olduğu ve yemek yapacak durumu olmadığı için üç gün boyunca öğle ve akşam yemekleri komşular ve arkadaşlar tarafından yaptırılır. Yemeği yaptıranlarda cenaze sahipleriyle birlikte yemek yerler. Bundan gaye cenaze sahiplerinin yemek yiyebilmelerini sağlamaktır. Şehir içinde taziye üç günden fazla sürmez, ancak dördüncü gün pazar olursa ve ölen genç olursa bir gün daha oturulur.

Köylerde ise taziye daha uzun sürmektedir. Hatta üç beş ay sürdüğü de olmaktadır. Ölenin hatırlı biri olması ve gelenlerin uzak yerlerden gelmeleri halinde aylarca sürdüğü olmuştur. Köylerdeki taziyeye gidenler beraberlerinde ya bir torba pirinç, ya bir torba şeker veya bir koyun gibi yemek yapılacak şeyler de alarak giderler. Çünkü bir kısmı uzaktan geldiği ve bir iki öğün kalmak zorunda olduğu için o kadar misafire yemek yapmak gerekmektedir. İşte getirilen bu yiyecekler yine kendilerine yemek yapılır. Diğer adetler ise şehirdeki ile hemen hemen aynıdır.

C. Mezar Taşlarına Yazı Yazma:

İnsanın zayıf taraflarından biri de yüksek mezarlar yaparak mezarların taşlarına yazılar yazmaktır. Mezar taşlarının kireçlenmesi ve üzerine yazı yazılmasının da mekruh olduğu şu hadis-i şeriflerden anlaşılmaktadır: **"Resulallah (S.A.S) kabirleri kireçlemeyi, kabir üzerine yazı yazmayı, kabir üzerine yapı çatmayı ve kabirlerin çiğnenmesini menetti."**⁸ Yalnız, mezarın kaybolmaması için üzerine adının ve ölüm tarihinin yazılmasında bir beis görmemişlerdir. Hadis-i şeriflerde görüldüğü gibi kabirler üzerine süs olsun diye yazılar yazmak ve süslemek yasaklanmış olmasına rağmen, doğudan batıya bütün Müslüman ülkelerinde mezarların üzerine ölenin adı ve ölüm tarihi yazılmış ve bu adetten vazgeçilmemiştir.

⁸ Tirmizi, Sünen, Cenaiz, 57, II, 237 (O. Zeki Mollamehmetoğlu Tercümesi)

Müçtehitlerin, bu hadislerin hükmüne dayanarak kabir taşlarına ayet yazmanın, yere düşüp çığnenmesinin muhtemel olması sebebiyle haram, başka şeyler yazmanın ise mekruh olduğunu söyledikleri bilinmektedir.⁹

Bizim konumuz ise Urfa mezar taşlarının tarihi ve edebî özelliklerinden oluşmaktadır. Bu vesile ile ölülerimizi hayır ve rahmetle yâd etmeği amaçlamaktayız.

D. Mezar Taşlarında Ağıt ve Mersiyeler:

Şanlıurfa mezar taşlarını hazırlarken onların mimari yönünü değil, taşların üzerindeki kitâbeleri, ağıtları, mersiye ve methiyeleri ve öğütleri tanıtmayı planladık. Yılların yıprattığı, üzerlerindeki yazıların silinmeye yüz tuttuğu bu taşların altında kim bilir nasıl tarihi değerlere, edebî kitabelere vesile olan nice evliya, ulema, ağa, bey, paşa ve nice bacı, kardeş ve sevgili yatmaktadır.

Genç veya ihtiyar, ölen bir sevgilinin ardından, adeta ona son olarak sevgilerini belirtmek için bir mezar kitabesi yazdırmışlardır. Yazdırdıkları bu yazılarda sevgilerini, üzüntülerini, övgülerini ve bazen de nasihatlerini dile getirmişlerdir.

Urfa kültürünün bir tezahürü olan bu mezar taşlarına ağıt ve kitabe yazma âdeti, devrimizde artık kaybolmaya başlamış, onların yerini basmakalıp bazı cümleler almıştır. Eski mezar taşlarında yer alan ve ölü sahibinin üzüntüsünü bildiren manzumeler yazılmış olup, bunlar bir düzen içinde söylenmiştir. Bu yüzden edebiyatçılar ağıtı şöyle tarif etmişlerdir.

*"Ağıt; insanoğlunun, ölüm karşısında veya canlı - cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere batı Türkçesinde umumiyetle "ağıt" adı verilir. Ağıt söyleyen için "ağıtçı" sözü yaygınlaşmış ve "ağıt yakmak" deyimini türemiştir."*¹⁰

Divan edebiyatında da ağıt'ın yerini "mersiye"ler almaktadır. Divan Edebiyatında, "mersiye"lerde görülen bu ölüm acılarının anlatımı, Urfa mezar taşlarında çok fazla görülmektedir. Tabii bu acıların yanında merhumun dünyadaki mesleği, ilmi derecesi, makamı, ahlakı, genç veya yaşlı olduğu, ne suretle ve nerede vefat ettiği de tarihi ile birlikte

⁹ Süleyman Toprak, Ölümünden sonraki hayat, Konya 1986, s. 197

¹⁰ Prof. Dr. Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına giriş, Ankara 1981, s. 287

kaydedilmektedir. İşte bu yüzden mezar taşları edebî olduğu kadar, tarihi yönden de önem taşımaktadır.

E. Mezar Taşlarında Kitabeler:

Mezar taşları üzerinde kitabeler yazılırken, manzumeyi yazan şairin adı da geçtiğinden o devirde yaşayan şairleri de tanımış oluyoruz. Bu şairler yazdıkları manzumelerin sonunda tarih düşürmüşler, böylece edebi ustalıklarını da göstermişlerdir. Gerçi bu gibi şairleri merhum Mehmet Akif, "Edebiyat tarihçileri" diye isimlendirmiş olmakla,¹¹ onları usta bir şair olarak kabul etmemiştir. Oysa büyük şairler arasında çok fazla tarih düşüren şairler bulunmaktadır. Urfa şairleri arasında, mezar kitâbelerinde manzumesi bulunanlar arasında da çok usta şairler bulunmaktadır. Cumhuriyetten önce ölümlerin arkasından ağıt mahiyetinde mezar taşlarına kitâbe yazmak bir gelenektir. Onun için şairler, ölünün ölüm tarihini yazdıkları kitâbenin son mısralarında belirtirken, tarih düşürmenin bütün çeşitlerini kullanmışlardır.

a.) Mezar Taşı Kitâbelerinde Tarih Düşürme:

Tarih düşürme Arap harfleri ile yazılmış olup, "ebced hesabına" göre yapılırdı. Ebced hesabının orta zamanlarda kullanıldığı biliniyor idiye de edebiyatta ne vakit kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemektedir.¹² Ebced hesabına göre Arap harflerinin "Elif" ten "Ya" harfine kadar her birinin ayrı bir maktu değeri vardır. Ebced şu kelimelerden oluşuyordu:

ابجد هوز حطي كلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ

Bu duruma göre harflerin değerleri şöyledir:

ا - Elif – 1	س -Sin – 60
ب -Be – 2	ع -Ayn – 70
ج -Cim – 3	ف -Fe – 80
د -Dal – 4	ص -Sad – 90
ه -He – 5	ق -Kaf – 100

¹¹ M. Akif, Safahat, İstanbul 1966, Fazıl Yenisey, Safahat Altıncı defa basılırken, s. X

¹² Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, III, 401

و -Vav – 6	ر -Re – 200
ز -Ze – 7	ش -Şin – 300
ح -Ha – 8	ت -Te – 400
ط -Tı – 9	ث -Se – 500
ی -Ye – 10	خ -Hı – 600
ك -Kef – 20	ذ -Zal – 700
ل -Lam – 30	ض -Dat – 800
م -Mim – 40	ظ -Zı – 900
ن -Nun – 50	غ -Ĝayn – 1000

Tarih düşürme dört çeşittir, bunlar:

1- **Tam tarih düşürme:** Şair yazdığı manzumenin son beytinde tam tarih düşüreceğini belirtir ve son mısırda tarihi şiir halinde söyler. Bu mısranın harfleri toplandığında istenen tarih çıkar. Meselâ:

Söyledi fevtine bu tarih-i tamı Hatif
Ah gitti gençken Dursun cihandan verdi can

سویلیدی فوتینیه بوتاریخ تامی هاتف
آه گندی گنجکن طورسون جهانندن ویردی جان

Beytinde son mısırda tam tarih düşürülmüş ve Dursun Hanım'ın hicri 1311 tarihinde vefat ettiği belirtilmiştir.

Bazen şair ölüm tarihini son mısırda olduğu gibi yazar:

Sene bin iki yüz kırk dokuzunda
Fenâdan eyledi ukbâ'ya rihlet

Bu örnekte de 1249 hicri senesinde vefat ettiğini belirtmiştir.

2- **Mu'cem veya cevher tarih düşürme:** Bu çeşit tarih düşürme son mısran noktalı harfleri toplanarak yapılır. Cevher tarih olduğunu belirtmek için son beyitte manevi bir şeyden söz edilir. Mesela mu'cem, cevher, cevahir, mücevher, güher, cennet gibi birer manevi kıymet ifade

eden kelimeler buna işaretler. Böyle olunca noktalı harflerle tarih düşürüldüğü anlaşılır:

Alimâ tarih dedi mu'cemle çıkdı yediler
Cennet-i Adn'ını Sakıb eyledi câ'yı karar

علیما تاریخ دیدی معجمله چیقدی یدیلر
جنت عدنینی ثاقب ایلدی جای قرار

Âlim'in yazdığı bu kitabede mu'cem tarih düşürdüğünden noktalı harflerin toplanması gerekmektedir. "Çıkdı yediler" dediği için de toplanan rakamlardan yediyi çıkarmak gerekir. Böylece noktalı harflerin toplamı olan 1298'den 7 çıkarılır ve 1291 hicri tarihi bulunmuş olur.

3- Ta'miyeli (bilmece) tarih düşürme: Bu çeşit tarih düşürmede adeta bilmece sorulur. Bu daha ziyade bazı rakamlar eklemek veya çıkarmak suretiyle, bilhassa cevher tarih düşürmelerde yapılmaktadır. Bilmeceler ustaca kullanılmazsa şairin zayıflığını gösterir.

Düşüp bir harf-i "lam"la bulup tarihini
Bitirdi fevt füceten istibarım

دوشوب بر حرف لام له بولوب تاریخینی
بتردی فوت فجتاً اصطبارم

Son mısradaki noktalı harfler toplandığında 1397 rakamı çıkar. Bundan (lam) harfinin karşılığı olan 71 rakamı çıkarılırsa 1326 hicri tarihi çıkmış olur.

Ayrıca bazen şair, tarihi bir veya iki kelime ile belirtmiş olur:

Yaz Vefik seng-i mezara şu hazin mersiyemi
İşte (dağım yaresi) tarih -i fevtim benim

یاز و فیک سنک مزاره شوخازین مرسیه می
ایشته داغم یاره سی تاریخ فوتیم بنم

Beytinde olduğu gibi (dağım yaresi) kelimelerindeki harflerin toplamı ölüm tarihi olan hicri 1331 tarihini vermektedir.

4 - Mühmel tarih düşürme: Bu çeşit tarih düşürmelerde de yalnız noktasız harflerin toplamı tarihi vermektedir. Bu çeşit tarih düşürmeyi yalnız bir kitabede görebildik:

Rıza tarihimi son beyte yazmış
Anı da noktasız harflerden are

رضا تاريخي صوك بيته ياز ميش
آنى دانقطه سزحر فلردن آره

Bu beytin hepsinin noktasız harfleri toplandığında hicri 1332 tarihi çıkmaktadır.¹³

Mezar kitabelerinin bazıları manzum yazıldığı gibi bazıları da nesir olarak yazılmıştır. Bunların da içinde acıyı, üzüntüyü, ayrılık hasretini ifade edenler bulunduğu gibi. İnsanlara öğüt ve ders veren kitabeler, Allah'tan affını dileyen dualar da yer almaktadır. Tabiidir ki, alim ve veli mezarlarında daha çok dua kitabeler yer almaktadır. Bunlarda manzum kitâbeler azdır. Urfa şairleri tarafından özel olarak yazılan ve tarih düşürülen kitâbeler daha ziyade eşraf dediğimiz tanınmış ailelerin mezar taşlarında görülmektedir.

Yine birçok mezar taşlarında da birbirinin aynı olan kitâbeler de yer almaktadır.

Yaptığımız araştırmalarda yalnız mezar taşları üzerinde kitâbe yazmış olan şairlerin isimleri ve yazdıkları kitâbe adetleri şöyledir:

Abdi 1, Adil 1, Admi 2, Ahmed 1, Alim 2, Behiştî 2, Derviş 1, Emin 6, Ferdi 1, Feyzi 1, Furugi 1, Gaybi 1, Hatif 2, Hilmi 6, Hafız 1, Hikmet 1, Halid 1, İsmet 2, Kudsi 1, Kâmi 1, Kâzım 1, Lami 1, Mihri 1, Naci 1, Namık 1, Nidai 1, Niyazi 1, Nedim 1, Nasibi 1, Natık 1, Nuri 1, Rıdvan 1, Remzi 1, Rahmi 2, Rumi 2, Rauf 1, Razi 1, Raik 1, Ratıb 2, Rıza 1, Senai 2, Sabır 5, Suha 1, Şevket 18, Şöhreti 1, Şehdi 1, Tevfik 1, Vefik 2, Vehbi 1, Ziyai 1 olmak üzere 51 şair ismi görülmüştür.

¹³ Not: Örnek beyitler, Hattat Mehmet Memiş tarafından nesih hattı ile yazılmıştır.

F. Urfa Mezar Taşlarında Hüsni Hat:

Bilindiği gibi hüsni hat, ilk devirlerden zamanımıza gelinceye kadar çok gelişmeler sağlamış ve hatlar yazılmıştır. Bunlar; kufi, nesih, celi nesih, sülüs, celi sülüs, ta'lik, celi ta'lik, divanî, celi divani ve rik'a gibi yazı çeşitleridir. Bu yazı çeşitleri ile yazı yazan meşhur hattatlar yetişmiştir.

Urfa'da görebildiğimiz kitâbelerde hemen hemen bu yazı çeşitlerinin hepsine rastlamak mümkündür. Hüsni hat diye isimlendirdiğimiz bu yazıların Şanlıurfa'daki mezar taşları üzerinde de oldukça ustaca yazıldığı görülmektedir. Onun için hüsni hat yönünden de bu kitâbelerin dikkatlice incelenmesi ayrı bir konu teşkil etmekte ve ayrı bir uzmanlık göstermektedir. Bu hatların uzmanları tarafından incelenmesi, bize hem Urfa hattatlarını tanıtacak hem de hüsni hattın Urfa'daki durumunu belirleyecektir.

Mezar taşları üzerindeki kitâbelerin bir kısmının şairleri bellidir. Fakat hiçbirinde hattatların ismine rastlanmamıştır. Bazı hattatların yazı ve işaretlerinden kim oldukları tanınıyorsa da bunlar ancak bir veya iki kişiyi geçmemektedir. Bu hattatların içinde Cumhuriyet'ten önce Urfa'da çok meşhur olmuş ve Lobut Ahmet diye tanınan Ahmet Vefik Bey (1860-1923'den sonra) ve öğrencisi Arabizade Behçet Efendi (ö. 1965) bulunmaktadır. Yalnız Nakibzade İbrahim Efendi Medresesinin Ulucami içindeki kapısının 1781 tarihli kitâbesinin hattatı Abdurrahim, Döşeme Camisi'nin 1775 tarihli büyük hücre kitabesinin hattatı Urfa Naibi Hakkı olduğu yazılıdır. Bu taş üzerine yazılı isimlerden başka bazı levhalarda ve el yazmalarda da hattatlara rastlanmaktadır. Mesela öğrenciler için yazdığı kitap ile şair Hikmet'in (1832 – 1878), şair ve mutasavvıf Sakıb Efendi'nin (ö.1873) yine şair ve mutasavvıf Saffet'in (1866 – 1950) aynı zamanda hattat oldukları kesindir.

Böylece bir mezar taşı kitabesinin üzerinde üç kişinin emeği görülmektedir. Bunlar yazdığı şiiri ile şair, Hattı ile hattat ve bu hattı kazıyan taşçı ustasıdır. Diyebiliriz ki, mezar taşları kitabeleri bu üç sanatın Urfa'da gelişmesine yardımcı olmuştur.

G- URFA MEZAR TAŞLARINDA SERPUŞ VE APOLET TASVİRLERİ

Serpuş; başa giyilen şeyler, başlıklar hakkında kullanılan bir tabirdir.¹⁴ Mezar taşlarının baş dikme taşının üstüne yaptıkları mezar başlığına serpuş adı verilmektedir. Bu serpuş (mezar başlığı), mevtanın sağlığındaki mesleğine ve mevkiine de işaret etmektedir. Son senelerde mezarın kenarına işlenen tabanca, hançer veya bir araba motifi, o kimsenin ölüm sebebini göstermektedir.

Urfa mezartaşları kalkertaşı denilen yumuşak taştan yapıldığı için çok kolay işlenilmiştir. Taşların işlenişinde sanat bakımından fazla bir özelliği yoktur. Bazı sandukaların çevresinde üçgen şeklinde geometrik çizgiler ve yine bazı şahidelerin üzerinde bazı halkalar yapılmıştır. Bunun dışında hemen hemen hiçbir işlemeye rastlanılmamaktadır. Yalnız mezarın baş şahidesinde (başdikme taşında) bir serpuş (başlık) yapılmaktadır.

Serpuşlar şekil bakımından değişik anlamlara gelmektedir. Serpuşu büyük bir sarık olanlar ülema veya meşayihî, büyük bir kavuk olan paşaları, uzun külâh üzerine ince sarıklı olanlar dervişleri, sadece ince bir sarık köy ağalarını, üstü geniş ve altı dar olan kavuklar da Yeniçeri Ağalarının serpuşlarını tasvir etmektedirler. Tarikat mensuplarından Nakşibendî şeyhleri ülema sarığı ve Kadiri şeyhleri uzun külâh üzerine sarık, yine Mevlevî şeyhleri uzun mevlevî külâhı üzerine sarık tasviri yapılmak suretiyle serpuşları belirlenmiş oluyordu. Paşaların başlıkları Tanzimattan sonra fes şeklinde yapılmış, yalnız omuzlarında püsküllü paşa apoleti işlenmiştir. Subayların apoletleri ayyıldız olup yine başlıkları fesdir. Sivil erkeklerin de serpuşları fes, hanımların ise serpuş yerine yukarıdan aşağı bir örtü örtülmüş vaziyette tasvir edilmiştir.

¹⁴ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983,III, 188

Tayyarzade Hüseyin Beyin mezarı ve serpuşu

Ülema serpuşlarından biri

Kadiri tarikatı mensubu Baltacı Babanın serpuşu

Bediüzzaman mezarlığında Şeyh Ali Dede'nin mezarının serpuşu uzun kavuk üzerine ince bir sarık sarılmış vaziyette tasvir edilmiş bir Kadiri sarığı şeklindedir. Bu şekilde tasvir edilmiş başka bir Kadiri sarığı serpuşlu mezar, Urfa mezarlıklarında görülmemektedir.

Şeyh Ali Dedenin serpuşu

Bir ülema serpuşu

Üzerinde yazı bulunan bir serpuş

1695'de vefat eden Urfa-Rakka Valisi Kadızade Hüseyin Paşa'nın Ulucami haziresindeki mezarının ayak şahidesi silindir şeklinde olup, baş şahidesindeki serpuşu silindir bir kavuk şeklinde tasvir edilmiştir.

Kadızzade Hüseyin Paşanın serpuşu

1883 tarihinde vefat eden Erkan-ı Harbden Ferik rütbeli Hüseyin Vasfi Paşa'nın serpuşu fesdir. Yalnız iki omuzunda devrin paşalarının rütbesini belirten püsküllü birer apoleti bulunmaktadır.

Hüseyin Vasfi Paşanın fesi ve püskülünün görünüşü

Hüseyin Vasfi Paşanın fesinin üzerindeki Fatıha yazısı

1851'de vefat eden Urfa âlimlerinden Hacı İbrahim Efendinin Mevlidihalil Camii haziresindeki mezarının serpuşu ve daha birçok ülemanın serpuşları büyük ülema sarığı şeklinde tasvir edilmiştir.

Hacı İbrahim Efendinin mezar başlığı (serpuş)

1797'de vefat eden Yeniçeri ağalarından Serturnai Şerif Ağa'nın Bediüzzaman mezarlığındaki mezarının serpuşu ve yine 1819'da vefat eden Serturnai Derviş Hacı Muhammed Bakır Ağa'nın Mevlidihalil Camii haziresindeki mezarının serpuşu üstü geniş altı dar büyük bir Yeniçeri Ağası kavuğu şeklinde tasvir edilmiştir.

Serturnai ağalarının serpuşu

Mevlevi serpuşlu mezartaşları ise Urfa mezarlıklarında hiç bulunmamaktadır. Urfa'da 17. yüzyıldan itibaren Mevlevihane ve Mevlevi şeyhleri bulunmasına rağmen fazla bir Mevlevi mezarına rastlanamamaktadır. Çünkü tekkelerin kapatılmasından dolayı Mevlevihanenin haziresindeki mezarlar da yıkılmış ve arsası hal pazarı yapılmıştır. İşte bu yüzden Urfa'da ki Mevlevi tekkesinin avlusundaki Mevlevi mezarları tamamen kaldırıldığı ve mezartaşlarının bir kısmının toprak altında kalarak, bir kısmının da kırılarak kaybolmasından dolayı, Mevlevi mezarına ve dolayısıyla serpuşuna rastlanmaz. Yalnız Mevlidihalil Camii haziresinde bir mevlevi şeyhi mezarı bulunmaktadır.

Mevlidihalil Camii haziresinde bir Mevlevi serpuşu

Kadiri ve rüfai serpuşu

Şimdi eski halpazarı olan Mevlevihane mezarlığının yeri kazılacak olsa, altından birçok sağlam mezartaşlarının çıkacağı muhakkaktır. Böylece belki Urfa'da, Mevleviliğin en eski tarihine rastlanılabilecektir.

Ortasında “Allah Hu” yazılı bir mezar başlığı

Ahaliden bir ağanın mezar başlığı

Ulu Cami haziresinde bir derviş serpuşu

Son yıllarda kalker taşı yerine mermer kullanarak modern mezar yaptırılanlar çoğalmıştır. Bu da yüzyıllardan beri devam eden serpuş (mezar başlığı) geleneğinin yavaş da olsa terkedilmeye yüz tuttuğuna işaret etmektedir.

Fetva emini es-Seyyid Halil Efendinin serpuşu

Hacı Muhammed Reşid Hafızın serpuşu
Göğsünde “Rızaenillahi’l-Fatiha” yazısı

Apolet: Bilindiği gibi genellikle subayların omuzlarındaki rütbe yerlerine apolet denilir. Osmanlı devrinde yeniçeri ocağında subayların rütbelerini belirten bir apolet yoktu. Yeniçerilerin dışında subay yetiştiren okullar açılınca, subayların rütbeleri de omuzları üzerindeki apoletde gösterildi. Bilhassa Sultan Mahmut II. (1808–1839) devrinde fesin kullanılması ile subay apoletleri tamamen belirginleşti. İşte artık bu devirde vefat eden subayların mezar taşları üzerinde künyeleri ve rütbeleri yazılırken, göze daha çabuk görülebilsin diye serpuş olarak tasvir edilen fesin iki tarafındaki yani omuzbaşına bir de rütbesini belirten apolet tasviri yapılmaya başlandı.

Urfa mezar taşlarında da çeşitli meslekten insanların mezartaşlarına nasilki mesleklerini belirten tasvirler yapılmış idiye, subaylarında mezar taşlarına apolet tasviri yapılmıştır. Urfa mezar taşları arasında, apolet tasvirli mezar taşına yalnız subay mezarlarında rastlanmaz. Bazı sivillerin de mezar taşlarında apolete rastlanmaktadır. Bu türlü davranış ya subaylığa olan sevgiden veya sadece omuzbaşına bir tasvir yaparak süslemekten kaynaklanıyor olmalıdır. Daha ziyade kendilerinin eşraftan olduğunu belirtmek için de apolet kullanılmıştır. Bunların fesleri üzerinde arkadan sarkan püskülde vardır. Zamanımızda ise feslerin üzerinde püskül yapılmamaktadır.

1.Apolet tasvirli mezar: Apolet tasvirli sivil mezartaşlarından biri Bediüzzaman mezarlığında Alaybeyi zadelerin bir mezarında görülmektedir. Bu mezarın baş şahidesi (baş dikmetaşı)'nın serpuşu fesdir. Fesin arkasında püskül kabartması da vardır. Fesin biraz aşağısında omuz kısmına rastlayan yerde sağ ve solda birer ay yıldızlı apolet tasvir edilmiştir. Ay, geniş bir hilal şeklinde olup, yıldızı çok köşelidir. Taşın üzerinde ki kitâbesi ise şöyledir.

“el-Fatiha

Lailahe illallah Muhammedün resulallah

Urfa eşrafından Alaybeyizade el-Hac Abdurrahman Efendinin mahdumu eş-şehid el-katil el-mazlum el-mağfur Mustafa Hakkı'nın merkadidir. Tayyiballahu esrahüma ve caala'l-cenneti mesvahüma.

Tüviffe fi şehri receb el-ferd, sene 1323”

Yani Hacı Abdurrahman Efendinin oğlu Mustafa Hakkı miladi 1905 tarihinde katledilerek şehid edilmiştir. Mezarın sandukası yerden oldukça yüksek olup, yaprak şekilleri ile süslenmiştir. (94 nolu mezar)

Fes üzerinde püskülün duruşu ve omuzunda ay yıldız apoleti

2.Apolet tasvirli mezar: Apolet tasvirli sivil mezartaşlarından diğeri de yine aynı aileden olup baş şahidesindeki kitabe şöyledir:

“Haza kabrü'l-merhum el-mağfur Urfa eşrafından Alaybegzade sahib el-hayrat ve'l-hasanat el-Hac Müslüm Ağanın mahdumu Halil Hilmi Efendi kad intakale min dari'l-fena ila daril'l-beka fi şehri rebiülahir sene 1323”

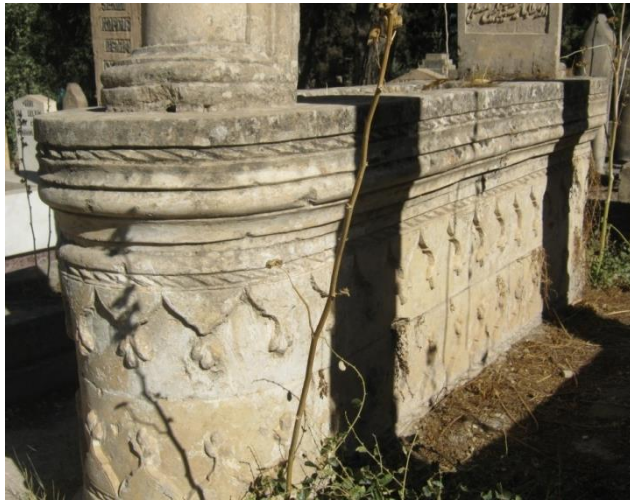
Yani Alaybeylerden hayır sahibi Müslüm Ağanın oğlu Halil Hilmi Efendi miladi 1905 de genç yaşında vefat etmiştir.

Şahidenin fes şeklindeki baş kısmının omuzlara inen bölümünde Dut yaprağına benzer biraz eğikçe bir apolet tasviri yapılmıştır. Kitabeye başlamadan en üstte ay yıldız arasına "Allah" ve onun altına kelime-i tevhid yazılmıştır. Sandukası yüksek ve süslüdür. Fesin arkasından püskülü de belirtilmiştir.

Ayak şahidesinde ise, üstte kalb şeklinde simetrik olarak (Ya Rabbi İrhamni) yazılıdır. Onun altında şair Hilmi'nin yazdığı ağıt kitabe yer almaktadır. (96 nolu mezar)

Alaybeyinin omzundaki apolet ve püsküllü fesi

Alaybeyizadenin mezarının sandukasının işlemesi

3.Apolet tasvirli mezar: Yine Bediüzzaman mezarlığında Hacıkâmiloğullarının aile mezarlığında Hacıkâmilzade Nafi Efendinin kabrinin baş şahidesinin serpuşu olan fesin arkasında püskül kabartması vardır. Fesin altına doğru omuz hizasında yaprak motifli apolet tasviri yapılmıştır. Yaprak motifinin içinde "Muhammed Resulallah" yazılıdır. Kitabesinde ise şunlar yazılıdır:

Fatiha

Urfa eşrafından Hacıkâmilzade Nafi Efendi'nin makberidir. Ölüm tarihi 1947 teşrinievvel.

Defni evvel Hacı Bakır Ağa sene 1316. (miladi 1898)

Defni sani Hacı Muhammed Kâmil Efendi şevval 1351. (miladi 1932) Ayak şahidesinde (Ya men latif lem yezel...) diye başlayan bir dua yazılıdır.

4.Apolet tasvirli mezar: Hemen yakınındaki mezar ise yine Hacıkâmiloğullarına ait olup, fesinin üzerinden arkasına doğru uzanmış bir püskül kabartması vardır. Omuzundaki apoleti ise bir yaprak motifidir. Bu apolet tasvirinin altında kitabesinde şunlar yazılıdır:

Rizalillahil-Fatiha

Haza kabre'l-merhum el-mağfuru leh, İzzetlü el-Hac Osman Beg bin el-Hac Seyyid Ahmed Ağa. Eş-şehir bi-Hacıkâmilzade. Kad intekale min dari'l-fena ila dari'l-beka. Fi şehri Safer el-Hayr fi sene 1333. (miladi 1914)

Yani Hacıkâmiloğulları diye tanınmış olan Hacı Seyyid Ahmed ağanın oğlu izzetli Hacı Osman Beyin mezarıdır denilmektedir. Burada diğer sivil mezar kitabelerinde bulunmayan bir lakab olan "İzzetlü" lakabı kullanılmıştır. Bu lakab Osmanlı devrinde askeriyeden miralaylara ve sivillerden de saniye mütemayizlerine verilen resmi elkabdır. Bu zat asker olmadığına göre saniye mütemayiz rütbesinde bulunan bir memur idi veya kendisine bu rütbe verilmişti. Ayak şahidesinde ise şöyle bir manzume yer almıştır:

Ah mine'l-mevt
 Bu merhumu ilahi eyle mağfur
 Bekada ola ya Rab şad ve mesrur
 Günahı olsada alemdeñ füzun
 Ne lazım rahmetin ondan da mevfur
 Aza-yı narımı duzahdan baid et
 Sunub cam-i tuhuru eyle mahmur
 Raufsun rahmetin çokdur ilahi
 Onu kıl cennetinde hemdemi hur

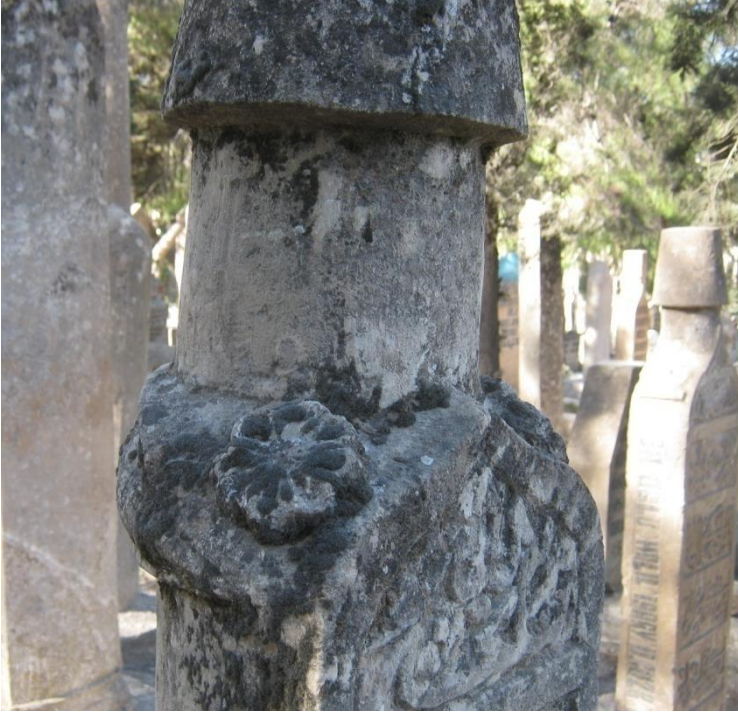

Hacıkâmillerin Yaprak motifli apolet ve püsküllü fes

5.Apolet tasvirli mezar: Aynı mezarlıkta Hamevi oğullarına ait serpuşu kırılmış olan bir mezarın baş şahidesinde omuzundaki apoleti çiçek motiflidir. Kitabesi ise şöyledir:

"Fatıha

Haza kabrül-merhum el-mağfur Şevket Beğ bin Hacı Ömer Beğ eş-şahir bi-Hamevizade teveffa 1333" (miladi 1914)

Çiçek motifli apolet

6.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında bir mezar:

Fatiha

Haza kabre'l-merhum Şeyhbekir oğullarından Şeyh Ramazan oğlu Abdurrahman Altaş. Tüviffa fî şehri Recep sene 1378. (miladi Ocak 1959) Baş şahidesindeki fesde püskül yoktur. Fesin önünde ve arkasında lale tasviri bulunmaktadır. Apoletlerinin birinde ay, diğerinde yıldız tasvir edilmiştir. (92 nolu mezar)

7.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında diğer bir mezar:

“Fatiha

Haza kabrü'l-merhum

Abozade Yüzbaşı Hasan Efendi bin Mustafa Ağa.

Tüviffe ila rahmetullahi taala fî şehri Rebiülevvel sene 1332”

(miladi Ocak 1914)'de vefat eden Abozadelerden Yüzbaşı Hasan Efendinin serpuşu püsküllü fesdir. Omuzundaki apoletinde ay yıldız tasvir edilmiştir. Mezarın sandukası alçaktır.

8.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında:

el-Fatiha

Haza kabre'l-merhum

Midilli ahali ve Urfa Jandarma taburunun efradından İdris oğlu Zihni. Tüviffe Şevval 1333.

Ağustos 1915'de vefat eden Zihni'nin fesinde püskül yoktur. Bir omuzunda hilal diğerinde altı köşeli yıldız tasviri yapılmıştır. Mezarı alçak yapılmıştır. Ayak şahidesinde şu kitabe yazılıdır:

Bir civan-i nazeninin

Merkadidir bu mezar

Eyledi nazik tenin

Hak ile yeksan rüzigar

Almadı dar-i fenada

Maksadı bu bi murad

Eyle ruhuma rahmet

Lütfeyle Perverdigar

9.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında diğer bir mezar:

Serpuş kısmında arkası yukarı kalkık bir sarık tasvir edilmiştir. Sarığın ön cephesinde "Şefa'at ya Resulallah" yazılmıştır. Baş şahidesinde:

Lailahe illallah Muhammedün resulallah

Haza kabre'l-merhum

el-Hac Cuma ibni Yusuf tüviffe fi şehri zilhicce sene 1323.

Ocak 1906'da vefat eden Hacı Cuma'nın baş şahidesinin bir omuzunda yıldız diğerinde çiçek tasviri vardır. Ayak şahidesinde ise (İlahi ente zü fadli...) duası yer almaktadır. En altta ise saksı içinde çiçek ve yaprak tasvirleri yer almıştır.

Urfa mezartaşlarında kullanılan serpuş çeşitlerinden biri

10.Apolet tasvirli mezar: Bedüzzaman mezarlığındaki bir albayın mezarının baş şahidesi:

"Rızalillahi'l-fatiha

Urfa Hamidiye elli ikinci alayının kumandanı izzetlü Muhammed Şevki beg bin Muhammed Faiz beg tüviffe fi şehri Muharrem sene 1322"

Miralay Muhammed Şevki Bey miladi 1904 'de vefat etmiş ve mezarının baş şahidesine (baş dikme taşına) püsküllü bir fes ve her iki omuz kısmına sırma şerit üzerine ay yıldızlı apolet tasvir edilmiştir. Yalnız yıldızın köşeleri çoktur.

Ayak şahidesi üzerinde de şu mısralar yazılmıştır:

"Lailahe illallah Muhammedün resulallah

Lütfedüb bir fatiha

Ruhumu şad edeler

Kabrimin viranesin

Mamur abad edeler"

Omuzunda ay yıldızlı subay apoleti

11.Apolet tasvirli mezar: Aynı mezarlıkta Karakoyun deresi tarafındaki bölümün batısındaki bir mülazim mezarının baş şahidesindeki kitabesi şöyledir:

"el-Fatiha

Haza kabre'l-merhum el-mağfuru leh.

Urfa redif yetmiş beşinci alayının dördüncü tabur dördüncü bölüğün mülazimi evveli Hacı İsmail Efendi bin Ahmed tüviffa fi şehri Muharrem el-harami şerif 13, sene 1328"

Yani üsteğmen Hacı İsmail Efendi Ocak 1910'da vefat etmiştir.

Bütün tanzimattan sonraki mezartaşı serpuşlarında olduğu gibi başlığındaki püsküllü fesin aşağısında ve omuz hizasında iki tarafta çok

köşeli yıldızı gösteren mülazim apoleti tasvir edilmiştir. Mezar sandukası yüksek, geometrik ve yaprak tasvirleriyle süslenmiştir. (21 nolu mezar)

12.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında Yüzbaşı Hacı Yusuf Efendinin mezarının baş şahidesinde püsküllü fes kısmının altında omuz hizasında hilal şeklinde apolet tasviri bulunmaktadır. Kitabe kısmında da künyesini şöyle yazmıştır:

"Rızalillahil-fatiha

Lailahe illallah Muhammedün resulallah

Men katele dune mazlumen maluhu ve nefsuhu ve huve şehidün
İnne lillah ve inne ileyhi raciün

Beşinci ordu-yi hümayuna mensub Urfa'da bulunan nizamiye süvari yirmi beşinci alayın şehiden vefat eden dördüncü bölük yüzbaşı (bir kelime okunamadı) Hacı Yusuf Efendi bin Ömer Efendi Elmaklinin merkaddir. tüviffe 1322"

Yüzbaşı Hacı Yusuf Efendi miladi 1904'de şehid olmuştur. Mezarın ayak şahidesine "ilahi ente zü fadli..." duası yazılmıştır.

Omzunda hilal apoleti

13.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında

"Urfa Jandarma mülazimi Mustafa Kâşif Efendi bin Hasan tüviffe fi şehri Şaban sene 1318"

Kitabesi yazılı olan jandarma teğmeni Mustafa Kâşif Efendi miladi 1900'de vefat etmiştir. Serpuşu püsküllü festir. Omuz hizasında çok köşeli yıldız apoleti tasvir edilmiştir. Mezarın sandukası yay gibi kavisli yapılmıştır ve ortasına tek bir dikme taş konulmuştur.

14.Apolet tasvirli mezar: Hemen yanında ise:

"Süvari Elli birinci Alay Kâtibi Esmâ Abdulcemil Efendi bin Abdurrahman Efendi tüviffe fi şehri cemazielevvel 1328"

Kitabesi bulunan bir alay kâtibinin mezarı bulunmaktadır. Esmâ Abdulcemil Efendi miladi 1910'da vefat etmiş ve apoletine hilal tasviri yapılmıştır. Sandukası yüksektir.

15.Apolet tasvirli mezar: Bediüzzaman mezarlığında başka bir mezarda püsküllü fes kısmının altındaki omuz hizasında ay yıldızlı apolet tasvir edilmiştir. Yıldız altı köşelidir. Kitabesinde:

"Urfa tahrirat kalemi ser müsevvidi evveli Ferhad Efendinin mahdumu Nizamiye yirmi beşinci Alayının onuncu bölüğünün mülazimi sanisi İbrahim Efendinin merkadidir. Cemazielevvel 1323" yazılmıştır.

Teğmen İbrahim Efendi miladi 1905'de vefat etmiştir. Sandukası yüksek olup, üzerinde işleme bulunmaz. Ayak şahidesinde şu ağıt kaydedilmiştir.

Ah mine'l-mevt

Bu çarh-i kahre ağaz dembedem devran eyliyor

Her zaman bir hadis-i dilsuzu ibraz eyliyor

Bu sima nev civanın zamanı erzan gehi

Çeşmine (bir kelime okunamadı) insanı endaz eyliyor

Valideynin amali gönca bir nevres idi

Bilmedi şimdi derd u girye pervaz eyliyor

Şeş cihetden bir rahmet söyledi tarihini

(kırık)

Son mısra kırıldığı için düşürdüğü tarih okunamadı.

Çok köşeli yıldız ve ay apoletin yandan görünüşü

16.Apolet tasvirli mezar: Harrankapı mezarlığında bir mezar kitabesi:

"Rızaillilah el-Fatiha

Urfa eşraf-ı hanedanından Seyyid Şefik bin Seyyid Ahmed eş-şehir Behramzade. Kad intakale min dari'l-fena ila dari'l-beka fi cemazielahir sene 1328" (miladi 1910)

Behramzadelerden Seyyid Ahmet oğlu Seyyid Şefik'in olduğunu anladığımız bu mezarın da serpuşu fesdir. Fesin arkasında püskülü kabartma olarak belirtilmiştir. Apoleti ise çiçektir.

17.Apolet tasvirli mezar: Urfa'da asker mezarlarının en yüksek rütbelisi Paşa apolet tasvirli olanıdır. Ulucami haziresindeki bu Osmanlı Paşasının mezarının serpuşu fes olub arkasında çok canlı bir şekilde yapılmış püskül kabartması da vardır. Mezarın baş şahidesinde fesin altına doğru omuz kısmında sırma püsküllü paşa apoleti tasvir edilmiştir. Adeta omuzdan aşağıya sarkan püsküller canlı gibi tasvir edilmiştir. Kitabesi ise şöyledir.

“el-Fatiha

Haza kabrül'-merhum el-mağfur Beşinci Kolordu-yi Hümayun Redif Sınıf-ı tali otuz altıncı fırkası kumandanı erkânı harb ferikan-i kiramından saadetlü Hüseyin Vasfi Paşa bini Hacı Reşid Paşa hazretlerinin merkadıdır. Rahmetullahi aleyhi ve ala cemii'l-mu'minine ve'l-mu'minat. Tüviffe fi şehri Ramazan-i şerif sene 1300”

Yani miladi Temmuz 1883 de vefat eden Hüseyin Vasfi Paşa, 5. Kolurdunun redif sınıfının 36. fırka kumandanı olup, erkân-ı harb feriklerindedir. (Ulucami Haziresi, 184 nolu mezar)

Şair Rumi'nin yazdığını anladığımız bu kitabe, Hüseyin Vasfi Paşa'nın Plevne Savaşı'na katıldığını ve orada esir düştüğünü, kurtulduktan sonra da 36. fırka kumandanı olarak Urfaya tayin edildiğini belirtmektedir. Yine Hüseyin Vasfi Paşa öldüğünde kırkbeş yaşında olduğunu da bu kitabeden anlıyoruz. Mezarın sandukası yüksek ve az da olsa süslüdür. Urfa'da Osmanlı devrinin ilk zamanlarına ait paşa mezarları da bulunmaktadır. Yalnız onlar sarıklarının büyüklüğünden ve üzerindeki kitabesinden bilinmekte olup, apolet tasviri bulunmaz.

Hüseyin Vasfi Paşanın paşalık apoleti

18.Apolet tasvirli mezar: Ulucami haziresinde bir mezar kitabesi:
"Hüvel'l-Baki

Nam-ı namı hazret-i padişahîye ser mevsumen Hamidiye Elli beşinci Alayını teşkil ve kaymakamlık rütbesini ihraz ederek irtihal-i dar-ı naim eden. Hacı Hıdırzade Muhammed Reşid Beğın ruhu için lillahi'l-fatiha. fi şehri rebi'e'l-evvel sene 1314"

Hacı Hıdırzadelerden olan Muhammed Reşid Bey kitabede belirttiği gibi miladi 1896'de vefat etmiştir. Kendisi Hamidiye 55. Alayını teşkil etmiş ve kaymakamlık rütbesini almıştır. Mezarının baş şahidesindeki fesi püskülsüzdür. Fesin ön kısmında bir yuvarlak kabartma adeta mehtab gibi yer almıştır. Şahidenin aşağısından omuzunun üstüne kadar taşın iki köşesinden uzanan iki kabartma çizgi, fesin altı ile kitabenin başladığı yer arasında birleşerek üç yapraklı bir yonca veya bir lale tasvirini oluşturmuştur. Aynı tasvir şahidenin arkasında da yapılmıştır. Omuzlarda ise yarım ay apoleti tasvir edilmiştir. (Ulu Cami haziresi, 206 nolu mezar)

19.Apolet tasvirli mezar: Ulucami haziresinde başka bir mezarın baş şahidesi (başdikme taşı)'nin kitabesi:

"Rızalillahi'l-fatıha

Lailahe ilallah Muhammedün Resulallah

Urfa eşraf-i hanedanından zevi'l-kadr ve'l-ihtrammdan Suruç kazası asakir-i Hamidiye ellibeşinci alayının Binbaşı-yi evveli Hacı Hıdırzade İzzetlü Süleyman Ağa'nın mahdumu (bir kelime okunamadı) Muhammed Ali Efendinin merkadidir. Tüviffe ila rahmetullahi taala, şehri-i safer el-hayr 1319" (miladi 1901)

Miladi 1901'de vefat eden Hacı Hıdırzadelerden ön binbaşı izzetli Süleyman Ağanın oğlu Muhammed Ali'nin mezarının baş şahidesinin serpuşu fes üzerine ince bir sarıktır. Sarığın üzerinde ön kısmında elips şeklinde "Ya Rahim" yazısı yer almıştır. Apoleti yuvarlak bir mehtab tasvirlidir. Yine şahidenin aşağıdan yukarıya doğru iki köşesinde uzanan kabartma iki çizgi, sarıklarla kitabe arasında birleşerek üç yapraklı bir lale tasviri oluşturmuştur. Bu kabartma şahidenin arkasında da yapılmıştır. (Ulucami haziresi, 216 nolu mezar)

Omzunda yukarda hilal ve hilalin içinde yıldız tasviri

20.Apolet tasvirli mezar: Yusuf Paşa Camii haziresinde başka bir mezar:

“Rızalillahi'l-fatiha

Haza kabre'l-merhum el-mağfur

On ikinci kolordu-yu Hümayun yirmi dördüncü fırkasının kırk sekizinci livasının doksan beşinci alayının makd-i Mirliya vekili Miralay Mustafa Satı Beg bin Hacı Hüseyin Ağa eş-Şehir Hacı Otuzbirtade tüviffe fi şehri zilhicce-i şerife sene 1303.”

Miladi Ağustos 1886'da vefat eden Miralay (Albay) Mustafa Satı beyin mezartaşının serpuşu fes olup, arka tarafa püskülü sarkmaktadır. Omuzlarında ay yıldız apoleti tasvir edilmiştir. Mezar sandukası alçaktır. (Yusuf Paşa Camii haziresi, 218 nolu mezar)

21.Apolet tasvirli mezar: Yusuf Paşa Camii haziresinde:

“Fatiha

Haza kabre'l-merhum

Diyarbakir Jandarma kumandanı Azimet Paşa'nın mahdumu
Abdulkerim beg. Tüviffa fi şehri Muharrem sene 1320.”

Miladi Nisan 1902'de vefat eden Abdulkerim Beğin fesinin arkasında aşağı sarkan bir püskül vardır. Omuzlarında ay yıldız tasvirli apoleti vardır. Mezarın sandukası alçaktır. (Yusuf Paşa Camii haziresi, 221 nolu mezar)

22.Apolet tasvirli mezar: Yusuf Paşa Camii haziresinde:

“el-Fatiha

Urfa piyade jandarma ikinci bölük emini Halil Efendi bin Mısırlı
Hacı İbrahim Ağa. Tüviffe Rebiülahir 1328.”

Miladi Nisan 1910'da vefat etmiş olan Halil efendinin mezarının serpuşu fes olup, omuzlarında ay yıldız tasvirli apolet vardır. Ayak şahidesinde şu ağıt yazılmıştır:

Yâd edüb ahvalimi her demde ihvan ağlasın
Matem eylesin valideynim halime kan ağlasın
Beytü'l-ahzen eylesin ehl-i müsibet merkadim
Nazeninler cem'olub kabrimde her an ağlasın
Dil perişan sine suzan hakisardır izzetim
Genç iken ömrüm tükendi ehl-i iman ağlasın
Bi-vefa âlemde yokdur Şevket asar-i beka
Fikredüb bu vakayı erbab-i irfan ağlasun

Diğer bazı mezar taşlarında yazılı olan bu ağıt kitabe bu mezar taşında da tekrar edilmiştir.

Ulu Cami haziresinde bir sanduka işlemesi

II. BEDIÜZZAMAN MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI:

Bediüzzaman Mezarlık, "Bediüzzaman" diye meşhur olmuş bir büyük evliyanın türbesinin bulunduğu mezarlıktır. Bediüzzaman Türbesi'ndeki mezar sandukasının çevresinde baştanbaşa Ayet-i Kürsi yazılıdır. Asıl adı yazılı değildir. Yalnız ayak tarafında Arapça ile "mine'l - hicri es - sene sitte ve sitte mietin" yazılıdır. Yani hicri 606 (miladi 1209) senesi yazılmıştır. Asıl adı ise sadece söylenegelmiş olarak "Ahmed el-Hamedânî" diye bilinmektedir. Urfa'nın Müslümanlaştırıldığı senelerde Hamedan'dan gelmiş, Urfa'da yerleşmiş ve 1209 senesinde vefat edince buraya defnedilmiştir. Bu yüzden bu mezarlığa da "Bediüzzaman Mezarlığı" denmiştir.

Bediüzzaman mezarlığındaki en eski mezar bu mezardır. Zamanla etrafında mezarlar çoğalmış ve şehrin en büyük mezarlıklarından biri olmuştur. Urfa'da en sağlam kalan mezarlık Bediüzzaman mezarlığıdır diyebiliriz. Diğer mezarlıklardaki mezarların çoğu harabe haline gelmiş olup, bu mezarlıktaki mezarlar nisbeten sağlam kalmıştır.

Bediüzzaman mezarlığındaki yüzlerce mezar taşı okunduktan sonra üzerinde birbirinin aynı olmayan ağıt ve mersiyesi bulunan Arap harfi ile yazılmış 107 mezar taşı, Latin harfi ile yazılmış örnek olarak aldığımız 11 mezar taşı olmak üzere toplam 118 mezar taşı mersiyesi yazılmıştır. Arapça dua yazıları hem Arap harfi ile hem de Latin harfi ile yazıldı. Mersiyelerdeki tarih düşürülen son mısralar da harflerin tanınması için Arap harfi ile yazıldı.

1-Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1304, (miladi 1886 – 1887)'de vefat eden Evliya Mustafa'nın oğlu Sofi Muhammed'in mezar kitâbesi:

الهی انت ذو فضل و منّ
و انی ذو الخطایا فعف عنی
و ظنّی فیک یا رب جمیل
فحقق یا الہی حسن ظنّی
الہی لا تعدّ بنی فانّی
مقرن بالذی قد کان منّی
وان الناس یظن بخیر
و اتّی اشر الناس ان لم تعف عنی
یا مونس کل وحید
ارحم حالی یا الہی

İlahi ente zü fadlin ve mennin
Fe inni zü'l-hataya fa'füanni
Ve zanni fike ya Rabbi cemilün
Fe-Hakkik ya İlähî hüsne zanni
İlähî lâ tü'azzibnî fe inni
Mukrinun billezi kad kâne minnî
Ve inne'n-nase yazünnü bi-hayrin
Ve inni eşerrü'n-nasi inlem ta'fü anni
Ya Munise külle Vahidin
İrham hali ya İlähî

Birçok mezar taşlarına yazılmış olan bu kitabe dua kitâbelerden biridir. Arapça dua olduğu için yazılışını da Arap harfleriyle verdim. Kitabenin Türkçe anlamı şöyledir:

"İlahi, sen fazıl ve kerem sahibisin. Ben günahkârım, beni affeyle. Ya Rabb'i sana zannım güzeldir. Ya ilahî bu hüsnü zannımı gerçekleştir. İlahî beni cezalandırma, zira bende olanı ikrar ediyorum. İnsanlar beni iyi biliyor, oysa beni affetmezsen, ben insanların en kötüsüyüm. Ey kimsesizlerin dostu, Ya İlahî bana merhamet eyle."

2-Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1896'da vefat eden Urfa Müftüsü
Hacı Abdüllatif Efendi'nin mezar kitâbesi:

الله لطيف بعباده
فسئلك اللهم امنأ و رحمة
فبالامن يا رحمن لا يتق مؤجلاً
و كن يا رحيم راحماً ضعف قوتى
و يا مالك كن لى نصيراً و مؤئلاً
و يا قُدوس يا رب كن لى منزهاً
و للشرّ سالماً يا سلام ميديلاً
و يا مؤمن هب لى اماناً مستلماً
و سترأ عمياً يا مهيمن مسب لاً
بعزك و قدرتى يا معز معزير
مذل فكن للظالمين مذللاً
ارحمنا يا ارحم الراحمين

Allahu latifün bi'ibadihi
Fenes'elüke Allahümme emnen ve rahmeten
Febi'l-emni ya Rahman lâ yettaki müeccelen
Ve kün ya Rahim rahimen da'fe kuvveti
Ve ya Malikü kün li nasiren ve mev'ilen
Ve ya Kuddüsü ya Rabb'i kün li münezzihen
Ve li şerri salimen ya selamü mübeddilen
Ve ya Mü'minü hebli emânen müsellimen
Ve sitren 'ümyen ya Müheyminü müsbilin
Bi izzike ve kudreti ya Muizzu müezzizen
Muzillun fekûn lizzalimine müzellilen
İrhamnâ ya erham'er-rahimiyn

Bu dua kitâbesi birçok âlim ve evliya'nın mezar taşları üzerine yazılmıştır. Mesela, 1851'de vefat eden Mevlidihalil Camii Kabristanına defnedilen âlim Hacı İbrahim Efendi'nin, Mevlidi Halil Mezarlığı'nda 1229 hicri 1814 miladide vefat eden Derviş Abdal Muhammed'in mezar taşlarında ve daha nicelerinde yazılmıştır. Türkçe anlamı şöyledir:

"Ey Allah'ım, senin emniyet ve rahmetini isterim. Ya Rahman, emniyetinle ecelden korkulmaz. Ya Rahim, zayıf olan kuvvetime merhamet eyle. Ya Malik, bana yardım et ve dayanak ol. Ya Kuddüs, Ya Rab, beni temizle. Ya Selam, beni kötülüklerden temizle. Ya Mü'min bana selamet ve emniyet bağışla. Ya Müheymin, bütün ayıplarımı gizle. Ya Muizz, izzetinle bana güç ver. Ya Muzil, zalimleri zelil eyle. Ya erhamerrahimin bize merhamet eyle." Yazısı celi sülüs hattıyla yazılmıştır. (Resim: 1)

3 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda rebi'ülevvel 1289 (Mayıs 1872) tarihli Fatima Hanım'ın mezar kitabesi :

Yek nefesde Hakk'a teslim eyledi ruhun heman
Mader-i şah-ı şehid-i Kerbela olsun şefi'
Car kılsun ruh-i pâk-i Mustafa'dan Ümmühan
Deh düşüb Rızvan dedi etdi tarihini
Bahçe-i cennetde yaptı Fatima bir aşıyan

Hazreti Fatima'nın (R.A.) adını taşıyan mevta'ya yine Hz. Fatima'nin şefaâtçi olmasını dilemektedir.

Bu manzume Urfa şairlerinden Rızvan tarafından yazılmıştır. Manzumenin son mısrasında tarih düşürmüştür.

Cennetde yaptı Fatima bir aşıyan = جنتده یاپدی فاطیمه بر اشیان

Kelimelerinin toplamı 1297 eder. Bundan 10 çıkardığımızda 1287 çıkar. Böylece iki sene farklı çıkmış oluyor.

4- Bediüzzaman Mezarlığı'nda 15 Zilhicce 1340 ve (miladi 10 Ağustos 1922)'de vefat eden Urfa'nın meşhur âlimlerinden ve Suruç Müftüsü Abbas Vasık Efendi'nin mezar kitabesi:

Diken eken meyve alamaz,
Geçirdiğin gaflet elvermez mi?
Uyan ve çalış ki
Bu günün dünden daha hayırlı olsun
Ellerini zevil minnete aç,
Kavi-i Mutlak'a iltica et.
Allah'ın huzur-i canibinde boynunu eğ,
Gözlerinden yaş akıdarak de ki
Ya Rabbi, nefsime zulüm ettim
Kabahatlar işledim.
Esrarın faş olacağı günde
Beni mahlûkatına karşı mahcup etme ilahî.
Zar ü eninimi dinle
Terk-i hayat edenlerden ibret al.

Evet. Gerçekten ders verici bir kitâbe olduğu açık bir şekilde belli.
Yazı rika hattıyla yazılmıştır. (Resim. 2)

5- Bediüzzaman Mezarlığında 1.1.1969 da vefat eden Şükrü kızı Cemile Hanım'ın mezar kitâbesi:

Ah mine'l mevt
Veda edüb bu mülk-i faniden azm-ı beka kıldım
Doğumdan bulmadım çare beş evladım yetim kıldım
Şehid olub hurilerle vücudum dar-ı huld kıldım

Kitabeden mevtanın doğum sırasında vefat ettiğini ve arkasında beş çocuğunu yetim bıraktığı anlaşılmaktadır.

6- Bediüzzaman mezarlığı'nda Rebiülahir 1311'de (Ekim 1893) vefat eden Müslim Ağa'nın kızı Dursun Hatun'un mezar kitâbesi:

Dedim eyler iken ömr-i giran kadri ziyan
Alem-i fanide baki kalacak mı insan

İşte bak Dursun'a da neyledi gaddar felek
Cism-i nazikteri hâk ile kıldı yeksân

Mazhar-i ecri-i kesr eyleye Hallak -1 Kerim
Zair - i kabri olursa revza-i fatiha-han

Eserek bad-i ecel kırdı dıraht -ı ömrün
Çare ne gelir kader böyle buyurmuş ferman

Söyledi fevtine bu tarih-i tamı **Hatîf**
Ah gitti gençken Dursun cihandan verdi can

Son mısradan tam tarih düşürülmüş olup. Bu mısranın arap harfleri olan

آه گندی گنچکن طورسون جهاندن ويردى جان

Mısradan Dursun Hatun'un vefat tarihi 1311 hicri tarihi çıkmaktadır. Burada Hatif her ne kadar gaipten gelen ses anlamına geliyorsa da şairin mahlası da olabilir. Çünkü mahlas şeklinde kullanılmıştır.

Kitabede, ömrün devamlı ziyan edildiğini ve hiçbir kimsenin baki kalmayacağı belirtilmektedir. "Dursun Hatun'un da nazik vücudu yerle bir oldu. Kabrine ziyarete gelenler kendisine bir fatiha okurlarsa belki Kerim olan Allah sevabını arttırır. Çünkü Cenabı Hakk'ın fermanı böyledir. Ecel rüzgârı ömür ağacını kırdı."

7- Bediüzzaman Mezarlığı'nda türbenin yakınında Köroğluzade Ahmed Ağa'nın oğlu cemazielevvel 1302 (Şubat 1885)'te vefat eden Numan'ın mezar kitâbesi:

Sebze-i bağ-ı nev-nihale verib bâd-ı hazan
Kamet-i bâlâsını etdi kütah ol bi-aman

Aşıkân etsin ziyaret kurbdar olsun melek
Beng-i sevaba nail olsun ruhuna elhamd-han

Afv ede cümle günahın çün ola ruz-i ceza
Eyleye ona şefaât ol Resul-i müstean

Çün sada-yı ircii enfası etdi gûşmâl
Habs-i tenden mürğ-i ruhu per açıb gitdi mihman

İki gel tarihe Lami kıl basar itham olur
Eyleyüb azm-i sefer Firdevs'de kıldı aşiyân

Urfa şairlerinden Lami'nin (1826 – 1888) yazdığı bu kitabenin son mısrasında tarih düşürmüştür.

ایله یوب عزم سفر فردوسده قیلدی آشیان

Mısrasının harflerinin toplamı 1300 değerini vermektedir. Buna “iki gel” dediği için iki eklemekle 1302 tarihi bulunur.

"Yeni fidan bağına hüznü salarak, o amansız ölüm, ömrünü kısalttı. Âşıklar mezarını ziyaret etsin, melekler yakını olsun. Ruhuna fatiha okuyanlar sevaba nail olsun. Kıyamet gününde Cenabı Hak günahlarını affetsin. Peygamber Efendimiz ona şefaât etsin, ircii sesini duyunca, ruhu teninden uçarak misafir gitti." Bu manzume celi talik hattıyla yazılmıştır.

8 - Bediüzzaman Mezarlığında türbenin yakınında Kemahlı Hacı Musa Efendinin hanımı, 143. süvari fırka binbaşı Abdülhalim Beyin annesi Fatima Hanım'ın 14 teşrinievvel 1310, (1894 – 95) tarihli mezar kitabesi:

Hummalı bir sıtma tesiriyle
Bir gece düşdün yataktan
Tam kırk gün ızdırap çektin
Bu umulmaz halden
Hekimler, bakanlar
Bulmadı derdine derman
Bahanedir sıtma da düşmek de
Gelince ferman
Ne yapsın Lokman
En son veda etdin
Bu fani dünyaya ebedi
Bırakdın hem yaralı hem mahzun
Halim ile Cevdet'i

Fatima Hanım'ın sıtma hastalığına yakalanarak, kırk gün yattıktan sonra vefat ettiği belirtilmektedir. Fatima hanım Kemahlı hacı Musa Efendinin hanımı olup Urfa'da binbaşı olan oğlu Abdülhalim Beyin yanında kalırken vefat etmiştir.

9 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda türbenin yakınında Köroğlu zade ibiş'in oğlu Cafer'in Rebiülahir 1282. (Ağustos 1865) tarihli mezar kitabesi:

Ecel peymanesin nuş etmemiş var mı bu halde
Gerek bay û geda ger merd û zenden var ise göster

Köroğluzade Cafer'den kıyas et dehr-i halin kim
Salah û zühdiyle olmuş iken âlemde nik-ahter

Henüz şemmetmemişken goncei maksud dünyada
Dutub damanımı har-i ecel çekdi ona hançer

Nida-yı ircii nuş edince nass-i kati'adan
Koyub ferşi harir eyledi gür hakini bister

Bırakdı ehl-i nefsten ağlayub ahbab-i akranın
Özü darü's - Selama doğru açdı nazıyla şehper

Döküb gözyaşını mu'cemle İsmet söyledi tarih
Veda edib cihandan gitdi hulde genç iken Cafer

Kitabeyi Urfa şairlerinden ismet (1827 – 1875) yazmıştır. Son mısradaki tarih düşürülmüştür. Mucem tarih dediği için

وداع ايدوب جهاندن گيتدی خلدہ گنج ايکن جعفر

Mısrasının noktalı harfleri toplanır, 1321 değeri çıkar. (Döküb = دوکوب dediğinden de bu kelimenin toplamı 38 rakamını da 1321'den çıkarınca 1283 tarihi çıkar.

"Gerek zengin, gerek fakir, gerek erkek ve kadın olsun, bu dünyada ecel şerbetini içmemiş bir kimse var mı? Doğruluğu ve zühd ve takvası ile şöhret yapmış iken Köroğluzade Cafer'in halini gör ve anla. Henüz evlenmemiş iken, ecel dikenini onu hançerlemiştir. İrcii emrini duyunca, ipek yatağını bırakarak mezar toprağını kendine yastık edindi. Dost ve arkadaşlarını bırakarak yüzünü darüsselama çevirip, naz ile kanat açtı.

Gözyaşını dökerek ismet noktalı harflerle tarih söyledi. Cafer dünyaya veda edip, genç yaşında ebediyete gitti."

10 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda Çakmakçızade Halil Efendinin
oğlu Hacı Hasan Arıcasoy'un 1958 tarihli mezar kitabesi:

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan
Be-hakk-ı arş-i a'zam nur-i Kur'an
Gelib kabrimi ziyaret eden ihvan
Edeler ruhuma bir fatiha h'an

Aman Rabb'im sana geldim bana lütf eyle ihsan kıl
Ki ğaffarü'z-zünub'sun sen günahım afvû ihsan kıl
Sen Şafi'ül-mü'minin'sin ya Kerim û ya Rahim
Koma zulmetde ilahi kabrimi pür-nur kıl

Ya ilahi ol mübarek ism-i pâkin hürmeti
Hem Resul'ün Fahr-i Âlem şah-ı kevneyn hürmeti
Eyle kabrim ravza-i Cennet ya ilahe'l âlemin
Dembedem gelsin bana onun safa ve nimeti

Yakarışını dile getirmiştir.

11 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda, hemen Bediüzzaman Türbesinin yanındaki kubbe (kümbet) içinde iki yeşil mezar bulunmaktadır. Bunlardan isimsiz olanın ve 23 Şevval 1319 hicri, (3 Şubat 1902) tarihinde vefat edenin baş dikme taşı:

Haza kabr'ül merhum el-mağfur el-habibü'l-erbab
Hiramende (hirabetde) Kadirin Melamiyyunda hitab
Tilavetde küşad olmuşken şâhi âlî cenab
Halil İsmail'in çeşm-i mazhar-ı bedr-i Aftab
Cihanın serverinden alındı nur-i Aftab
Nimet-i Muhammed Müslimi ayntabdır ayntabdır ayıntab.

Bu kitabeden adının Baba Müslim olduğunu öğrendiğimiz bu mezarın ayak dikme taşında ise şunlar yazılıdır.

Merhaba ey afet-i devraneler hoş geldiniz
Mısır ilinden tevessü'i Ken'ane hoş geldiniz

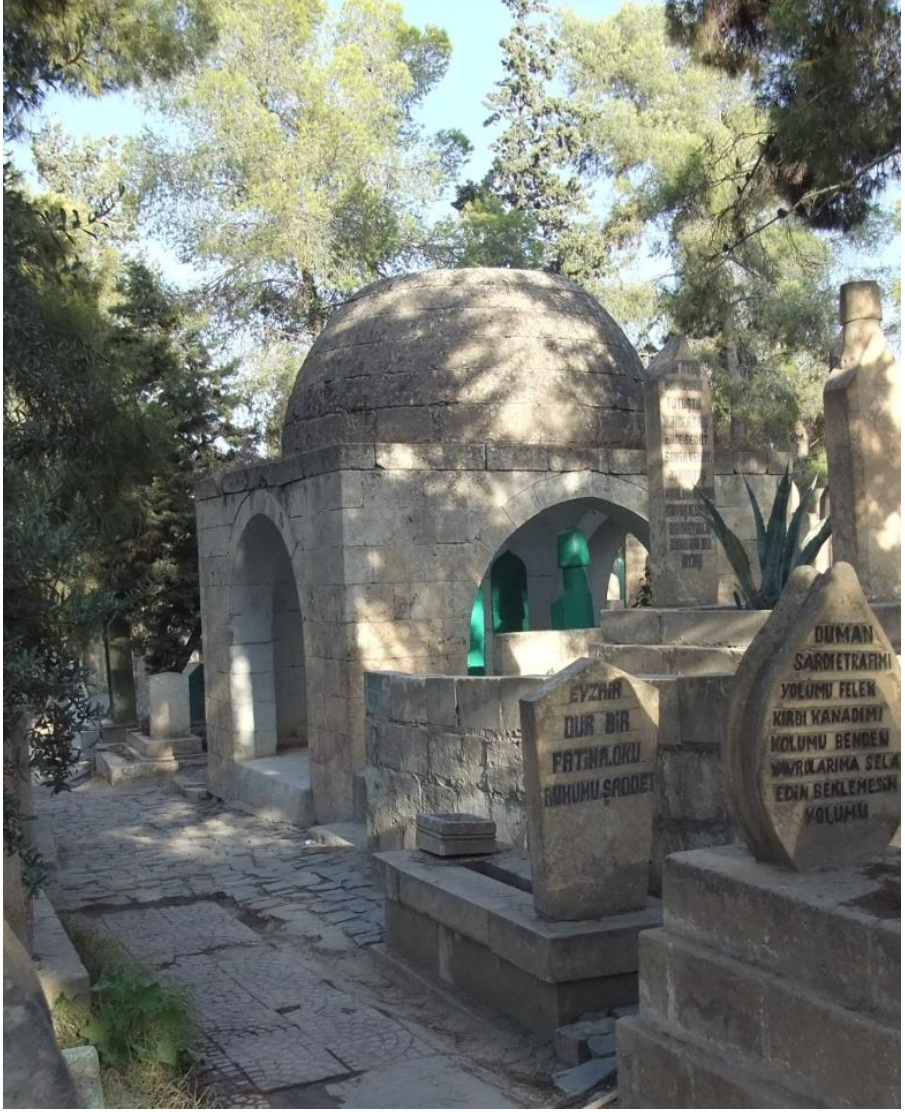
Geldi ahbab oldu meclis-i bağ-ı ravzandan nişan
Şadıman oldu dil-i viraneler hoş geldiniz

Hamdülillah gamdan azad oldu ol üftadeler
Ab-rû-yi meclis-i irfaneler hoş geldiniz

Her biri şah-ı hatm Çin û İran'dan gelir
Hacc-ı ekber Kâbe'ne viraneler hoş geldiniz

Kıl tarahhüm Sadıka ki hak erenler şahısın
Dedi Ahmed sırrı-ı âli kenz-i Huda'dan geldiniz

Bu manzumeyi Ahmed adında bir şairin yazdığı anlaşılıyor. Bu mezar Kadiri tarikatı melami halifelerinden baba Müslim Efendinin mezarıdır.

Baba Müslim Efendinin türbesi

12 - Bediüzzaman Mezarlığında Bediüzzaman Türbesinin hemen yanındaki kubbe (kümbet) içindeki Kadiri tarikatı şeyhi Kömürcüzade Abdullah'ın oğlu İbrahim Halil'in Safer 1365 (Ocak 1946) tarihli mezar kitâbesi:

Vefasız dehre aldanma hebadır
Safanın sonu elbette cefadır

Şehiden katlolunan bu civanın
Semmiyi'l ismi ceddü'l - enbiya'dır

Şefi'î pür enisidir mahşerde
Muhakkak kim şehid-i Kerbela'dır

Tarik-i Kadiri'ye çünkü mensub
Onun pişindarı kutb-i evliyadır

Temenna etdi kim ihvana sade
Hulusen fatiha ile duadır

Kitabeden İbrahim Halil'in genç yaşında katledildiği ifade edilmektedir.

13-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Rebiülahir 1249 (Ağustos 1833)'te vefat eden Fahrü'l-ayan Serbevvabin-i Dergah-ı Ali Ahmed Ağa bin Osman Ağa Hacı Ömer Ağazade'nin mezar kitabesi :

Budur seng-i mezarında alamet
Ruha'nın mahferi rüknü vilayet
Ser bevvabin-i dergah-ı âli
Serir-i mesned ârâ-yı saadet
Karahan ibni Tahmas Ahmed Ağa
Zamane kahramanı nik û haslet
Denilir alem içre nam ü şanı
Seha ve merd-i meydan-ı şecaat
Huda'dan hil'at emraz-ı elbas
Kılırken derdine derman-ı tababet
Rıza gören bu hal ile kazaya
Reva mıdır ricale bu siyaset
Hele takat gelür mü çarh-i giç-rev
Bu mateme kıyametden alamet
Seza kan ağlaya ahbab-ü yaran
Bu bir safi-derun ehl-i sadakat
Sene bin iki yüz kırk dokuz'unda
Fenadan eyledi ukbaya rihlet

Vefat tarihini olduğu gibi yazı ile yazmıştır. Saray kapıcı başısı anlamına gelen Ser bevvâbin-i dergâh-ı âli olan Ahmet Ağanın vefatı kitâbede şöyle anlatılmaktadır : "Sarayın kapıcı başısı olan Ahmed Ağa çok cesur, mert ve şöhret sahibidir. Hastalanıp tedavi edildiği halde boğdurulmak suretiyle öldürülmüştür. Kıyametten bir belirti olan bu mateme, kambur dünyadan bir güç gelir mi? Arkadaşları ve kendisini sevenlere ağlamak gerekir ki, o çok sadık biriydi. Hicri 1249'da (miladi 1833) fani dünyadan ebedi hayata göç etti."

14-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Şeyh Mustafa'nın mezar kitabesi:
Şeyh Mustafa'nın vefat tarihi silinmiş, yerine kızı Hacı Fatime'nin
1313 (miladi 1895) vefat tarihi yazılmıştır.

İlahi rahmetindir bi-nihaye
Kerem kıl mazhar et nur-ı likaye
Vefa kıl merkadim gören birader
Ziyade ihtiyacız biz duaye

Bilal-i Habeşi'nin hürmeti için
Şefi kıl Mustafa'yı Mustafa'ya
Temenna ile Naci desin tarih
Hatasın mahveyle dönder atâye

"İlahi, senin rahmetinin sonu yoktur. Kerem et beni nurunla karşılaştır. Ey mezarımı gören kardeşim, vefalı ol ve bize dua et. Çünkü biz duaya çok fazla muhtacız. Ya Rab. Bilal-i Habeşi (R.A)'nin hatırı için peygamberin Mustafa (s.a.s)'yı ben Mustafa kuluna şefaathçi kıl, Naci temenna ile tarihini söylesin. Günahlarını yok et. Onları sevaba dönder ya Rabb." Anlamına gelen mısralarla mevtanın ihtiyaçları açıklanmıştır.

Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

خطاسين محو ايله دوندر عطايه

Mısrası 1189 değerini verir. Bir evvelki mısradaki (desin = دیسن) kelimesinin toplamı olan 124 değeri buna eklenirse 1313 hicri tarihi çıkar. Kitabenin şairi Naci isminde bir Urfalı şairdir.

15 - Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1342 (miladi 1924) senesinde vefat eden, devrinin alim ve vaizi Harputlu Şeyh Muhammed Taha Efendinin mezar kitâbesi :

İlahi dilerim derdime çare
Ki oldum nefis elinden dili yare

Günahım çok makarrım ya ilahi
Ümidim geru sen Perverdigâre

İlahi red kılma mürüvvetinden
Kapına gelmişim ben yüzü kare
İrham hali

Allah'dan en çok âlimler korkar gerçeği ile Allah'tan mağfiret dilemektedir.

16 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda 22 Rebiülahır 1326, (25 Mayıs 1908)'de vefat eden Mukimzade Muhammed'in oğlu âlimlerin ve fakirlerin dostu Hacı Abdurrahman Efendinin mezar kitabesi:

Hüve'l - Hayyü'l - Baki
Günahım çok makarrım ya İlahî
Ümidim gerû sen perverdigare
İçim arıdamadım ğill û ğaşdan
Ne idim bilmezem ruhsarım ağara

İlahi red kılma mürüvvetinden
Kapına gelmişim ben yüzü kara
Günahkârım deyü ümidin kesme himmetden
Muhammed Mustafa gibi Şefaathâhımız var
İrham hali ve hasbiyallahu

Bazı küçük değişikliklerle birçok mezar taşında yazılı bulunan bu kitabe, günahının çok olduğunu, buna rağmen ümidinin Allah'ın affında olduğunu bildirmektedir." içimi hile ve hıyanetten temizleyemedim. Yüzümü ağartamadım. Ancak kapına geldim, beni mürüvvetinden uzaklaştırma ya Rabbî. Bizim Muhammed Mustafa (s.a.s) gibi şefaathâhımız vardır." Anlamına gelen ifadeler kullanılmıştır.

17- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Ebubekir kızı Fatime Hanımın
1928 tarihli mezar kitâbesi:

Bir iki gün felek bezmine mihman oldum
Kendimi baki sanıb gül gibi handan oldum
Akibet Mehdi sanıb İsa telh etdi felek
Daha nevreste iken hâk ile yeksan oldum

İfadeleri ile dünyanın ebedi olmadığını hatırlatmaktadır.

18 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda 18.11,1952'de vefat eden Miftahi Bekir Efendi'nin oğlu Hafız Ömer Efendi'nin mezar kitâbesi:

Zair
Bu fani dünyada ne kadar uzun
Yaşar isen sonu göçmektir.
Eğer ebedi kalmak ister isen dindaşlarına
Ebna-yı tebşir daima iyilik et
Her saadetin başı budur
Seni ebediyet aleminde günûde-i
İstirahat eden de budur
Cenab-ı Hak bu kabirde yatan
Mü'min karındaşımızı afvû mağfiret
Eylesin âmin

Urfa âlimlerinden Miftahi Bekir Efendi'nin oğlu Ömer Hafız, Kur'an-ı Kerim'i hıfzetmiş bir kişi olarak tanınıyor. Yukarıdaki cümleler, ahirette kurtuluşun ve dünyada da ismin dillerde kalma sebebinin iyilik etmek olduğu ifade edilmektedir.

19- Bediüzzaman Mezarlığında 1263 senesinde vefat eden Ramazan Rıza'nın kızı Hadice Hanımın mezar kitâbesi:

Yine devran eyledi bu çarh-i felek
Hâk ile alûde yandı böyle ser û semeni

Ah kim etmez işde yakdı saharda
Nevcivanlıkda alub dosta cennet kefeni

Üçler çıkdı Hak'dan ol hur-i cinân
Kim zibâ bihiştine giyse pireheni

Sürmedi dünyada vefa-yı berd-i sohbeti
Ruz-i mahşerde ola ona her rah rahimû rahmeti

Tarihim dil-şikâr-ı dar-ı ukbâ içre ola
Bin iki yüz altmış üç salında buldu cenneti

"Bu dünya çarkı yine devretti. Bedeni toprağa karışarak yandı. Genç yaşında dosta cennet kefeni aldı. Cennetten üç huri çıkararak, güzel cennet gömleği giydirdi. Dünya da hiçbir vefa görmedi. İnşallah Mahşer gününde ona rahmet kapıları açılır. Baki âlemde tarihim gönül alıcı olsun. 1263 senesinde cenneti buldu." Anlamına gelen ifadeler kullanılmıştır. Hicri 1263 (miladi 1848) tarihi yazı ile verilmiştir.

20 - Bediüzzaman Mezarlığında Miftahi Abdurrahim Efendi'nin
kızı Zemzem Hanım'ın Ağustos 1945 tarihli mezar kitabesi:

Zemzem Hanım'ın ya Rab makberin
Bihîşt içre eyle kasr-ı a'la

Edâ eyler idi savm û selatin
Okur Kur'an'ı hem eylerdi esfa

Tehi dest kapına geldi ilâhî
Bağışla cürmün ey Hayy û Tüvâna

Duam oldur olunca ruz-i mahşerde
Şefii olalar Havva ve Zehra

Cenab-ı Hak'tan bu hanım için af ve mağfiret dilenmektedir.
Zemzem Hanımın babası Abdurrahim Efendi de Urfa âlim ve
müderrislerindedir.

21- Bediüzzaman Mezarlığı'nda 13 Muharrem 1328, (Ocak 1910)'da vefat eden Mülazim-i Evvel Hacı İsmail Efendi bin Ahmed'in mezar kitabesi:

Yâd edüb ahvalimi her demde ihvan ağlasın
Matem etsin valideynim halime kan ağlasın

Beytü'l - ahzen eylesin ehl-i musibet merkadim
Nazeninler cem'olub kabrimde her an ağlasın

Dil perişan hasta suzan hâksar-ı gurbetim
Genç iken ömrüm tükendi ehl-i iman ağlasın

Yok bu âlemde Şevket âsâr-ı bekâ
Fikredib bu vakiayı erbab-ı irfan ağlasın

Biz kuluz, kuldan hatalar yaraşır
Padişahsın sana atalar yaraşır

Başka bir kitabenin aynısı olan ve yine Şevket'in yazdığı bu kitâbe, genç bir ölünün arkasından yapılan ağıtı dile getirmektedir.

22 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri zilkade 1245, (miladi Nisan 1830)'da vefat eden Mir-i mirsalatı Ali Bey ibni Ahmed Alemdarzade'nin mezar kitâbesi:

Ah kim bu kabir mezarımdır
Firkat-ı meltemde kaldık ah u zâr

Er görüb tir-i kaza nagâh kim
Oldu maktun nazır-ı sengi firâr

Dehr-i duni gör kim aher eyledi
Gark-ı huni zahm-nak-i bi-şümar

Bir neriman-ı zaman-ı mirkelam
Kıldı yerinde asla yadigâr

Anasın hasrette koydun ey felek
Etme mahşerde İlâhî şerm-sar

Alemdarzade Ahmed'in oğlu Mir-i mirsalati (Bu kelimenin sala okuyanların beyi anlamına geldiğini sanmaktayım.) Ali Bey, bir kaza oku ile vefat ediyor, Ali Beyin güzel ve nükteli söz söylediğini de bu kitabeden anlamaktayız.

23 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1342, (miladi 1924) senesinde vefat eden Musa kızı Adile Hanım'ın mezar kitâbesi:

Firkatâ
Elim açdım gelib Hakk'a
Niyazımdır O Hallak'a

Ki gufranın ede mazhar
Bana mahşerde şükrâne

Bu gün oldu bana mesken
Tûrab bir ferşi seccade

Bu manzumede Allah'tan af ve mağfiret dilenmektedir.

24 - Bediüzzaman Mezarlığında 1341. (miladi 1922)'de vefat eden Muhammed Emin'in mezar kitabesi:

Felek bu nev-nihal-i nazenin muammer
Kim etdi meskenin zir-i zemini

Tutup bir illet-i mühlik bir anda
Cihanı kapladı ah û enini

Tıfıl iken gülmedi yüzü yetimin
Ki şad olmadı hiç kalb-i hazini

Devasından etıbba aciz oldu
Verem derdiyle soldu bedeni

Döküp gözyaşımı tarihe birle
Cezada fakirim kıl afv ipini

El-firak el-firak ila yevmi'l misak

Son mısra olan,

جزاده فقرم قیر عفو ایپینی

Mısrasının toplamı 989 eder. Bu rakama gözyaşının (yaşım = یاشم) kelimesinin karşılığı 351 rakamı eklendiğinde 1340 eder. Bu rakama 1 eklemekle 1341 tarihi çıkar.

Manzumede mevtanın verem derdine yakalandığını ve zamanın bu öldürücü hastalığından doktorların el çektiğini ifade etmektedir.

25 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1314 cemazielahir (Ekim 1896)'da vefat eden Muhammed Şah Efendi bin Hacı Es'ad Efendi'nin mezar kitabesi:

Bağ-ı ikbalde bir kimseyi etmez şâdân
Nice meh pareyi ağuşa çeker sedrinin

Şah Efendi oldu ah tığ-i kazadan mecruh
Füceten oldu şehid hüznle ağşata cebin

Silk-i milk-i beka oldu ğam-ı cebirle zâr
Terk edüb hayfa ki evladını mücevvez hazin

Hürmet-i seb'a-i şânı anı mağfur ede Hakk
Mucib-i rahmet ola feyz-i ca-yı amin

Söyledi cevherle tarihi Şevket hatif
Ravza-i Adn ola bu merkad-i pâk Şahın

Urfa şairlerinden Şevketin yazdığı bu kitabenin Arapça harfleri yazılışıyla son mısrası

روضهء عدن اوله بو مرقد پاك شاهين

Cevher tarih düşürülmüş olup, noktalı harfler toplandığında 1314 hicri tarihi çıkmaktadır.

Kitabede : "Dünyanın kimseyi şad etmediği, nice ay yüzlü güzelleri yok ettiği" ifade edilmektedir. Muhammed Şah Efendi de bir kaza oku ile yaralanmış ve vefat etmiştir. "Kıymetli malı mülkü kendinden geri kaldı ve evlatlarını üzüntü içinde bıraktı. Allah kendisini af ve mağfiret etsin. Mezarı rahmetle dolsun." Biçiminde yakarıyor.

Muhammed Şah Efendi'nin oğlu da babasından birkaç sene sonra bir kaza sonucu vefat etmiş ve onun da kitâbesini Şevket yazmıştır.

26 - Bediüzzaman Mezarlığında cemazielevvel 1329 (miladi Nisan 1911)'de vefat eden Muhammed Bahri Efendi bin Muhammed Şah Efendi'nin mezar kitabesi:

Gülşen-i alemde yok cay-ı sefa ye'sini
Hâr-i mihnetden kılur halvet-i cihan şûyini

Yağdı baran-ı umum-i tiynet bu esere
Ondan evveldir lahd-ı nesnenin bilemez fenni

Bahri Efendi henüz nevres bernâ iken
Sadme-i ahcardan hake serildi semeni

Kuds-i kazadan döküb seng-i tem cismine
Yine de mecruh geh etdi cefa mahzeni

Gelip üçler söyledi Şevket tazimle tarih
Şehid oldu fücceten cennet oldu meskeni

Kitabeyi Şair Şevket yazmış ve son mısrada cevher tarih düşürmüştür.

شهيد اولدى فجة جنّت اولدى مسكنى

Mısrasının noktalı harflerinin toplamı 1326 eder. Gelip üçler dediği için bu toplama üç eklenince 1329 hicri senesi çıkmaktadır.

Bu kitabede de Muhammed Şah Efendi'nin oğlu Muhammed Bahri, genç yaşta iken bir taşın kendisine çarpması sonucu yaralanmış ve vefat etmiştir. Ne tuhaf ki, babası da bir kaza okuyla, ölmüştür.

27- Bediüzzaman Mezarlığında Belekzade Müslim bin Muhammed'in 1335, (miladi 1916) tarihli mezar kitâbesi:

Bir nazar kıl izzet ile bu sağır toprağa kim
Gevher-i ahibba-i İslam mahzunu oldu

Genç iken merhume bakılmaz eyledi onun hayat
Eylemez mi ehl-i zulmü mechur şu genç

Eylesin ruhuna rahmet lütfuyla Rabbü'l-Verâ
Hürmet-i Sıddik-i Ekber ola Cennet- û may

Söyledi Şevket fevtine cevherle tarih
Ravza-i cennet ola ya Rab müyesser meskeni

Şevket'in yazdığı bu kitâbenin sonunda cevher tarih düşürülmüş olup son mısra olan

روضهء جنّت اوله يا رب ميسر مسكنى

Mısrasının noktalı harflerin toplamı 1335 tarihini vermektedir. Manzume oldukça bozuk yazılmıştır.

28 - Bediüzzaman Mezarlığında Hacı Mübarek Efendi bini Ahmed Efendi Hatibzade'nin 1310 hicri, 1892 miladi tarihli mezar kitâbesi:

Arif ol bel bağlama bu çarh-i devvare geç kim
Ne sefasında vefa var ne vefasında beka

Akibet hâk ile yeksan olacaktır herkes
Zib-i ziba-yi deniye nazar etmekte hata

İşte bak Hacı Mübarek de fenadan çekdi el
Bırakıb evladımı boynu bükük firkatâ vâ

Öyle bir derde esir oldum ki çare bulmadı
İrcii¹⁵ emriyle oldu azim-i dar-ı beka

Geldi hatif söyledi tarih-i fevtin hüznüle
Cennetü'l Firdevs'i mesken eyleye bari ona

Manzumenin şairi belli değildir. "Arif ol bu dünyaya bel bağlama. Bu dünyanın ne sefasında vefa, ne de vefasında devamlılık vardır. En son herkesin toprak olacağını bil ve bu süslü alçak dünyaya hata edip alıcı gözle bakma. İşte nihayet Hacı Mübarek de vefat etti. Evlatlarını boynu bükük bırakıp bu dünyadan ayrıldı."

Son mısradaki tarih düşürmüş olup,

جئت فردوسی مسکن ایلیه باری اونا

Mısrasının harflerinin toplamı 1310 hicri ölüm tarihini vermektedir.

¹⁵ "Rabbine dön" emri, Kur'an-ı Kerim, (89) Fecr Suresi / 28

29 - Bediüzzaman Mezarlığında Seyyid Emin Hilmi bin Seyyid Hacı Ali'nin mezar kitâbesi:

Ey kılan seğ-i mezarıma nazar
Gururlanma sakınıb dünyaya
Ben dahi senin gibi dünyada iken
Akibet düşdü yevm-i ukbada

Gûş edib ircii emrin nale
Can atıb gitmededir me'vaya
Umarım cilvegâhım ola naim
Hakk beni malik ede Tuba'ya

1700'lü yıllara ait olan bu kitabe birçok mezar taşına kazılmıştır. "Dünyaya aldanıp gururlanma, mezar taşıma bak ki senin de böyle olacağını anla. Çünkü ben de senin gibi hayatta iken Cenab-ı Hakk'ın "ircii" emrini duyar duymaz, dünyayı terk ettim. Ümit ederim ki yerim cennette Tuba ağacının altı olur." Anlamına gelmektedir.

30 - Bediüzzaman Mezarlığında 25 Şaban 1192, (20 Eylül 1778)'de vefat eden Rıdvan Ömer Paşa'nın oğlu Ahmed Beğ'in yarısı kırılmış mezar kitâbesi:

(üç mısraı kırıktır.)

Fazl ile irfan ile akran içinde mefhar

Gördü dünyanın vefası yokdur ol arif

Rihlet etdi dehirden kıldı cihanı mükedder

Şeş cihetle kaldırıp tamiyemin tarihini

Cennet-i Vâlâ ola Ahmed Beğ'e her dem makarr

Ahmet Bey genç yaşta, henüz yeni evli ve bir çocuk babası iken vefat etmişti. Ahmet Beyin ölümüne anne ve babası çok üzülmüş, onun ruhuna bağışlamak için medrese ve vakıflar tesis etmişti. Oğlunun ölümünden sonra, babası Ömer Paşa da çok yaşamamış ve 19 Şubat 1781'de vefat etmişti. Baba oğlun mezarları yan yanadır.

Son mısrada tarih düşürmüştür. Son mısra Arap harfleri ile

جنت والّا اولّا احمد بگه هر دم مقرّ

Harflerinin toplamı 1199 kıymetini verir. Vâlâ=والّا kelimesi ولا (velilik) şeklinde yazılırsa 1198 kıymetini verir. Bu rakama (şeş = شش) kelimesinden dolayı 6 rakamını düşersek 1192 tarihi çıkmış olur.

31 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 22 Safer 1195 (miladi 19 Şubat 1781) tarihinde vefat eden Rıdvan Ahmet Paşa'nın oğlu Mirimiran Ömer Paşa'nın mezar kitabesi:

Kim görse aceb şâd u kâmi
Aher yitirür bu şekle hâmi
Göstermede hem neva-i dil-rû
Huş hor-ı şarab sitem-i câni

Bu asaf-i dil-pezir zişân
Mes'ud-i zaman ömr-i tâmi
Çün eyledi rihleti fenadan
Bu cayi mekân edüb müdâmi

Bir fatiha iltimas için hep
Resm oldu mezar-ı senge nâmi
Çeşm-ab-ı senâ döküb rakam gû
Gülzar-i behişt ola makamı

Rakka-Urfa Valisi Hamevizade Rıdvan Ahmet Paşa'nın oğlu Mirimiran (Beylerbeyi) Ömer Paşa. 1781 senesinde vefat etmiştir. Kendisinin ölümünden üç sene evvel Ahmet adındaki oğlu genç yaşta vefat etmişti. Bu yüzden oğlunun acısına dayanamamıştı. Rızaiye Medresesini kurmuş ve buna birçok vakıfta bulunmuştu. Kendisinin mezar taşında şunlar ifade edilmiştir:

"Kim mutluluğu ve sevinci görse bir gün bunu kaybeder. Gönül alıcı güzel naz ettikçe, canı bunun sitem şarabını içmek ister. Bu şanlı, gönlü yanık vezir, ömrünün çoğunu mesut geçirdi. Bu dünyadan göç edince, bu yeri kendine devamlı mesken etti. Bu kadar meşhur bir paşa olmasına rağmen, bir fatiha okusunlar diye adını mezar taşına yazdırdı. Defalarca gözyaşları ile sena etti ki makamı Cennet'in gül bahçeleri olsun." Son mısra,

گلزار بهشت اولاً مقامی

Harflerinin toplanmasıyla 1194 çıkar buna 1 eklemekle 1195 hicri vefat tarihi çıkmaktadır. Sena, şairin mahlası olabilir. Yazı celi sülüs hattı ile yazılmıştır. (Resim: 3)

32- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Fatime Zehra Hatun'un mezar kitâbesi:

Baki olmaz kimseye bu hane-i dünya
Baş eğmede kabre girenler eylemez rıza

Bu haneye inmiş zulümün tefriki
Erbab-ı seha ser etse gerek temenna-yı ricâ

Üç duhterini terk ederek gitdi bekaya
Elem açmaz mı bu gibi illete hayfa

Guş eyleyecek yakından ircii emrin
Can verdi yevm-i selasede Fatime Zehra

Tarih-i vefatın dese üçler n'ola Hilmi
Mecmua-i huriye oldu çü Zehra (dâhil)

Urfa şairlerinden Hilmi (1857–1910) tarafından yazılan bu kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüş olup, Arapça harfleri ile

مجموعهء حوريه اولدی چو زهرا (دخیل)

Son mısra harflerinin toplamı 1310 değerini verir. Bu rakama 3 eklediğimiz zaman 1313 (miladi 1895–6) çıkmaktadır.

Kitâbede bu vefasız dünyada üç kızını bırakarak vefat eden bir hatunun arkasından duyulan üzüntü dile getirilmektedir.

33 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda, hicri 1283 (miladi 1866) senesinde vefat eden Abdurrahman Ağanın kızı ve Hacı Said Ağa'nın zevcesi Ayşe Hatun'un mezar kitabesi:

Elbet gelen gitmek için geldi aleme
Gördün mü bir kimseyi kim pâ-y-dâr ola

Göçdü bekaya zevce-i Hacı Said Ağa
Baran-ı afv ruhuna her dem nisar ola

Girmekle guş-i huşına gülbâng-ı irci'i
Can verdi Hakk'a mercii darü'l-karar ola

Ruh-i revanı yâd ola hayır duada tâ
Bu hatt-i nakş safha-i seng-i mezar ola

Tarih-i tam-ı fevtine Sabır dua yeter
Zehra'ya ruh-i Ayşe ya Rabb civar ola

Şair Sabır'ın (1819–1893) yazdığı bu kitâbenin sonunda tam tarih düşürülmüştür.

زھرا یا روح عائشہ یا رب جوار اولہ

Harfleri toplandığında 1284 değerini vermektedir.

Her canlının ölebileceğini, bu dünyada kimsenin baki kalamayacağı ifade eden kitabede, Said Ağa'nın zevcesi Ayşe Hatun'un Hz. Fatima'ya komşu olması da dilenmiştir.

34- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Nizamiye Kolağalığından emekli hicri 1305, (miladi 1888)'de vefat eden Ali Ağa'nın mezar kitabesi:

Huda yakındır ancak kimseye baki değil dünya
Batıl zaile bekleriz veyahud alem ya red ü zer ya

Bu çarh yine derde hiç vefadan bir eser yokdur
Zevi'l-ervahı eyler dem be dem nâbûd û nâpeyda

Senai rahmetle münevver nur eyle kabrin
Günahın afvede ruz-i cezada Hazret-i Mevla

Vefatına dedim tarih-i cevher onun hüznle
Ferah-yab ola der kasr-ı cinan ruh-i Ali Ağa

Şair Senai mevtaya rahmet diledikten sonra, son mısrada cevher tarih düşürmüştür. Son mısra Arap harfleriyle;

فرح یاب اوله در قصر جنان روح علی آغا

Noktalı harflerin toplamı hicri 1305 tarihini vermektedir.

35- Bediüzzaman Mezarlığı'nda, Azabistan Ağasızade Vehbi Efendinin, hicri 1370, (miladi 1951)'de vefat eden zevcesi Adile Hanımın mezar kitabesi:

Yoğrulubdur bu hayat bidar ile
Çare olmaz ah ile feryad ile

Genç iken kıydı bana zalim ecel
Vaz'ı hamle uğraşırken nafîle

Kaldı öksüz bir küçük masum kızım
Zevk sayarken handesin can u dile

Rahmetinden etme mahrum ya Rahim
Sana geldim sıdk ile iman ile

Geldi sekiz huri tarihin dedi
Cennet-i Firdevs'e gitdi Adile

Doğum sırasında ölen Adile Hanıma ağıt yakılmıştır. Son mısrada tarih düşürülmüş olup,

جنت فردوسه گیتدی عاديله

Mısrasının toplamı 1362 etmektedir. Bu rakama, sekiz huri geldi dediği için 8 eklemekle 1370 vefat tarihi çıkar.

36 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda Yorgancı zadelerden Muhammed Nuri Efendi'nin hicri 1323, (miladi 1905) tarihli mezar kitabesi:

Hakim-i Mutlak'ın ger olmaya bir işde takdiri
Müfit olmaz hezar erbab-ı aklın rey-i tedbiri

İnayet eylese bir bendesine Hazret-i Mevla
Sevap olur hatası hep kemal-ı mahz-ı taksiri

Hezar men-i kader kılmaz ne denlü kûşîş eylersen
Kazayı çevirmek mümkün değil say ile tedbiri

Hezaran cevşen bula oddan zerre-i güneş
Kişi men' edemez kavs-i kazadan aslından bir şeyi

Mukadderdir ğınâ ve fakrünün bed elem çekme
Nedir "nahnu kasevna" ayetinin anla tefsiri

Müessirdir tahakkuk Fail-i Muhtar her elinde
Kevakible felekden ey müneccim kılma tesiri

Dilersen rahat ol ehl-i teslim ve tevekkül ol
Kabul et hal ile Derviş nüvid-i Hazreti

Bu mezar kitâbesi, Ulucami mezarlığında Kaplamaların mezar taşında da yazılmıştır. Kitabede ezcümle şunlar ifade edilmiştir: "Bir işte Allah'ın (C.C) takdiri olmazsa bin akıllı kimsenin tedbiri fayda vermez. Cenab-ı Hakk bir kuluna iyilik etmek istese, bütün yanlışları doğru olur, kusurları hoş görülür. Ne kadar çalışsan da eğer kaderinde yoksa o iş olmaz. Olacak bir şeyi de çalışmakla ve tedbir almakla geri çevirmek mümkün değildir. Zerre kadar günahın olsa ateşten korunmak için bin zırh bile işe yaramaz. İnsan, olacak bir şeyi değiştiremez. Zenginlik ve fakirlik mukadderdir, üzülme. "Nahnu kasevna" ayetinin anlamını düşün. Her şeyi yapan Fail-i Mutlak olan Allah'tır. Ey müneccim, yıldızlardan bir tesir bekleme, onlar bir şey yapamazlar. Eğer rahatlığı istersen, tevekkül ve teslimiyet sahibi ol. Derviş haliyle Allah'ın müjdesini kabul et." Derviş, şairin mahlası olabilir.

37 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda Fakih Muhammed Tayyib Efendinin hicri 1183 (miladi 1769) tarihli mezar kitabesi, baş ve ayak dikme taşlarına yazılmıştır. Uzunca bir kitabe olup şöyledir.

Hayf ona kim bu deni dünyaya rağbet eyledi
Mezra-ı amalini ya kimin darû eyledi

Fani dünyada beka ümidin etmek namdar
Fani eslaf-ı ekâbir kimi ibka eyledi

Bilmedim dünyaya gelme izzet ile fikr ile
Her dakika inkılabı çok şeyi inha eyledi

Siyyema bir sahib-i ber kademdir Sünbülzade kim
Çehl sale tab'iyeyi fazl ile ihya eyledi

Ol semmi farh-i kevneyn Muhammed Tayyib kim
Fıkh ile irfan ile ömrünü ifnâ eyledi

Çend sal oldu ki emraz ile bî-rahat eyledi
Esb-i suhandan inüb dizginin İrza eyledi

Hamdülillah kaymakamı kendi gibi varına
Hep hayatında ona tedaris-i i'ta eyledi

Bakdı kim yoktur mani-i dehr-i dūnun hasılı
Kasr-ı huldi çeşm-i ruhiyle temaşa eyledi

Bî-şümâr âlâm-ı hamle Kudsî zâr ü hazin
Ona mersiye için kaç beyit inşa eyledi

Fikr-i tarihe düşünce gûş edüb bir kanmaya kim
Dünyadan kat'etdi kâmin azm-ı ukba eyledi
Sene:1183

Kitabeyi Urfa şairlerinden Kudsi yazmıştır. Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

د نیادن قطع اییدی کامن عزم عقبا ایله دی

Mısrasının harfleri toplandığında 1184 kıymetini vermektedir. Bu rakamdan bir çıkarınca 1183 tarihi elde edilir.

Bu kitabede Muhammed Tayyib Efendi'nin bir din âlimi olduğunu ve 1183 hicri, (1769 miladi)'de vefat ettiğini anlamaktayız. Kitabenin anlamı ezcumle şöyledir.

"Bu alçak dünyaya kıymet veren o kimselere yazıklar olsun. Emellerinin tarlasını birçoklarına ilaç eyledi. Bu fani dünyada isminin baki kalmasını ummak olmaz. Geçmişteki atalarımızın büyüklerinden hangisi devamlı kaldı? Bu dünyaya gelmenin izzet ve fikirle olduğunu bilmedim. Bu fani dünya her dakika birçok şeyi inkılâp ederek sonuçlandırdı. Hasılı bu sümbül zade ayağı uğurlu bir kimsedir ki kırk seneden çok hayatında faziletle yaşadı. Fahr-ı Kâinat ile aynı isimde olan Muhammed Tayyib, ömrünü fıkıh öğrenmekle geçirdi. Kaç seneden beri hasta olan bu zat, söz atından inerek dizginini kendi rızasıyla bıraktı. Allah'a hamd olsun ki yerine görevini devam ettirecek olana devamlı ders vermiştir. Hasılı baktı ki bu alçak dünyanın engeli yoktur. Cennet köşkünün ruh gözüyle temaşa etti. Kudsi, üzüntü ile sayısız elemeleri yükledi. Ona mersiye için birkaç beyit yazdı. Tarihi hatırlanınca kulak verip kanmayasın. Muhammed Tayyib Efendi dünya zevkini keserek ahirete göç etti."

Yazı, celi talik hattı ile yazılmıştır. (Resim: 4)

38 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1162, (miladi 1749) senesinde vefat eden Saliha Hatun'nun mezar kitabesi:

Hayfa etdi bir bad-ı muhalif
Böyle bir taze nihâli meksur
Bilmedi encamı fenadır dehrin
Eyledi duası hilkatı mamur
Budur ümid ve duam Hakk'dan
Hemdem-i Saliha Hatun ola hûr

Acıma ve üzüntü belirtilerek. Saliha Hanımın Cennetle hurilerle arkadaş olmasını istemiştir.

39- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1290, (miladi 1873) senesinde vefat eden Derviş Mustafa Arif Efendi'nin mezar kitabesi:

Ezelden aşkıyla ben yana geldim
Cemalin şem'ine pervane geldim
Kafesten mürğ-i ruhun etdi pervaz
Cinan içre rûzun bir lane geldim

Dervişane yazılmış olan bu kitabe, daha birçok mezar taşında da vardır.

40 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda Öcal'ların aile mezarlığında Ayşe hanımın mezar kitâbesi:

Hur-i peyker nazenin Ayşe Hatun bu dem
Dürür ömr-i defterin bu çarh-i gaddar bî-aman

Almadı lezzet cihan nimetlerden ol peri
Murğ-ı ruhu per açup arş üzre kıldı aşiyân

Ey gonce-i nevres civan bağrını yakıbdır dağ-ı merg
Valideynin gözlerinden akıbdır cûy-i kan

Halkı alem nuş eder aher ecel-i camın kamû
Ger zekûr ger inâs ger kebir ger civan

Geldi üçler dedi cevherle Ziyai tarihini
Ayşe Hanım fenadan oldu ukba'ya revan

Kitâbeyi Urfa şairlerinden Ziyai (1825–1887) yazmıştır. Son mısradaki cevher tarih düşürülmüş olup,

عائشه خانم فنادن اولدی عقبایه روان

Mısrasının noktalı harflerin toplamı 1292 etmektedir. Bu toplama üç eklemekle 1295 hicri, miladiye çevirdiğimiz de 1877 tarihini elde etmiş oluruz.

"Genç Ayşe hanım'ın ömrü aman vermeden çarkını tamamlamış, ömür defteri dürülmüştür. O peri, dünyanın nimetlerinden zevk almadı. Ruhu kanat açarak arşa yükseldi. Ölüm acısı bu genç hatunun anne ve babasını kan ağlattı. Ecel şerbetini bütün yaratılmışlar içecektir. Erkek, kadın, genç, ihtiyar herkes muhakkak ölecektir."

41 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda, Halep Jandarma Alayı'nın 7. piyade Taburu 1. Bölüğünün çavuşlarından Halil Efendi'nin kızı Dürriye Hanım'ın hicri 1323, (miladi 1905) tarihli mezar kitabesi:

Gafletten uyan ahiretin eyle imaret
Herhalde yok alem-i fânide ikamet

Feryadına bu gonce-i neveste devrân
Nevreste iken etdi bekaa mülkine rıhlet

Yakdı ciğerin derd-i verem eyledi dilhûn
Mah-ı Receb erdikde olub azim-i Cennet

Sabriyla rıza bahş et İlâhî ebeveyne
Bu vakiâ hemdehem başadır mucib-i hayret

Bir hur gelib söyledi Şevket dem-i fevtini
Dürriye ruhun oldu bu dem mazhar-ı rahmet

Bu kitabede mucem tarih düşürüldüğünden son mısra olan,

درّیه روحك اولدي بو دم مظهر رحمت

Mısrasındaki noktalı harflerin toplamı 1322 çıkar. Bu rakama " bir hur gelip" dediği için bir eklenir ve 1323 tarihi çıkmış olur. Bunun da miladi karşılığı 1905 tarihi etmektedir. Kitâbeyi yine Urfa şairlerinden Şevket yazmıştır:

"Ey insan bu fani âlemde ebedi kalmak yoktur. Onun için gafletten uyan ve ahiretini imar etmeye çalış. İşte bak, zamanın bu yeni yetişmiş goncası ahirete göç etti. Verem derdi ciğerini yakarak, Recep ayında Cennete göç etti. Her kesin başına gelebilecek bu hadisede, merhumenin ebeveynine sabırlar ver, ya ilâhi."

42 - Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1330 cemazielevvel (miladi 1912) nisan ayında vefat eden Mıkımzade İsmail Ağa'nın kızının mezar kitabesi:

Nevreside bir fidanın bu kabridir mümecced
Terk edüb fenayı buldu beka-yı sermed

Dünyada oldu mahzun derd-i veremle dilhun
Ukbada rahmetinle ya Rab ola müeyyed

Ey sahib-i basiret ibretle kıl nazar kim
Olur sana da mesken hâk-i siyeh müebbed

Bir fatihayla şad et merhumun ruhunu kim
Şad eylesin seni de rahmetle Rabb-i emced

Geldi yediler dedi mu'cemle tarihini
Ola Cemile ya Rab Behişt'de muhalled

Hicri 1330 miladi 1912'de vefat eden Cemile Hanımın ardından mezar taşına yukarıdaki bu kitâbe yazılmıştır. Şair, ismini yazmamış, son mısradaki mu'cem tarih düşürülmüştür.

اوله جميله يا رب بهشتده مخآد

Mısrasındaki noktalı harflerin toplamı 1327 etmektedir, "geldi yediler" dediği için bu rakama 7 rakamı ilave edilirse. 1334 rakamı çıkar. Vefat tarihi 1330 olduğu için. Tarih düşürmede bir hata vardır:

"Bu övülmüş mezar bir gencin mezarıdır ki, bu fena dünyayı terk edip devamlı olan dünyaya göçmüştür. Dünyada verem hastalığına yakalanmış ve mahzun olmuş bu genç hanımı, rahmetinle sen ahirette güçlendir ya Rabbi. Ey basiret sahibi, bu mezara ibretle bak ki bu siyah toprak bir gün sana da ebedi mesken olacaktır. Sen bu merhumenin ruhunu bir fatiha okuyarak sevindir ki, yüce Allah da rahmetiyle seni sevindirsin."

43- Bediüzzaman Mezarlığında 17 yaşında ölen Pakize Hanımın mezar kitâbesi:

Henüz gonca iken söndürdü felek
On yedi yaşında atdı mezara

Çok feryad eyledi ebeveyn ahbab
Gençliğimin hali çarpıtdı inzare

Karışdım toprağa genç yaşımda iken
Bahtım siyah idi evim etdi zare

İchazım hayatım ariyet etmiş
İtimad olunmaz yok ile vare
El-Firak el-Firak

1933 senesinde 17 yaşındaki Pakize Hanım ölümüne yakılan bu ağıt dikkat çekicidir.

44- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1381, (miladi 1961)'de vefat eden Molla Abdulhamid Efendi'nin oğlu Bedreddin'in mezar kitâbesi:

Tez etdi güzer bahar-ı ömrüm
Nar oldu şüküfzâr-ı ömrüm

Kâr etmedi birtakım müdâvat
Ferman-ı kaza döner mi heyhat

Bir şevk-i hande mücessem idim
Mahvimle felek ne buldu bilmem

Ey nale-i baba saz-ı ğamgin
Evladlarımı git sen eyle teskin

Genç yaşında çocuklarını yetim bırakarak ölen Bedreddin, şairin diliyle ömrünün kısa sürdüğünü ve çocuklarının dedeleri tarafından bakılmak zorunda olduklarını ifade ederek, ağıt yakmıştır.

45- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1212, (miladi 1797) senesinde vefat eden Serturnai yani yeniçeri ocağına Hıristiyan çocuğu devşiren yeniçeri ağası Şerif Ağa'nın mezar kitâbesi:

İçdi cam-ı eceli eynine giydi kefeni
Dar-ı hulde erişen neyleye beytü'l-hazeni

Kurb-i Hakk'da buluna zerre kadar aramgâh
Ona vahşet mi gelir terk kılınca vatani

Hiss ü haşâkini balin edecek Firdevs'e
Hâr ile müstevi olmaz mı bu dünya çimeni

Sana ey zir ü zemin layık ü şayeste midir
Nice ısmarlayalım böylece nazik bedeni

Şöhreti emr-i Hûda'nın nice kılsun bende
Emrine razı olub böyle uzatma süheni

"Ecel şerbetini içince kefeni giydi. Ebedilik evine ulaşan hüznün evini ne yapsın. İnsan Allah'a (c.c.) yakınlıkta istirahat yeri bulursa, ona daha vatandan ayrılık mı olur? Çer çöpünü Firdevs cennetinde yastık edecek. Bu dünyanın çimeninin dikenden ne farkı var? Sana toprağın altı layık mıdır? Nasıl bu nazlı bedeni toprağa bırakalım? Ey Şöhretî, Allah'ın emrine razı ol, sözünü böyle uzatma."

Şiir Urfa şairlerinden Şöhreti tarafından yazılmıştır. Yazı da Celi sülüs hattı ile yazılmıştır. (Resim: 5)

46 - Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1955' de vefat eden Mahmud oğlu Mahmud'un mezar kitabesi:

İlahi dilerim derdime çare
Ki oldum nefs elinden dilde yâre

İlahi dilerim yüce tapundan
Erişe rahmetin ondan çıkare

Ümidim zairimden fatihadır
Sebeb ola necatımla berate

Benim gibi yüzü kara günahkâr
Ne geldi ne gelecek bu diyare

Şair, mevtanın diliyle Allah'tan derdine çare dilemekte, nefsinin elinden çok çektiğini belirtmektedir. Allah'tan rahmet dilemektedir. Merhum: "Beni ziyaret edenden dileğim, bana bir fatiha okumalarıdır. Ola ki kurtuluşuma sebep olalar. Yoksa benim gibi yüzü kara, bu dünyaya ne gelmiş ve ne de gelecektir" demektedir.

47- Bediüzzaman Mezarlığı'nın Kara koyun deresi tarafında Müftahizade Müftü Hasan Açıanal Efendi'nin 1953 tarihli mezar kitabesi:

Zair eyle bana lütf u ihsan
Oku ihlas ile ümmü'l-Kur'an

Ben ki aciz kuluyum Mevla'nın
Dahi müftüsü idim Urfa'nın

Şimdi bu berzaha mihman oldum
Mazhar-ı rahmet-i Rahman oldum

Burada yar-ü enisim ancak
Aks-i envar-ı İlahî olacak

Sığındım lütfüne afvet ilahi
Günahkâr kulların sensin penâhı

"Ey ziyaretçi bana lütfederek bir fatiha ile ihlâs oku. Ben Urfa Müftüsü ve Allah'ın aciz bir kuluyum. Şimdi bu dünyaya misafir oldum. Allah'ın rahmetine kavuştum. Burada benim artık dostum ve arkadaşım ancak ilahi nurların aksidir. Senin lütfüne sığındım, ey Allah'ım, beni affet. Günahkâr kullarının sığınağı sensin."

48- Bediüzzaman Mezarlığı'nda şehit İbrahim Ethem'in, Vaiz Ömer Göç'ün ve daha birçokları için mezar taşına yazılmış bir kitabe:

Ya Rabbi aman
Hazret-i Kur'an için olsun
Fâhr-ı dü cihan
Yani o sultan için olsun
Ebubekir, Ömer, Hazret-i Osman için olsun
Vesiyy'ün Nebi ol Şah-ı Merdan
İçün olsun
Bağışla suçum şah-ı şehidan için olsun

Yüzlerce mezar taşına yazılmış genel bir ağıt şeklindedir.

49- Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1252 (miladi 1836)'da vefat eden Şeyh İsmail Efendi'nin mezar kitâbesi:

Bad-ı ecel bu esib nazenin ömrün az etdi
Henüz sene-i nevcivanı ah bi-mıraz etdi

Zemin u asuman ehli n'ola kan ağlasa billâh
Nihali yasemin kaddin turab içre dıraz etdi

Meğer tecessüd cevreyler ana üftade olmuşlar
Anın çün terk edüb dehri bû-yi firdevs niyaz etdi

"Ecel rüzgârı esip nazlı ömrünü azalttı. Henüz genç ömründe muradına kavuşmadan vefat etti. Onun taze yasemin gibi olan boyu toprağa uzandı. Buna yer ve gök ehli ne kadar ağlasa yeridir. Meğer ona âşık olan gövdesi, ona zahmet çekti. O sebeple cennet kokusunu isteyerek dünyayı terk etti."

Bu ağıt kitabe birçok mezar taşında ya aynı veya bir eksik beyitle görülmektedir.

50- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1313, (miladi 1895)'te vefat den Mamo zadelere Hacı Müslüm Efendi'nin mezar kitabesi:

Gafil olma çarh-ı bî-perva seni eyler cimad
Zevk-i iyş-i âleme aldanma ey âli mihad

Nakd-ı ömr-i bî-mihmanı sarf-i dünya etme kim
Su-i a'malin seni mahcub eder ruz-ı miad

Mamozade Hacı Müslüm gufran-i ömürde
Azm-i beytullah edüb tutdu tarik-i ictihad

Eyleyüb bimar avdet-i akibet tebdil etdi cihan
Şevk-i vecdullah ile kesb etdi hüsn-i itikad

Eyleye mağfur cürmün Halık-ı Perverdigar
Ruz-i mahşerde simatın mahv ede Rabbü'l-İbad

Çıkdı hatif birle Şevket mu'cemin tarih dedi
Hacı Müslim bağ-ı me'vada ola mesrur-ü şad

Bu ağıt kitabenin şairi Şevket'tir. Son mısrada cevher tarih düşürülmüştür.

حاجی مسلم باغ مأوده اوله مسرور و شاد

Mısrasındaki noktalı harflerin toplamı 1315 etmektedir. Bu rakamdan bir çıkarınca 1314 çıkmış olur.

"Ey insan gafil olma, pervasız olan dünya seni de cansız eder. Misafir olan ömrünün kıymetini dünya için sarf etme. Kıyamet gününde kötü amellerin seni mahcup eder. Mamozade Hacı Müslüm, ömrünün yarlıgamasında içtihat yolunu tutarak Kâbe'ye gitmeye karar verdi. Orada hastalanıp da geri döndüğünde nihayet dünyasını değiştirdi. Allah'ın verdiği bir istek ile güzel itikatlar kazandı. Allah onu mağfiret eylesin. Mahşer gününde Allah günahlarını affetsin."

Anlamına gelen mısralarla çekilen üzüntü yanında, mevtanın yaptığı iyi işlerden dolayı da affedileceğini ümit eden bir hava vardır. Yazı celi ta'lik hattıyla yazılmıştır. (Resim: 6)

51- Bediüzzaman Mezarlığında Hacıkamil zadelere 1960 senesinde vefat eden Hacı Yusuf Kâmil'in mezar kitabesi:

Kıl nazar zair bu hâke dikkat ü iz'an ile
Eyleme fahr ü tekebbür mal ile unvan ile

Hacı Yusuf Kâmil Efendi muhteremdi ba-husus
İştihar etmişdi hüsn-i hulk ile ihsan ile

Bir asırlık muhteşem ömrün geçirdi tertemiz
Hatm-i enfas eyledi tevhid ile Kur'an ile

Bu fenadan el çekib etdi beka mülküne sefer
Gark-ı nur olsun mekânı rahmet-i Rahman ile

Aciz ü pür ma'siyet can atdı bab-ı lütfüne
Kâm-yâb eyle İlahi afv ile gufran ile

"Ey ziyaretçi bu toprağa dikkat ve anlayışla bak. Malının çokluğu ve unvanının yüksekliğiyle övünme. Özellikle muhterem bir zat olan Hacı Yusuf Kâmil Efendi hayırseverliği ve güzel ahlakı ile meşhur olmuştur. Bir asırlık ömrünü tertemiz geçirmiştir. Kur'an ve kelime-i tevhid okumakla son nefesini verdi. Bu dünyadan ayrılarak ahirete göçtü, gitti. Rahman olan Allah rahmeti ile nura gark etsin kendisini. Bu aciz ve günahkâr kul lütuf kapına can attı. Ya Rabbi onu affın ve mağfiretinle mutlu eyle."

Anlamına gelen beyitlerle sevgi ve hüznünü belirtmiştir. Bu kitâbenin çok az değişikliklerle başka mezar taşlarında da yazıldığı görülmektedir.

52- Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1299 (miladi 1882)'de vefat eden Mamozade Ahmed Ağa'nın mezar kitabesi:

Ey gönül faniye yüz verme
Eyleme bir rağbet-i meyl asla

Nesine eylemeli meyl onun
Çünkü mefruç vücudunda fena

Bin yıl üstünde kalmaz ahir
Olacaktır birbirimize tahdis-i Süreyya

Kanı bizden geçen o ilâhi ümem
Kanı İskender kanı Dilha (Dara?)

Tende iken dûn-i kevn eyledi vefat
İşte gör Mamozade Ahmed Ağa

Kabri üstüne gelen ey kim
Ruhuna fatiha ver eyle dua

Çar ahab dedi tarihini
Cürm-i isyanın ede afv Hûda

"Burada, dünyaya küskünlük dile getirilmiştir. Dünyaya rağbet eylememek gerektiğini, çünkü insanın bu fani dünyada devamlı kalamayacağını söylemektedir. Bütün ünlülerin hükümdarların öldüğünü hatırlatmaktadır, işte Mamozade Ahmed Ağa da ölmüştür, işte bu mezar da onundur. Ey kabrinin üstüne gelen kişi bu merhuma bir fatiha oku, dua et."

Son mısradaki tarih düşürmüştür.

جرم عصیانن ایده عفو خدا

Mısrası 1295 eder. Bu toplama çar ahab dediği için 4 eklenirse 1299 tarihi çıkmış olur.

53- Bediüzaman Mezarlığı'nda Basralı Ahmed Zeki Hafız'ın mezar kitabesi:

کیشیه ان اولو کاشانه یردر
قیمتن میزانى خاک مقبردر

Kişiye en ulu kâşane yerdir
Kıymetin mizanı hâk-i makberdir

1942'de vefat eden Basralı Ahmet Zeki Efendi, hem kurra hafız hem Rufai tarikatı halifesi olarak tanınmıştır. Kendisi Basra'dan geldiği için "Basralı" diye tanınıyor. Mezar taşına Latin harfleriyle yazılmış bu beyit çok anlamlı bir ağıt kitabedir. "Kişiye en büyük ev yerdir, insanın değerini ölçen terazi ancak mezar toprağıdır." Anlamına gelen bu beyit, dünyada yapılanların iyi ve kötü olduğunu öldükten sonra ölçüleceğini, artık her şeyin bittiğini son sözün burada verileceğini ne güzel ifade etmiştir.

54- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1257, (miladi 1841)'de vefat eden Halil oğlu Hafız Muhammed'in mezar kitabesi:

Rihlet etdi bu cihandan
Validenin bu gülü

Bir civanı nazeninken
Oldu cennet bülbülü

Ya İlahi bu cihandan
Almadı murad-ı kâm

Hasretiyle firkiyle
Yaktı can ile dili

"Annesinin bir gülü bu cihandan göç etti. Yetişmiş bir genç iken Cennet bülbülü oldu. Ya ilahi; O, bu cihandan bir sevinç duymadı, ayrılık ve hasretiyle can ve gönlü yaktı." Anlamındaki ifadelerle duyulan acı ve üzüntü dile getirilmiştir.

55-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Müftüzade Ahmed Efendi'nin kızı
Ayşe Sıdika Hatun'un hicri 1354, (miladi 1935) tarihli mezar kitâbesi:

Tez etti güzer bahar-ı ömrüm
Dar oldu şükûfe-i ömrüm

Kâr etmedi bir takım müdâvat
Ferman-ı kaza döner mi heyhat

Bir hande-i şevk etdim mücessem
Mahvımla felek ne buldu bilmem

İlahi red kılma mürüvvetinden
Kapına gelmişim ben yüzü kara

"Ömrümün baharı çabuk geçti, çiçeğim karardı. Birçok tedavi görmeme rağmen kâr etmedi. Heyhat hiç kaza fermanı geri döner mi? Bir tatlı gülüş güldüm, bilmem felek cismimi mahvetmekle ne buldu? İlahi, beni ihsanından uzaklaştırma. Ben yüzü kara olarak yanına gelmişim."

Anlamına gelen bu ağıtla merhume, dünya hayatına doymadığını ifade etmiştir.

56-Hacıkâmil zadelerden 1326 hicri, (miladi 1908)'de vefat eden Ayşe Hanım'ın Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar kitâbesi şöyle bir nesir ağıt kitâbesidir.

"Ey zair, cihan âgâh şu sütun-i sefid, Ayşe Hanım'ın nam-ı memduhiyle âlem-i fanide 35 senelik bir zaman bedbahtane idrâk edebilmiş talihsiz bir gencin nişane-i hayat-ı ahiridir. Yedigâr-i ömr-i dünyevisine bir kere kendini bir kere de verem-i eşkin tarikine hasbe'l kaderin (bir kelime kırık) imanına inkiyad eden şu rükn-i tahte'l-hicrini dökmüş ise de el-esas hilkatinden ne ibaret olduğu anlarda sahib-i kabri bir fatiha ile yâd eyle. Bir zamane gelecek ki bu taş-i nigehte yatan o Cennet'de ibret-i suretnüma-yi Hakk'dan ola"

Kitabede ezcümle şöyle denilmektedir: "Ey dünyayı bilen ziyaretçi! Şu beyaz taş sütun, Ayşe Hanım adında bir gencin bedbaht yaşamış olduğu 35 senelik ömrünün sonunun nişanıdır. Bütün ömrü boyunca veremli bir hayat yaşamış, kader gereği dünyadaki hayatına bir hatıra olarak devamlı gözyaşlarını dökmüştür. Doğumunun başından itibaren ayrılık hasretine düşmüş, İnanıcı gereği kaderine boyun eğerek sabretmiş olan bu hatunun mezarını bir fatiha okuyarak hatırla. Öyle bir zaman gelir ki bu gördüğün taşın altında yatan o hatun, Cennette haktan görünen ibretli bir kimse olsun." Denilmektedir.

57- Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1275. (miladi 1858)'de vefat eden Gördenoğlu Muhammed'in oğlu Halil'in mezar kitabesi:

Bu zayıf nâtuvanın kim felek
Kametın hâk ile yeksan eyledi

Murğ-i ruhu çıkdı nazik teninden
Cennet-i ukbaya şitaban eyledi

Hâsılı âlemde Ferhad-ı ecel
Nice bin ma'muru viran eyledi

Her gelen dünyaya gitdi akıbet
Devlet onundur ki ihsan eyledi

"Felek, bu zayıf ve güçsüz kişinin boyunu yerle bir etti. Nazik canından ruh kuşu çıkarak Cennete yürüdü gitti. Hâsılı ecel Ferhad'ı bu âlemde binlerce ma'mur yerleri viran ederek harap etmiştir. Dünyaya her gelen sonunda gitmiştir. Bu devlet Allah'ındır, insana bir müddet bu dünyayı ihsan ediyor, sonra yine geri alıyor".

Anlamına gelen mısralarla bir hayat serüveni anlatılıyor ve hasret dile getiriliyor.

58- Bediüzzaman Mezarlığında 1317 hicri, (1899 miladi) senesinde vefat eden Mamolardan Ahmet Ağa'nın zevcesi Mekkiye Hatun'un mezar kitâbesi:

Emr-i hakla türlü emraz
Geldi nazik canıma

Bulmadı sıhhat vücudum
Sebep oldu mevtime

Geldi ecel-i rihlet
Göründü canıma

Ey ehl-i hayır okuyun
Bir fatiha ruhuma

Sevilen bir mevtanın arkasından söylenen, acı ve hasreti ifade eden bir ağıttır.

59- Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1353 hicri, (miladi 1934)'te vefat eden Hacıkâmil zade'lerden Hacı Hilmi Efendi'nin kızı Züleyha Hanım'ın mezar kitabesi:

Tefekkür eyle her dem akil isen emr-i ukbayı
Ecel-i hâke enis etdi niye bu verd-i ra'nayı

Be-nüfus-i derd ile dilhun gitdi hasretle bu dünyadan
Eyvah muradın almadan heman terk etdi dünyayı

Perişan dide giryan görmedi dünyada bir rahat
Henüz nevres iken çekdi her dem bunca belvayı

Meğerki Yusuf rahmet ola kabirde me'nus
Demadem rahmetinle eyle şad ya Rabb Züleyha'yı

Değişik ifadelerle başka mezar taşlarında da bu kitabe görülmektedir:

"Akıllı isen daima ahireti düşün, unutma. Acaba bu güzel kokulu çiçeği ecel niçin toprağa serdi? Nefes darlığından gönlü kanlı olarak bu dünyadan hasretle ayrıldı. Henüz genç yaşta iken bunca belaları çekerek, perişan, gözü yaşlı, bu dünyada hiç rahat görmedi. Rahmet daima kabrinde Yusuf gibi yakını olsun. Ya Rabbi rahmetinle her zaman Züleyha'yı şad eyle."

60-Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1951 senesinde vefat eden Rûfai halifelerinden Nuri Baba'nın mezar kitabesi:

Derde dermanı ararsan
Seher kaim olandan sor

Her gece hun-i ciğer yakup
Bahr-ü umman olandan sor

Bu esrar-ı hakikatte
Hep bir noktadır davamız

Bir gelen yok giden gelmez
Gel o esrarı benden sor

Terki terk etmezsen gafil
Derya olsa da ezkârın

Bulamazsın böyle ced-yari
Git yüz bin Süleyman'dan sor

Bir tavsiye ve methiye şeklinde olan bu kitabe, yine de merhumun arkasından ayrılığın bir ağıtıdır.

61-Bediüzzaman Mezarlığı'nda bir ağıt dörtlüğü:

Verem derdine düştüm
Bulmadım bir çaresin
Dostlarımdan isterim ben
Bir fatiha nidasın

Geçmişin amansız derdi verem... Bu mevta da verem hastalığından kurtulamamış, ölmüş. Belli ki iyileşmek için uğraşmış ama çare bulamamış. Şimdi artık tek isteği arkasından kendisini sevenlerin bir fatiha okuyup ruhuna bağışlamalarıdır. İşte kısa ve öz bir ağıt...

62- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1326, (miladi 1908)'de vefat eden Ahmet Hamdi Efendi'nin mezar kitabesi:

Ah kim devir bu masumu perişan eyledi
Suziş-i derdver ile zâr-ü nâlan eyledi

Gülşen-i alemde bir dem almadı bû-yı murad
Bezl edib canın feda emr-i secaya eyledi

Merkadinde huriler ya Rabb enis olsun ona
(Bir kelime kırık) edüb ona harab eyledi

Rahmet eyle sen ruhuma ya Kerim el-Ekremin
Zatını tevhid edüb çün ona iman eyledi

Geldi hatif fevtine cevherle tarih söyledi
Ravza-i Cennet'te mesrur olub iskân eyledi

"Devir, bu masumu perişan etti. Dertli söyleyişleriyle inleyerek ağladı. Dünya gülşeninde hiç muradının kokusunu alamadı. Emrin gereğince canını feda etti. Ya Rabbi, ona mezarında huriler arkadaşlık etsin. Ey Kerimlerin en kerimi Allah, ona rahmet et. Çünkü o senin birliğine iman etmişti. Gizli bir ses, onun ölümüne cevher tarih söyledi ki. Cennet bahçesinde oturarak mutlu oldu."

Son mısradaki cevher tarih dediği için

روضه جنتده مسرور اولوب اسكان ايله دي

Mısrasındaki noktalı harflerin toplamı 1325 eder. Buna bir eklemek suretiyle 1326 (miladi 1908) vefat tarihini vermektedir:

63- Bediüzzaman Mezarlığı'nda bir kitabe:

Rahmet-i Hakk'la beni ihvan-ı din yâd eyleyin
Lütfedib bir fatiha ile ruhum şâd eyleyin

Hasretiyle gitdiğim ah garib evladlarım
Bir gelib kabrim ziyaret ile abâd eyleyin

Asitâne gelmişim ya Rabb ben pir û garib
Namdaşım hürmetine afv û azade eyleyin

Cem' olub her gün gelen evlad ü ahfadım benim
Ruhuma bir bir dua etmeği mu'tad eyleyin

Söyledim tarih-i fevtin validemin Kâmi'ya
Okuyanlar rahmet-i Hakk ile bünyad eyleyin

Urfa şairlerinden Kâmi'nin annesi için yazdığı bu ağıt kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüş olup;

اوقيانلر رحمت حق ايله بنياد ايله يك

Mısrası Hicri 1343, miladi 1924 tarihi çıkmaktadır.

"Hakk'ın rahmeti ile din kardeşlerim beni hatırlasın. Bir fatiha okumak suretiyle ruhumu şad eylesinler. Ey hasretiyle gittiğim garip evlatlarım kabrimi ziyaret ederek, mamur edin. Ya Rabbi, ben garip ve ihtiyar olarak, kapına geldim. Beni namdaşım hürmetine affet, bağışla. Ey her gün toplanarak ziyaretime gelen evlat ve torunlarım, teker teker ruhuma dua etmeyi alışkanlık haline getirin. Ey Kâmi, validemin ölüm tarihini şöyle söyledim. Mezar taşımı okuyanlar Hakk'ın rahmeti ile beni sevindirsinler."

64-Bediüzzaman Mezarlığında Muhammed Nebi'nin hicri 1335, (miladi. 1917) tarihli mezar kitabesi:

Diriğâ zulm ile âlûde-i hun oldu mezarım
Murada ermeyib çeşm-i cihandan nâ-bedid oldum

Tenim başdan başa a'da kızıl kana boyandırdı
Fenadan el çeküb dost ü ahibbadan ba'id oldum

Emin'a cevherin tarih denilmiş hal-i mevtinde
Ecel peymanesin nuş eyledim artık mevt oldum

Şair Emin'in yazdığı bir ağıt kitabe olup, son mısradaki cevher tarih düşürülmüştür.

اجل پیمانہ سیک نوش ایلدم آرتق موت اولدم

Noktalı harflerin toplamı 1335 tarihini vermektedir:

"Yazık, mezarım zulüm ile kana belendi. Henüz muradıma ermeden dünyadan ayrıldım. Düşman baştanbaşa vücudumu kana buladı. Dünyadan ayrılarak dost ve arkadaşlardan uzaklaştım. Ölüm sırasında Emin cevher tarih söylemiş. Ecel şarabını içtim ve artık öldüm."

65-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Halil Ağa'nın mezar kitabesi:

Ahret çün kıl tedarik olmasın cismin alil
Gitmeye şüphen mi var zira açılmışdır sebil
Cevherin tarih Emin ancak düşerse bir düşer
Bakmadan önüne gör ki gitdi dünyadan Halil

Şair Emin'in yazdığı bu manzumede, cevheri dediği için son,

باقمادن اوگونه گور که گیتدی دنیادن خلیل

Mısrasındaki noktalı harflerle tarih düşürülmüştür. Noktalı harflerin toplamı 1332 eder. Bu rakamdan bir düşersek hicri 1331 tarihi çıkar.

Ahret için hazırlığını yap ki vücudun özürlü olmasın. Yol açıldığı halde hala gitmeye şüphen mi var. Şair Emin bir düşürmekle cevher tarihi şöyle düşürdü. Hiç önüne bakmadan Halil'in dünyadan gittiğini gör.

66- Bediüzzaman Mezarlığında Muhammed Cemil Efendi'nin hicri 1325, (miladi 1907) tarihli mezar kitabesi:

Genç idim hayli fenanın mihnetin çektim diriğ
Bi-vefadır yok bekaası çok yamandır çok yaman
Bir (reh-i hare sada) kıldı mübtela hayfa ki vah
Etmedi teşhis-i derdim bir etibba-yı zaman
Küllü nefsin zaikin'den¹⁶ nûş kıldım akibet
Hanedanım terk edüb gitdim bekaya nagihan
Etdi te'sir-i ateş-i dilsûz canına firkat
Eyledim seng-i mezara halini bir bir beyan
Ol Habibullah ile hemnam idi dertli peder
Matem-i tecdid-i şah-ı Kerbela'da verdi can
Geldi üçler Namık'a söylediler tarihin
Cennetü'l-Adn'de olsun daima çün şâdıman

Urfalı şair Namık'ın söylediği bu ağıt kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüştür. Son mısrasının,

جنتِ العَدْنِ دَائِمًا جُونِ شَادِ مَانِ

Harfleri toplandığı zaman 1322 çıkar. Burada “nun” harfi şeddeli oluşu için değerinin iki katı kabul edilir. Çıkan bu 1322'ye, geldi üçler dediği için üç ilave edilince 1325 vefat tarihi çıkmış olur.

"Genç idim. dünyanın mihnetini çok çektim. Dünya vefasızdır, daimi değildir. Bir hastalığa müptela oldum ki devrin hiç bir doktoru bir teşhis koyamadı. “Bütün canlıların ölümlü olduğu” emrinden sonunda kendim de içtim. Ansızın evimi bırakarak ahirete göçtüm. Gönül yakan ayrılık ateşi canımı etkiledi bu yüzden halimi bir bir mezar taşına anlattım. Dertli babamın adı Resulallah'ın adı ile aynıydı. Kerbela şehitleri şahının yıl dönümünde vefat etti. Üçler gelerek ey Namık tarihini söylediler. Bu vefat eden, daima Adn cennetinde mutlu olsun.”

¹⁶ Her nefis ölümü tadıcıdır, Anlamında Kur'an-ı Kerimde üç ayet vardır. (3) Ali İmran suresi / ayet 185, (21) Enbiya suresi / ayet 35, (29) Ankebut suresi / ayet 57

67- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1341, (miladi 1922)'de vefat ederi Bekir Memduh Efendi'nin mezar kitabesi:

Ey çarh-ı dûn nedendir
Kıydın bu nev-nihâle
Verdin bahar ömrünü
Nevres iken zevale

Kesbetmeden sefayı
Seyr etmeden fenayı
Şemşir-i eşkıyayı
Kıldın ona havale

Hâke döküb kanını
Ağladıb ihvanını
Yakdın oda canını
Erişmeden kemale

Mader-i pâkı ey dun
Derd ile sanki mecnun
Oldu ab-ı ciger-hûn
Takımı kar bu hale

Yanma Emin hazar kıl
Ver fatiha güzer kıl
Tarih olur nazar kıl
Muzafferü'l-kemale

Urfa şairlerinden Emin Kıratlıoğlu'nun olan bu ağıt kitabe de akıcılığı bakımından dikkat çekicidir. Mevtanın eşkıya tarafından katle edildiğini acı ve üzüntüyle ağıt haline getirmiştir. Son mısrada;

(مظفر الكمال) 'e bak demekle, bu kelimelere dikkat çekmiştir. Bu kelimelerin harflerinin toplamı 1342 eder. Fatiha ver dediğinden 1342'den 1 çıkarmak gerekir. Fatiha da bir olduğuna göre, dolayısıyla 1342'den 1 çıkarılırsa ölüm tarihi olan 1341 (miladi 1922) vefat senesi çıkar.

68-Bediüzzaman Mezarlığında bir mezar kitabesi:

Diriğâ bir civan-i nazeninin
Felek ömr-i azizin kıldı kütâh
Revan oldu içib cam-ı huldun
Şayest-i illetde gitdi eyvah

Aceb mi zar olursa valideyni
Gurub etdi Bekir isminde bir mah
Ebubekir ola ya Rabb dest-giri
Dahi sad ruh ile haşrola her gah

"Yazık ki bir genç ve nazlının felek aziz ömrünü kısa etti. Ebedilik şarabını içerek ahirete gitti. Ana babası acaba incinir mi? Bekir isminde bir ay battı. Ya Rabb hazreti Ebubekir kendisinin elini tutan olsun, kıyamette ve yüz ruh ile haşrolsun."

69-Bediüzzaman Mezarlığı'ndan bir ağıt kitâbesi:

Ey bu felek-i aceb
Görene diriğa şan etdi
Rast-i rahı kavseyn
Aksine devran etdi

Bu cihan bağına bir taze
Ermiş gül iken
Saldı onu yere
Gül gülistan etdi

Bir çok mezar taşına yazılmış genel bir ağıt kitabedir. Bu mezar, vebadan ölen birinin mezar kitâbesidir.

70- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Kürkcüzade Osman Remzi Efendinin hicri 1344, (miladi 1925) tarihli mezar kitâbesi:

Diriğa bunca bin vehm-i hayalata düşüb insan
Kemal-i acz ile her biri bir fikre eder hizmet

Ahadsin hem samedsin lem yelidsin ve lem yuled¹⁷
Küfûv olmaz sana birsin yakışmaz şanına şirket

Allah'ım rû-siyah mücrim asi vü günehkârım
Fakat bir zerre yokdur kusurum afvına nisbet

Çok ama cürmüm olmaz katre-i bahr-i rahmete karşı
Habibin hürmeti çün kıl beni şayeste-i rahmet

Bu abd-i asgarin Remzi'yi rüsvâ etme mahşerde
Hata vü cürmüne tevbe İlähi tâ ebed müddet

Yazı talik hattıyla yazılmıştır. Daha ziyade yakarış olan bu kitabe, insanın dünyadaki istek ve arzularının bitmeyeceğini ifade etmektedir.

"İnsan binlerce hayal peşinde koşar, bunlardan geri durmaz. Büyük bir acz içinde her bir insan ayrı ayrı fikirlere hizmet eder. Kimse kimseyi bu yüzden beğenmez. Ya Rabbi, sen Samed'sin (her şey sana muhtaçtır), doğmamışsın ve doğrulmamışsın. Bizim köpük gibi olan emellerimiz var. Sana şüphe yakışmaz, sen şan ve şevket sahibisin. Allah'ım, ben yüzü kara, suçlu, asi ve günahkâr bir kulum. Fakat günahları affetmende bir zerre kadar dahi azlık olmayacağımı bilmekteyim. Benim günahım çoktur amma yine de rahmet deryasının bir damlası kadar bile olamaz. Ya Rabbi, Habibinin hürmeti için olsun, beni rahmetine layık et. Bu Remzi kulunu mahşerde rezil rüsva etme Ya Rabbi. Bütün hata ve günahlarıma tövbe ettim. İlähi, tâ kıyamete kadar tövbekârım."

Urfa'lı şairlerden Remzi'nin olan bu manzume, yine kendi mezar taşına yazılmıştır.¹⁸ (Resim: 7)

¹⁷ Kur'an-ı Kerim, (112) İhlas suresi

¹⁸ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 181

71-Bediüzzaman Mezarlığı'nda bulunan ağıt kitâbelerden biri:

Lütfedüb bir fatiha
Ruhumu şad edeler
Kabrimin viranesin
Ma'mur ü abâd edeler

Kısa fakat çok anlamlı olan bu ağıt kitabe, birçok mezar taşına yazılmış ağıtlardandır.

72-Hicri Recep 1320 (miladi Ekim 1902)'de vefat eden medrese öğrencisi Hacı Mustafa Efendi'nin Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar kitabesinde şöyle bir ağıt kayıtlıdır.

Eyledi cam-i fenaya unfüvan-ı ömürde nuş
Genç iken kâm almadı oldu müzmin-i ibtilâ

Bu civan gül cebine cümle alem ağlasın
Görmedi rahat demadem çekti emraz-ı inâ

Valideyni firkatden nice giryan olmasın
... (bir satır kırılmıştır)

Eyle ya Rab menzilin lütfünle gülzar-ı naim
Gülşen-i cennetde kıl anı üns-i İnbâ

Çıkdı üç ahab mu'cem buldu tarihini
Ravza-i darü's-Selam'a gitdi Hacı Mustafa

"Ömrünün genç ve güzellik çağında yokluk şarabını içti. Genç yaşında zevk almadan hastalığa tutuldu. Hastalığa yakalanan, ömründe rahat görmeyen bu genç fidana bütün dünya ağlasın. Onun annesi babası nasıl ağlasınlar? Ya Rab, Hacı Mustafa'nın menzilin lütfünle Cennet bahçesi eyle. Onu Cennet bahçesinde Peygamberlerle yakınlaştır."

Son beyitte şair tarih düşürmüştür. Son mısranın Arapça harfleri:

روضه دار السلامه گیتدی حاجی مصطفی

Noktalı harflerin (ya) larla birlikte toplamı 1323 eder. Çıktı üç ahab dediği için, 1323'ten 3 çıkarmakla 1320 vefat tarihi çıkmaktadır. Şairi belli olmayan bu manzume, çok güzel bir ağıt kitâbe örneğidir.

73- Hicri 1281, (miladi 1864)'de vefat eden Hacı Mercan Ağa'nın Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar kitâbesindeki ağıt şöyledir:

Ecel sakisi bezm-i fenada
Sunub bu bi-kese bir cam işrab
Kimin yanmış çırağı bey olunca
Felek elbet eder berbad ü nayab

Değil mi herkese ibretnümâ bu
Ki mahın nimi zulmet nimi mehtab
Dürür pek ecel tomar-ı ömrün
Bu mihnethanede geh şeyh geh-i şab

"Yokluk meclisinde ecel sakisi bu kimsesize bir kadeh şerbet sundu. Kimin yanmış çırağı satışa çıkarsa, elbette felek onu yok eder. Bu herkese ibret değil midir ki, ayın yarısı karanlık ve yarısı aydınlıktır. Bu mihnet hanede bazen genç bazen ihtiyarların ömür tomarını ecel sıkıca durer."

74- Hicri 1287 (miladi 1870) tarihinde vefat eden Trabzonlu Hâkim Mahmud Said Efendinin Bediüzzaman Mezarlığı'nda bulunan mezar kitâbesinde şöyle bir ağıt yazılmıştır.

Heşime saki-i bezm-i ecelde adettir
Ki şeyh û şabe suna nev be nev şarab-ı fena

Nihayet sarıki başında hâkim iken
Said Efendi'ye işrab eyleyüb hafâ

Gariba eyledi mah-ı siyam içinde vefat
Ne şek var kim oldu serendaz şehid

Cihane oldu revani revane cismi dahi
Bu tir-i hâkde gencine veş olub ihfâ

Ruz-i şeb Sabır daşda oku tarih
Said Efendi'ye huld-i berin ola me'vâ

Urfa'da hâkimliği sırasında ölen Trabzonlu Mahmud Sait Efendi'nin hakkında verilen kısa bilgiden, mevtanın Ramazan ayı içinde vefat ettiğini anlamaktayız.

"Genç, ihtiyar herkesin ecel şarabını içeceği emr-i ilahidir. Mahmud Sait Efendi başında sarığı olduğu halde ölüm kendisine yetti. Garip, Ramazan ayı içersinde şüphesiz şehit oldu. Onun ruhu cennetlere yolcu oldu, bedeni de toprak altında hazine gibi saklandı. Allah Mahmud Sait Efendi'ye yüksek Cennet'i mesken etsin."

Manzumeyi yazan Urfalı şair Sabir'dir. Son mısradaki tarih düşürülmüş olup.

سعید افندی یه خلد برین اوله ما وا

Son mısradaki Arap harfleri toplandığında 1289 kıymeti çıkmaktadır. Bu rakamdan "ruz = gündüz" ve "şeb = gece" diye işaret ettiği 2 rakamı çıkarılırsa 1287 hicri vefat tarihi çıkmış olur. Yazı celi ta'lik hattiyle yazılmıştır. (Resim: 8)

75- Hicri takvim Zilhicce 1377 (miladi takvim Haziran 1958) de vefat eden Saraczade Hacı Muhammed Tevfik Efendinin Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar kitâbesinde şöyle bir ağıt yer almıştır:

Geçüb gençlikde her fani emelden
Şehadet şerbetin içdi ecelden

Düşüb namerdçe kurşunlar maktulden
Yürekler dağlayıb gitdi temelden

Müsellem cûdi ikram ve sehası
Müberrâ hasleti su-i amelden

Rızadan başka yol var mı kazaya
Reha mümkün müdür hükm-i ezelden

Kalem ahsen düşürdü yazdı tarih
Yazıklar Hacı Tevfik gitdi elden

Hacı Tevfik'in Haziran 1958 de katledilmesinden duyulan acı ve üzüntü belirtilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte merhumun gençliğinde bütün geçici emellerden vazgeçtiğini, eceli geldiğinde şehit olduğunu anlatılmaktadır. Kendisine isabet eden kurşunlarla vefat ettiğinde arkasında kendini sevenlerin yüreklerini dağlayarak gittiği anlatılmaktadır. Kendisinin namazını kılan, misafirlerine ikramı bol ve cömert, kötü işlerden uzak durduğu kaydedilmiştir. Bununla birlikte kazaya rıza göstermekten başka çare olmadığı, ezelden yazılmış olan hükümden kurtuluş bulunmadığı da ifade edilerek acı hafifletilmeye çalışılmıştır.

Son beyitte bilmeceli bir tarih düşürülmüştür. Son mısranın;

يازقار حاجى توفيق گيتدى الدن

Arap harfleri topladığında 1496 kıymeti çıkar. Bir önceki mısrada "Ahsen = احسن" düşürdü demekle, ahsen harflerinin toplamı olan 119 rakamını 1496 kıymetinden çıkarırsak, hicri 1377 vefat tarihi çıkmış olur.

76- Mart 1965'te vefat eden Saraç zade Muhammed Naci Efendinin Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar kitabesinde şöyle bir ağıt yazılmıştır:

Kıl nazar zair bu hâke reft ü iz'an ile
Eyleme fahr ü tekebbür mal ile ünvan ile
Muhammed Naci Efendi muhteremdi ba-husus
İştihar etmişdi hüsn-i hulk ile ünvan ile

Bir asırlık muhteşem ömrün geçirdi tertemiz
Zamm-i enfes eyledi tevhid ile Kur'an ile
Bu fenadan el çeküb etdi beka mülke sefer
Gark-ı nur olsun mekânı rahmet-i Rahman ile

Bu ağıt kitabede hem güzel tavsiyede bulunulmuş, hem de mevtanın özellikleri anlatılmıştır. Şöyle ki:

"Ey ziyaretçi bu toprağa anlayışla bak. Malının çokluğu ve unvanının yüksekliğiyle kibirlenerek övünme. Özellikle muhterem bir zat olan Muhammed Naci Efendi, güzel ahlakı ve unvanı ile şöhret kazanmıştı. Bir asır tertemiz bir ömür yaşayan bu zat, tevhid ve Kur'an ile nefeslerini geçirdi. Nihayet bu fena dünyadan baki olan ahirete göçtü. Rahman olan Allah'ın rahmeti ile mezarı nura gark olsun" denilmektedir.

77- Yine Şair Şevket'in yazdığı bir manzume, Bediüzzaman Mezarlığında Şeyh Dede Ali Efendi'nin mezar taşında görülmektedir. Hicri 1320 Muharrem, (miladi Nisan 1902)'de vefat eden Şeyh Dede Ali Efendi üzerine yazılan bu ağıt kitabe şöyledir:

Gurre-i mah-ı Muharrem idi bu zat-ı said
Şah Hüseyin aşkına bezl-i can kılub oldu şehid
Yakdı bir ateş-i can süz nihâl-i ömrün
Ah kim oldu zebun-i sitem ol nahl-i ümid
Gark-ı hun eylediler cismini düzdan-ı li'am
Etmedi haline şefkat anın akvam-ı anid
Kıdve-i ehl-i tarikat idi hem ehl-i kemal
Kadiri ve Nakşiyede bulmuş idi kurb-ı Mecid
Söyledim cevher tarihin esefle Şevket
Zulm ile hayf kim Dede Ali oldu şehid

Şair Şevket bu ağıt kitabe sonunda da cevher tarih düşürmüştür. Son mısrada;

ظلم ایله حیف کیم ده ده علی اولدی شهید

Noktalı Arap harfleri toplandığında hicri 1320 vefat çıkmaktadır. Kadiri ve Nakşibendî tarikatları şeyhi olan Dede Ali Efendi Muharrem ayında şehir dışında sefer ettiği bir sırada eşkıya tarafından öldürülmüştür. Böylece şehit olduğu belirtilen, Şeyh Dede Ali Efendi'nin vefatı ile yakınları ve tarikat arkadaşlarının büyük bir üzüntüye düştükleri ifade edilmektedir. Şair bu manzumeyi yazarken üzülen tarih düştüğünü söylemektedir.

İnsan sevdiklerinin ölümünü unutmamakta, onun sevgisini daima içinde yaşatmak istemektedir. Onun için mezar taşlarına yazılan bu ağıtlarda, genç de olsa yaşlı da olsa, çekilen acıyı, duyulan üzüntüyü taş üzerine kazımdan kendilerini alamamışlardır. Yukarıdaki ağıt da bir büyüğe duyulan sevginin ve üzüntünün ifadesidir. Yazı celi talik hattıyla yazılmıştır.(Resim: 9)

78-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Hoca zadelerden Naki Efendi'nin hicri rebiülahir 1315, (miladi Ağustos 1897)'de vefat eden kerimesi Dursun Hanım'ın mezar taşına yazılan ağıt şöyledir:

Arus-ı zal-ı dehre ola meftun
Eder damadını makbul ü meftun
Mariz oldu verem derdiyle şeş mah
Bekâaya akibet azm etdi dilhun

Şefi' kıl ona Zehra'yı ya Rab
Makamın Cennet et bi's-**Sad** ve'n-**Nun**¹⁹
Denildi cevheri tarih Şevket
Riyaz-ı cennet olub dar-ı Dursun

Manzumenin şairi Urfa şairlerinden Muhammed Şevket'tir. Zaten son beyitte şair kendini tanıtmıştır. Yine manzumenin son mısrasında cevher tarih dendiği için cevher tarih düşürülmüş olup,

رياض جنت اولوب دار طورسون

Mısrasındaki Arap harflerinin noktalı olanları toplandığı zaman mevtanın ölüm tarihi olan hicri 1315 tarihi çıkmaktadır.

Anlaşıldığına göre Dursun Hanım henüz evlenmemiş genç bir kızdır. Verem hastalığına yakalanmış ve zamanın acımasız ve ölümcül hastalığı olan bu derdi altı ay çekmiştir. Sonunda kurtulamamış ve vefat etmiştir. Şair, bunları bize bildirirken Resulullah Efendi'mizin kızı Fatime-i Zehra'yı da Dursun Hanıma şefaathçi kılmasını makamını cennet etmesini de Cenab-ı Hakk'tan dilemektedir.

¹⁹ Kur'an-ı Kerim, (38) Sad suresi ve (68) Kalem suresi işaret edilmektedir.

79-Bediüzzaman Mezarlığı'nda bir mezar kitabesi:

Çeşm-i ibretle nazar kıl dünya misafirhanedir
Bir mukim adem bulunmaz aceb ne kâşanedir
Bir kefendir akibet sermayesi şah ü geda
Pes buna mağrur olan mecnûn değildir ya nedir

Dünyanın bir misafirhane olduğunu, herkesin sadece bir kefenle buradan ayrılacağını, bu dünyaya aldananın ancak deli olduğunu belirten bu dörtlük, birçok mezar taşına kazılmıştır.

80- Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1140 (miladi 1727) tarihli bir ağıt kitabesi:

Firkata eyledi çün dar-ı fenadan rihlet
Ola esas-ı makamın dar-ı naim

Oldu dü seng-i mürd ile âlem-i nar-ı cehim
Sadr-ı gülzar-ı cinan ola makam-ı İbrahim

"Dünyadan göç ederek ayrıldı. Makamı Cennet olsun. İki mezar taşı, ölünün cehennem ateşine âlemdir. İbrahim'in yeri Cennet bahçelerinin ortası olsun." ifadeleri ile İbrahim Efendi'ye cennet dilenmektedir.

81- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Muhammed Emin Efendi'nin hicri 1351. (miladi 1932) tarihli mezar kitabesi:

İçer nöbetle bir bir halk-ı alem
Ecel peymanesin cam-ı kaderden

Emin Hilmi Efendi nev-civan kim
Heman oldu yazık piş-i nazardan

Semmü'l-ismi mahbub-i Hûda'dır
Şefaat-yab ola hayrül-beşerden

Henüz nev-reside taze bir civan idi
Vefatı halkı yandırdı ciğerden

Bu ağıt kitabe az bir değişiklikle başka bir mezar kitâbesinde de yazılmıştı. "Herkes sırası geldikçe ecel şerbetinden içecektir. Henüz genç yaşta gözden kaybolması çok acıdır. Onun ismi Allah (c.c) sevgilisinin ismidir. Ona Hz. Muhammed (s.a.s) şefaat etsin. Genç yaşta ölümü halkı ciğerden yakmıştır."

82-Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1353, (miladi 1934)'de vefat eden Edibe Hanım'ın mezar kitabesi:

Ne kasdın var idi ey derd-i bi-derman canımla
Beni kabre gömdün aheri sûz-i nihanımla

Derunum derd ile doldu birûnum gül gibi soldu
Vücudum kana gark oldu bu çeşm-i hun-feşanımla

Felek güldürmedi bir dem bu kadar güldü çok mu?
Aheri vah ile yevm-i cihan doldu figanımla

Haram oldu bana rahat görürüm daima mihnet
Derdle çektiğim zahmet ayan olmaz beyanımla

Benzerlerinin en iyilerinden olan bu ağıt kitâbede, adeta kadere bir kızgınlık bulunmaktadır:

"Ey dermansız dert, canıma ne kastın vardı. Sonunda beni gizli ateşimle kabre koydun. İçerim dertle doldu, yüzüm gül gibi soldu. Gözümden akan bu kanlı yaşla vücudum kana gark oldu. Felek beni hiç güldürmedi, bu kadarcık gülmek çok mudur? Ah vah çekmekle cihan figanımla doldu. Bana rahat görmek haram oldu. Daima mihnet görürüm. Bu dert ile çektğim zahmeti anlatmakla, ne kadar acı çektğimi açıklayamam."

83- Mustafa Ağa'nın Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki 1961 tarihli mezar kitâbesi:

Hüdâ mazhar kıla lütf-i azime
Vücudun yakmaya nar-ı cehime
Oku bir fatiha ruhuna bahşet
Burada işte metfundur

Birçok mezar taşında yazılı olan bu dörtlük, yine yolculardan bir fatiha beklendiğini hatırlatmaktadır. Çünkü Fatiha mevtanın ruhunu sevindirecek tek şeydir.

84-Devrin büyük din âlimi Abbas Vasık Efendi'nin kızı Züleyha Hanım'ın Bediüzzaman Mezarlığındaki hicri 1352, (miladi 1933) tarihli mezarının kitâbesi:

Tefekkür eyle her dem akıl isen emr-i ukbâyı
Ecel hâke etdi enis niye bu verd-i ra'nâyı

Verem derdiyle dilhûn gitdi hasretle bu dünyadan
Eyvah maksuda ermeden terk-i mekân etdi dünyayı

Perişan dide giryân görmedi dünyada bir rahat
Henüz nev-reside iken çekdi her dem bunca belâyı

Meğerki Yusuf ola rahmet kabrinde me'nüsü
Demadem rahmetinle eyle şâd ya Rabb Züleyha'yı

Devrin korkunç hastalığı veremden ölen bu merhume için söylenen ağıt iyi bir manzume olup şairi belli değildir:

"Eğer akıllı isen daima ahireti düşün. Acaba bu güzel çiçeği ecel niçin toprağa yakınlaştırdı. Verem hastalığından bu dünyadan maksadına ulaşmadan ahirete göçtü. Henüz genç yaşında iken bütün bu belaları çekerek, perişan ve gözleri yaşlı olarak bu dünyada hiç rahat görmedi. Kabrinde kendisine Yusuf gibi bir rahmet yakını olsun. Ya Rabbi, rahmetinle her zaman Züleyha'yı şad eyle."

85-Hicri 1334, (miladi 1916) tarihinde vefat eden Ümmühan Hatun'un Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar kitâbesi:

Yakdı beni bağ-ı suz-i hasret
Bu cay-i teng oldu bana merkad

Kaldım burada enis-i hicret
Eyleye beni fatiha ile dilşâd

Bir gün sana da gelir bu halet

"Hasret ateşinin bağı beni yaktı. Bu dar yer bana mezar oldu. Hicrete dost olarak burada kaldım. Beni bir fatiha ile sevindir. Çünkü bir gün sana da ölüm hali yetişir."

86- Bediüzzaman Mezarlığındaki hicri 1303 (miladi 1885)'te vefat eden İbrahim Lebib Efendi'nin mezar kitabesi:

Ansızın derde düştü ya Rakib
Uğradı karnında termimin Lebib

Hüzn-ü matemle ciğer oldu bâis
Ol zamanki yerde düz oldu edib

...(bir satır okunamadı)
Gül teni felek ala mucib

Kul şefi'dir kürbet yevmü'l-ceza
Vere Ya Rabb selsebil Habib bana

Hüsn-i hatme söyle tarih Rahmi'ya
Cennete azm etdi İbrahim Lebib

Son mısradaki tam tarih düşürülmüştür.

جنته عزم ایتدی ابراهیم لیبیب

Arap harflerin toplamı 1303 (m.1885) vefat tarihini vermektedir.

Bu manzumenin şairi Rahmi adında bir şairdir. Bu ağıt kitâbede İbrahim Lebib'in genç yaşında bir ciğer hastalığına yakalandığı ve bu hastalığın ölümüne sebep olduğu ifade edilmektedir. Kıyamet gününde bu üzüntünün kendine şefaathetmesi de dilenerek, ayrıca kendine Allah'ın peygamberi tarafından Selsebil verilmesi de istenmektedir.

87- 1932 tarihinde vefat eden din alimi Abdulvahid Hoca Efendi'nin Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezarı kitabesinde şu ağıt kazılmıştır.

Esüb bad-ı ecel bu nazeninin ömrün az etti
Henüz nev-reside taze gonca âh bi-murad etdi

“Ecel rüzgarı esip bu nazlının ömrünü kısa etti. Henüz yeni yetişmiş taze gonca iken onu muradsız etti.”

Genel olarak birçok mezar taşında bu ağıt kitabesi vardır. Aslında gençler için söylenen bu kitabe bazen yaşlılar için de söylenilmiştir. Çünkü Abdulvahid Hoca vefat ettiğinde yaşlı idi.

88- Hicri 1317 (miladi 1899)'da vefat eden Yorgancızade Ali'nin Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar kitabesi:

Muntazırdır affına çeşm-i cihan
Cümleden Yorgancı-zade bir kulun

Ki Ali ibni Muhammed bi-kemal
Cirmini dökdü rû-i şükürden ile

Derdiyle zar oldu bin hayran
Afvet Ya Rabb isyanını mağfiretinle

Nur-i Ahmed aşkına Ya Müstean
Geldi üçler söyledi tarihini
Rahmet-i hakka erince verdi can

"Bütün cihanın gözü senin affını beklemektedir Ya Rabbi. Bunlardan bir kulun da Yorgancı-zade kulun Muhammed oğlu Ali'dir. Şükreden bu kulun cirmini döktü. Dertleri ile inledi durdu. Yarabbi, Yorgancızade Ali'nin isyanını mağfiretinle affet. Nur-ı Ahmed (s.a s) aşkına olsun."

Son mısırada tarih düşürülmüştür.

رحمت حقہ ایرنجہ ویردی جان

Son mısranın hafleri toplandığında 1314 çıkar. Bu rakama 3 ilave edilince 1317 vefat tarihi çıkmış olur.

89- Kadızadelerden Seyyid Abdullatif Efendi'nin kızı Fatime Hanım'ın Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki hicri 1280 (miladi 1863) tarihli kitabesi, zamanın şairlerinden Sabir'in yazdığı güzel bir ağıt manzumesidir:

Aldanma nakş ü nigarına dehrin nigâr-veş
Etmez ona taalluk o kim huşyar ola

Eyler mi meyl-i dar-ı fena arifan hiç
Arif odur ki mail-i dar-ı karar ola

Değmez bu cah ü mansıb dünyaya ah kim
Hengâm-ı fevt-i makarrı cah-ı mezar ola

Devran-ı berrakdı Yusuf Peygamberi o kim
Yakub var dideleri eşkbar ola

Aldı felek halilesini saldı fahhare
Ukbada Ya Rabb bari karin-i nigâr ola

Beşler çıkınca söyledi tarih Sabir'e
Cennetde ruh-i Fatime Zehra'ya car ola

"Dünyanın şekil ve suretine aldanma, akıllı olan kimse ona yakınlık göstermez. Arifler hiç yokluk âlemine yönelir mi? Asıl arif olan, gerçek olan âleme yönelmelidir. Bu yer ve mansıp dünyasına değmez. Çünkü ölüm vakti gelince karar edeceği yer mezardır. Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakub gibi gözleri yaşlı olur. Onun zevcesini felek aldı toprağa saldı. Ya Rabb bari ahirette onu yakınlaştı." ifadeleri kullanılmış acı ve ümid bir araya da getirilmiştir.

Son beyitte tarih düşürülmüş olup;

جنتده روح فاطيمه زهرايا جار اول

Son mısranın harflerinin toplamı 1287 çıkmaktadır. Beşler çıktığı için 1287'den 5 rakamını çıkarırız 1282 çıkmış olur. Hâlbuki 1280 çıkması gerekirdi. Bu duruma göre 2 rakam hata vardır. Yazı celi talik hattı ile yazılmıştır.

90-Hicri 1140, (miladi 1727) senesinde vefat eden Ulucamı Müezzini Molla Mahmud'un Bedüzzaman Mezarlığı'ndaki mezarı kitabesinde şu dörtlük yazılmıştır.

Ey mezarımı gören ehl-i vefa
Eylerim bir fatiha sizden rica

Kim bana hayr ile eylerse dua
Ede mahşerde ona şefa'at Mustafa

Birçok mezar taşında yazılı olan bir kitabedir. Yazı celi sülüs hattı ile yazılmıştır.

91-Hicri 1295, (miladi 1878)'de vefat eden Tahirzade Bekir Efendi'nin Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar taşında kazılı ağıt kitâbe de birçok mezar taşında görülen bir manzumedir:

Bir civan-i nazeninin
Merkaddidir bu mezar
Eyledi nazik tenin
Hâk ile yeksan rüzigar
Almadı dar-ı fenada
Maksadı bu bi-murad
Eyle ruhuma rahmet
Lütfeyle perverdigâr

Kitâbe, mezar taze bir gencin mezarıdır. Zaman onun nazik vücudunu yerle bir eyledi. Bu bi-muradın hiç bir maksadı bu dünyada olmadı. Allah lütfüyle kendisine rahmet etsin, anlamındadır

92- Hicri 1378 (miladı Ocak 1959)'da vefat eden Ramazan Altaş'ın Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar taşında dikkat çekici bir ağıt kitâbe yer almıştır.

Bu gence bir fatiha
Ben bir genç idim
Gezerdim dünyada
Bir gül idim yeterdim anama babama
Nişanlım kaldı orada
Muradım kalsın o dünyada
Şimdi de
Toprak dolmuş
Kulağıma gözüme
Akibet ölüm
Kasdeyledi canıma

İfadeleri, bir gencin arkasından bıraktıklarının acı, üzüntü ve hasretini bildiren duygulardır. Bir babanın bir ananın ağıdı, bir kardeşin, bir bacının ağıtı ve bunlara ilave olarak bir nişanlının duyup da ifade edemediği ağıdı ancak bu kadar anlatılabilirdi.

93- Bediüzzaman Mezarlığında hicri 1098, (miladi 1687) senesinde vefat eden Halil Bey'in mezar kitâbesi:

Eya seyreleyen hak-i mezarım
Beni bir fatiha ile ana dur
Girersin sen dahi hak-i siyahe
Bu gün bana ise yarım sanadır.

Bir ibret veren, bir ders ifade eden bu kitâbe birçok mezar taşında yer alan genel bir kitabedir.

94- Alaybeglerden 1323 hicri (1905 miladi) tarihinde katledilen Mustafa Hakkı Efendi'nin Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar kitâbesinde şunlar yazılmıştır:

Hanedanından Ruha'nın bu gül-i bağ-ı vefâ
Nahl-i kaddin saldı hâke tişe-i hükm-i kaza

Düşmen-i bed-h'âhı rahmetden ümmid kesmiş mi kim
Eyleyüb kat'i hayatın urdular seng-i cefa

Cismi hûn-âlûd ile gitdi Hûda divanına
Ona mahşerde şefî' olsun şehid-i Kerbelâ

Ünfüvan-ı ömür de gitdi cihandan hayfa hayf
Ermedi dünyada kâma afv ede cürmün Hüdâ

Çıkdı dü ahab Şevket tarih-i cevher söyledi
Ola mazlumen şehid Ya Rabb celis-i Mustafa

Ağıt kitâbeden anladığımız kadarıyla "Mustafa Hakkı Efendi Urfa'nın tanınmış ailelerinden vefa bağının bir gülüdür. Kaza hükmü ile bedenini toprağa uzatmıştır. Rahmetten ümid kesmiş olan kötülük isteyen düşmanı, cefa taşıyla vurarak hayatını kesti. Kana belenmiş vücudu Allah divanına yükseldi. Henüz genç ve güzellik ömründeyken yazık ki dünyadan ayrıldı. Merhuma, mahşer gününde Kербela şehitleri şefaatchi olsun. Dünyadaki mutluluğa doymayan Mustafa Efendi'nin günahlarını Allah affetsin."

Bu güzel manzumenin şairi Şevket'tir. Son beyitte cevher tarih düşürülmüştür.

اولا مظلوماً شهيد يا رب جليس مصطفى

Son mısradaki noktalı harflerin toplamı 1325 çıkmaktadır. Bir evvelki mısra da iki anlamına gelen çıktı "dü" dediği için yukarıdaki rakamdan 2 çıkarırsak 1323 vefat tarihini elde etmiş oluruz. Yazı talik hattıyla yazılmıştır. (Resim:10)

95- 1958'de vefat eden Hatice Alay'ın Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar taşında şöyle bir ağıt kitabe yer almaktadır:

Hadice Hanımın Ya Rabb makamın
Cennet içinde eyle kasr-ı a'lâ

O eylerdi savm-ü salatın
Okur Kur'an-ı hem eylerdi esfâ

Fakir ve bi-kese muhtaç ve aca
Verüb nan-ü nükûd eylerdi arza

Tehi dest kapına geldi İlahi
Bağışla cürmün ey Hayy-ü Tüvana

Duam oldur olunca ruz-i mahşer
Şefii olalar Havva ve Zehra

Dua, ağıt ve merhumenin özelliğini de belirten bu kitabede şunlar yazılmıştır: "Yarab. Hatice Hanım'ın makamını cennet içinde yüce bir köşk eyle. Çünkü o hanım namazını kılar, orucunu tutar ve Kur'an-ı Kerim'i okurdu. Fakir ve kimsesize, muhtaçlara ve açlara Allah rızası için para ve ekmek verirdi. Şimdi artık eli boş olarak kapına geldi. Ey Hayy ve kudretli olan Allah, Hatice Hanım'ın günahını bağışla. Duam odurki, mahşer gününde kendisine Hz. Havva ile Hz. Fatimetü'z-Zehra şefaatçi olsun."

Evet, bu ağıt kitâbede de mevtanın arkasından ona olan sevgi, acı ve üzüntüler dile getirilmiştir. Bu duygular dile getirilirken de çok güzel edebi metin verilmesi de ihmal edilmemiştir.

96- Hicri 1323, (miladi 1905) senesinde vefat eden Alaylardan Halil Hilmi Efendi'nin Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar taşı üzerinde şu ağıt kitâbe kaydedilmiştir:

İçer nevbetle bir bir halk-i alem
Ecel peymanesin cam-ı kaderden

Halil Hilmi Efendi nev-civan kim
Nihan oldu yazık piş-i nazardan

Sümmi'l-ismi ceddü'l-enbiya'dır
Şefaatyab ola hayrül'-beşerden

Üç oğluyla kızı masumlar kim
Diriğa oldular mahrum pederden

Yazıb eşkimle Hilmi ben de tarih
Vefatı halkı yandırdı ciğerden

Hilmi adında bir şairin yazdığı bu kitabe sonunda tarih düşürülmüştür. Burada yazıp ekşimle dediği için cevher tarihe işaret etmiştir. Böylece

وفاتی خلقی یاندردی جگردن

Son mısranın Arap harflerinin noktalı olanları (ya)'larla birlikte toplandığında 1323 vefat tarihi çıkmaktadır.

Kısaca şöyle denmektedir: "Bütün dünya halkı nöbetleri geldikçe, kader bardağından tek tek ecel şerbetini içecektir. Henüz genç yaşta olan Halil Hilmi Efendi'nin ölmesi yazık oldu. Onun ismi Ceddü'l-enbiyanın ismidir. Hayrül-beşer olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.S) şefaatchisi olsun. Merhumun üç oğlu ile bir kızı geriye kalarak babalarından mahrum oldular. Ben de gözyaşım ile tarihini yazarak, vefatının halkı ciğerden yaktığını söyledim."

Görüldüğü gibi kitâbede acıma ve acındırmanın yanında herkesin öleceğini düşünmekle teselli vermeye çalışılmıştır. Yazı celi ta'lik hattı ile yazılmıştır.

97-Hicri 1058 (miladi 1648)'de vefat eden Safiya Hanımın Bediüzzaman Mezarlığı'ndaki mezar taşına, birçok mezarda görülen genel bir dua yazılmıştır.

İlahi kabrimi pür-nur eyle
Makam-ı menzirim ma'mur eyle
Fenadan gitdi hayretlerle mahzun
Bekaada anı katından mesrur eyle

Oldukça eski bir tarihe sahip olan bu mezar üzerindeki bu dörtlük zamanımıza kadar birçok mezar taşına kazılmıştır. Mezar mermerden yapıldığı için yazısı sağlam kalmıştır. Yazı celi sülüs hattıyla yazılmıştır. (Resim: 11)

98-Bediüzzaman Mezarlığında Muharrem 1347, (Haziran 1928)'de vefat eden şehit İbrahim Edhem Efendi'nin mezar kitabesi:

Ya Rabb aman hürmet-i Kur an için olsun
Farh-ı dü-cihan yani O Sultan için olsun
Ebubekir, Ömer ve hazret-i Osman için olsun
Bağışla suçum şah-ı şehidan için olsun

Yeşile boyanmış olan bu mezarda medfun olan İbrahim Edhem Efendi'nin İstiklal Mahkemesince 1925'te idam edildiği latin harfleriyle kazılmıştır. Mezar taşındaki tarih, mezarın yapıldığı tarih olmalıdır.

99- Bediüzzaman Mezarlığında (Mayıs 1958)'de vefat eden Dögerli Aşiret Reisi Bekir Ateş Beğ'in oğlu katledilen İbrahim Halil Beğ'in mezar kitabesi:

Genç iken Halil Beg Dögerli beği
Sehâda keremde yokdu akranı

Gadrederdi kıydılar ona sebepsiz
Bir zalim kurşunla döküldü kanı

Şehidlik rütbesin eyledi ihraz
Cay-gah eyledi bağ-ı cinanı

Onun bu fenada hüsn-i haline
Şahadet etmekden dostu yararı

İlahi ruhunu rahmetle şad et
Rahmete layıktır çünkü imanı

Kitâbeden Dögerli Aşireti Reisi Bekir Ateş Beğ'in oğlu İbrahim Halil Beğ'in sebepsiz yere katledilerek öldürüldüğünü anlamaktayız.

100- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1060, (miladi 1650)'de vefat eden Sadrazam Tayyar Muhammed Paşa'nın oğlu Hüseyin Bey'in mezar kitâbesi:

Hudâyâ fazl-ı lütfunla bu mahdum
Ol gülzar-ı firdevs içre mesrur

Olub tarih-i rihlet harf-i menkut
Hemişe merkad-i mahdum ola nur

Bediüzzaman Mezarlığı'nda bir kubbe içinde bulunan bu mezar, Sultan IV. Murad'ın Bağdat seferine giderken 1638 Ağustos ayında sadrazam olan Tayyar Muhammed Paşa'nın oğlunun mezarıdır. Tayyar Paşa Bağdat muhasarası sırasında şehit düşmüştür. Hüseyin adındaki oğlu ise Urfa'da 1650 senesinde vefat etmiş ve bu türbeye defnedilmiştir.

Kitâbenin son mısrasında harf-i mankut dediği için noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

همیشه مرقد مخدوم اوله نور

Noktalı harfler toplandığında 1060 vefat tarihi çıkmaktadır. Yazı celi ta'lik hattı ile yazılmıştır.

101- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1334, (miladi 1916)'da vefat eden Hacı Mekki Efendizade Muhammed Efendi'nin kızı Elif Hanım'ın mezar kitabesi:

Vâ firkatâ
Ey zair kabrim etme gaflet
Levhimde yazıldı ders-i ibret

Bu dehr-i dũnda pek genç iken âh
Yakdı beni dağ-ı sũz-i hasret

Bu câ-yı tenk oldu bana medfen
Kaldım burada enis-i ibret

Eyle beni fatihayla dilşâd
Bir gũn sana da erer bu halet

Bir ile edin tarihim ikmâl
Oldu vatanım riyaz-ı Cennet

"Ey ziyaretçi, kabrimi gafil olarak unutma. Benim levhimde bu ibret alınacak ders yazıldı. Bu alçak dünyada çok genç yaştayken hasret ateşi bağrımı yaktı. Bu dar yer bana mezar oldu. Burada ibretle tanışık olarak kaldım. Ey dünya ehli, bir fatiha ile benim gönlümü mutlu et. Çünkü bir gün bu durum sana da ulaşacaktır." Anlamına gelen mısralar kullanılmıştır. Son mısradaki;

اولدي وطنيم رياض جنّت

Noktalı harflerin toplamı 1333 eder. Bu rakama bir eklemek suretiyle 1334 vefat tarihi düşürülmüştür.

102- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1343, (miladi 1924) senesinde vefat eden Musa kızı Tevhide Hanım'ın Mezar kitâbesi:²⁰

Kime me'va olur bu dar-ı dünya
Gelen bir bir gider encam illâ

Edib her ferdi bir suretde iğfal
Müebbed kabz eder faniyi hayfâ

Açar tir-i kaza bir yare ahir
Olur bi-çareler düçar-i ifnâ

Zaman-ı vasf-ı hamlinde vefatı
Helaki herkesi etdi dü-bâla

Gelip hep hizmete fevtinde huri
Behiştı eyledi Tevhid'e süknâ

Kitabe, Urfa şairlerinden Behiştı tarafından yazılmıştır. Bu dünyaya her gelenin muhakkak öldüğünü, her canlının yok olacağı ifade edilmektedir. Buradaki mevta hamileliği sırasında vefat etmiştir. Bu da akrabalarını daha fazla üzümüştür.

²⁰ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa, 1986, I, 257

103- Bediüzzaman Mezarlığı nda Şaban oğlu Ahmed'in mezar kitâbesi.²¹

Diriğa iş bu nûr-i dide-i Şaban Efendi kim
Civar-ı Hakk'a azm ettikde ferman-ı müekkedle

Dedi Şehdi-i dâi tarihini Ya Rabbi ol demde
Münevver kıl mezar-ı Ahmed'i nur-i Muhammed'le

Şair Şehdî tarafından yazılan bu kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüş olup,

منور قيل مزار احمدی نور محمد له

Mısrasının toplamı 1130 etmektedir. Bu rakama:
“ol demde = اول دمده“ kelimesinin karşılığı olan 90 rakamını eklersek, -çünkü bu kelimelerle cümle tamamlanmış oluyor- 1220 hicri (M.1805) vefat tarihi çıkar. Böylece yaşadığı devri bilmediğimiz Şair Şehdî'nin yaşadığı devir de belli oluyor.

²¹ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986. I, 257

104- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1289, (miladi 1872) senesinde vefat eden Halil adlı birinin mezar kitâbesi.²²

Almadı dünyada hayfa ki muradın ol civan
Hâke yeksan eyledi nev-salda bâd-ı hazan

İrci'i emrini çün gûş eyleyince nass ile
Müjde-i tahkikden kıldı feda canın heman

Hemdemi Ya Rab ola ol zat-ı pâk-ı muhterem
Hazret-i âl-i himem pir ü fakir hem ins ü can

Tarih edib üç Raikâ tarih-i cevher söyledim
Nâ-murad gitdi tebah oldu Halil-i nalân

Raik'in yazdığı bu kitâbenin de sonunda noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

نا مراد گیتدی تباہ اولدی خلیل نالان

Mısrasının noktalı harflerinin toplamı 1592 etmektedir. Dolayısıyla tarih çıkmamaktadır. Fakat mısradaki mahvolmak anlamına gelen tebah = قبر kelimesinin yanlış okunduğu düşünülürse ve yerine, kabir = قبر kelimesi konulsa ve mısra;

نا مراد گیتدی قبر اولدی خلیل نالان

Olsa, 1292 toplamı çıkar. Bu rakamdan da 3 çıkarılınca 1289 tarihi çıkmış olur.

Mevtanın ardından duyulan üzüntü belirtilmiş ve ona Allah'dan rahmet dilenmiştir.

²² Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 255

105- Bediüzzaman Mezarlığı'nda hicri 1297, (miladi 1880) tarihli bir mezar kitâbesi:²³

Bi-devâ bir derde düş oldum zebun
Ruz ü şeb bak inlerim zar ü zebûn

Ah ü vâh ü hicriyle bak mecruh-ı dilim
Gözlerim kan yaşla doldu tab-ı hun

Küllü şey'in Halik²⁴ buyurdu Hakk
Diyelim el-Hükmü lillah mü'minûn

Murğ-i ruhum nefesden ah uçtu âh
Tutdu Tuba zi'l-nevaya hazirun

Rahmi'yâ gel söyle-gil tarihini
Ya Celili küllü ledeyke muhzirûn

Urfa şairlerinden Rahmi'nin yazdığı bu kitâbenin sonunda tarih düşürmüştür.

يا جليل كلّ لديق محضرون

Mısrasının harfleri toplandığı zaman 1302 rakamı çıkmaktadır. Böylece 5 rakamı fazla olur. 5 rakamının düşmesi için de bir işaret yoktur.

Kitabede merhumun günlerce acı çektiği anlatılmış ve sabretmekten başka çare kalmadığı ifade edilmiştir.

²³ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, 1,250

²⁴ Kur'an-ı Kerim, (28) Kasas Suresi /88 (Allah'tan başka her şey yok olacaktır.)

106- Bediüzzaman Mezarlığında Muhammed Salih Sanî'nin hicri 1268, (miladi 1852) tarihli mezar kitâbesi:²⁵

Çekdi cellad-ı ecel kim hun-i mazlum dökmeğ
Tığ-i hûn-rizin anın gerdunu pervaz eyledi

Riştesin kesti maârif- kânının encam-ı kâr
Ma'rifetle bir zaman anı ser-efraz eyledi

Bülbül-i bağ-ı maarif ki o zat-ı Mevlevî
Sundu bes şerbet ana mest-i mey âvâz eyledi

Geldi üçler söyledi Admi gibi tarihini
Ruh-i Sani lâne-i hüsniye pervaz eyledi

Urfa şairlerinden Admi (1818–1900) tarafından yazılan bu manzumenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

روح ثانی لانهء حسنيه پرواز ايله دی

Mısrasının harflerinin toplamı 1271 eder. Bu rakamdan 3 çıkarmakla 1268 vefat tarihi çıkmış olur.

"Mazlum kanını dökmek için ecel cellâdı kılıcını çekti ve uçarak feleği dolaştı. Sonunda maarifin ipini kesti ve bilgisiyle bir müddet yükseldi. Bir mevlevî olan o maarif bağının bülbülüne şerbeti sundu ve bu ecel şerbetinin etkisiyle sarhoş oldu. Sani'nin ruhu güzellik yuvasına uçtu."

Bu kitabeden merhum Muhammed Salih Sani'nin Mevlevî olduğunu da anlamaktayız.

²⁵ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 202

107- Saizade Mahmud Efendinin hicri 1303 (M.1891) yılında ölen kızı Hatice Hatun'un mezar taşında şu kitabeyi yazılmıştır:

Gönül, derd û keder hâsılatı,
Sakın meyletme bu dâr-î fenaya.
Bu kabir içinde yatan masumu gör,
Vücudu hâkisar oldu nihâya.
Rûh-î gülberkinî soldurdu devran,
Letâfetde şibih olmuşken aya.
Pederle maderin çün kıldı mahzun,
Ola fart û zuhr-i yevm-i cezada.
Dedim şeş hâme-i cevherle tarih,
Hadîce ruhunu verdi Hüdâ'ya.
Fî sene 20 safer 1309

Şiir, "mefâîlün, mefâîlün, feûlün" vezninde yazılmıştır. Bu mezar kitabesinde: "Ey gönül! Derd ve keder tahsil eden bu geçici dünyaya sakın meyletme. Bu kabir içinde yatan günahsız gör, bak sonunda vücudu toprak oldu. Gül yanağını zaman soldurdu. Güzellikte aya eş olmuş iken, babası ve annesini mahzun bıraktı. Kıyamet günü bu hüznün kendisine çok zahire olsun. Hatice ruhunu Allah'a teslim etti. Mısrasında cevher tarihi altı eklemek suretiyle söyledim." Denilmektedir.

Miladi tarihle 26 Eylül 1891'de vefat ettiği anlaşılan Hatice Hatunun bu mezar kitabesini yazan, bizzat mevtanın babası Saîzade Mahmud Efendidir. Şair sonunda cevher tarih düşürmüş olup, son mısranın;

خديجه روحني ويردي خدابه

Arapça noktalı harflerin toplamı 1303 eder. Bu rakama altı dediği için 6 ilave edilir ve vefat tarihi olan hicri 1309 (miladi 1891) tarihi elde edilmektedir.

108-Bediüzzaman Mezarlığında Latin harfleriyle yazılı. Müftüzade Ömer Efendi'nin oğlu Avukat Mahmut Fuat Aksoy'un 1 Nisan 1965 tarihli mezar kitabesi:

Hacc'a niyetliydin kurban ayında
Kahpe kurşunların kurbanı gittin
Adalet evinde hak sarayında
Zulmün haksızlığın nişanı gittin
Gölgende dururdu yetimler dullar
Kapıda doyardı açlar yoksullar
Tanrı'nın yoluydu tuttuğun yollar
Onun çün özleyip Cinan'ı gittin
Kırk dokuz senelik gençlik yaşında
Adın yakışmazdı mezar taşında
Bir Nisan gününde görev başında
Şehitler bezminin mihmanı gittin
Soyun gibi aktır bıraktığın ad
Gözler kan ağlıyor seninçin Fuad
Tanrı'dan dilerim nur içinde yat
Sızlattın kalpleri, vicdanı gittin

1 Nisan 1965'de Avukat Mahmut Fuat Aksoy'un mahkeme salonunda öldürüldüğünü anlatmaktadır.

109-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılı Reşit kızı
Derya Parmaksızın mezar kitabesi:

Sanki hiç yaşamadı
Gülümsedi bir anlık
Gökten inip Derya'yı
Sarıverdi karanlık

Derya 22. 5. 1971'de doğmuş ve 7.10.1993 tarihinde vefat etmiştir.
Diyarbakır Dicle Üniversitesi'nde öğrenci iken bir trafik kazasında vefat
etmiştir.

110-Bediüzzaman Mezarlığında 11,10.1991'de vefat eden Rûfai tarikatı halifesi Yusuf İzzeddin Efendi'nin mezar kitâbesi:

Biz gedayiz sureta amma cihan sultanıyız
Bende-i al-i aba şeh-i velayet kuluyuz

Lebriz-i gınadır dilimiz gerçi fakiriz
Salikân-ı pir-i Hazret-i Rufai-i kebiriz

Musa göremez Tur-i Şecer'de bizi billâh
Biz şule-i sima-i tecellada nihanız.

Latin harfleriyle yazılmış olan bu kitâbe, Kenan Rıfai'den alınmıştır. Yusuf Halfa diye tanınan Yusuf İzzeddin Efendi, Nuri Baba'nın halifesidir.

111-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış,
30.1,1966'da vefat eden Hacı Sinan oğlu Hacı Salih'in mezar kitâbesi:

Geçip bakma
Ey Muhammed ümmeti

Ölümün diriden
Bir duadır minneti

Sen de isen
Ol Muhammed ümmeti

Bir fatiha ver de
Bulasın baki Cennet'i

112-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harflerle yazılmış, Muhammed Emin'in 7.7.1989'da vefat eden eşi Anzılha Süzer'in mezar kitâbesi:

Felek sundu bana Şerbet-i mevt
Mezarım oldu Zindan-ı gurbet
Lütfet ver bir fatihayı Ey zair
Ümidim ola ruhuma rahmet

Kocasından bir sene sonra vefat eden Anzılha Hanım'ın arkasından yapılan bir ağıt kitâbesidir.

113-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, 27.7.1988'de vefat eden Şeyhmüslüm oğlu Mehmet Emin Süzer'in mezar kitâbesi:

Felek sundu
Bana ecel-i şerbet
Yardan evlattan ayırdı nihayet
Kıldı beni esir-i dest-i gurbet
Ağlasın mezarım tâ be-kıyamet
Gelince kabrime ziyaret
Bekler bir fatiha ruh-i Muhammed

Kendisini ziyarete gelenlerden bir fatiha bekleyen bu kitabe, ayrılığın ve ölümün ardından bir ağıt yapmıştır.

114-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, 16.5.1961'de doğan ve 1.10.1991'de vefat eden inşaat Yüksek Mühendisi Muzaffer Uluğ'un mezar kitabesi:

Benim için gözyaşı döküp ağlamayın
Kaderim böyleymiş kimseyi suçlamayın
Beni mezarda değil, gönlünüzde arayın

Genç yaşta ölen Muzaffer Uluğ, arkadaşıyla otomobille ormana giderken kaza geçirmiş ve bu kazada Muzaffer hayatını kaybetmişti.

115-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, 1943 yılında doğup ve 12.6.1979'da vefat eden Ekrem Kara'nın mezar kitabesi:

Ölümün pençesi
Gerçi karanlık, siyah
Ve çirkin ise de
Mü'min için
Asıl siması
Nuranidir,
Güzeldir.

Ekrem Kara samimi arkadaşımız, dostumuzdu. Terzilik yapardı. Risale-i Nur öğrencilerindendi. Çok muttaki bir müslümandı. Çok münevverdi, güzel konuşur, bütün arkadaşları tarafından sevilirdi. Ani bir kalb krizi sonucu dükkânda çalışırken vefat etti.

Merhum hastalığından bahsettiği zaman pek inanmamıştık. Bir gün konuşma sırasında

— Pazartesi günü mü, yoksa Cuma günü mü ölmek daha efdaldır?
Gerçi pazartesi günü peygamberimiz vefat etmiştir. Ben de pazartesi günü ölmek isterim, demişti.

Ölümü de pazartesi gününe rastlamıştı.

116-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, 1934'te doğmuş ve 3.12.1984'te vefat eden Eyyub Karakeçili'nin mezar kitâbesi:

Biz gidiyoruz
Aldanmakta fayda yok
Gözümüzü kapamakla
Bizi burada durduramazlar
Sevkiyat var

Kendisi Gaziantep'ten Urfa'ya gelirken otomobil içinde kalp krizi geçirmiş ve şehadet kelimesini getire getire vefat ettiği, arkadaşları tarafından anlatılmıştır. Kendisi çok müttaki, dost ve arkadaşları tarafından sevilen bir kimseydi.

Eyyub Karakeçili Risalei Nur öğrencilerindendi.

117-Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, 31.7.1955'te doğan ve 14.8.1986' vefat eden Buluntuzade Ahmet Nihat Efendi'nin oğlu Abdurrahman Halis'in mezar kitâbesi:

Düzce'nin yolunda Hakk'ın uğrunda
Kader kıydı ona âlem ağladı

Gonca gülken soldu yazın sonunda
Kurban bayramında ciğer dağladı

Düğünü hazırды yakındı murad
Felek bırakmadı kabzetti canı

Huda ede onu bekada berat
Lütf ü keremiyle bağışla onu

Düzce yolunda babası ile birlikte geçirdiği bir trafik kazasında vefat etmişlerdir. Evlenmeye hazırlanırken bu elim olayın meydana gelmesi ailesine büyük bir acı vermiştir. Bu ağıt da bu acının ifadesidir.

118- Bediüzzaman Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış.
Bulutuzade Abdulkadir oğlu Ahmet Nihat Efendi nin 14.8.1986 tarihli
mezar kitabesi:

Ciğerpare siyle Düzce yolunda
Parelendi gitti Nihat Buluntu

Ruhunu eyledi teslim sonunda
Kaderi vermedi yol, vakit doldu

Baba, oğul hasret gitti dünyadan
Kalanlara sabır ihsan et Mevla'm

Derd ile ah ile şifa bulmadan
Ayrılan kuluna merhamet Mevla'm

Düzce yolunda geçirdikleri bir trafik kazasında oğlu ile birlikte
vefat etmiştir. Mezarları yan yanadır.

III. EYYUB PEYGAMBER CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Eyüp peygamberin hastalığında içinde bulunduğu mağara ve yine onun adına yaptırılan caminin haziresinde bulunmaktadır. Buradaki mezarların çoğu yıkılmıştır. Bu bakımdan birkaç tane sağlam kalan mezar içinde ancak birinde bir mersiye görebildik.

119- Eyyub Peygamber Camii Kabristanı'nda 22 Şubat 1935'te vefat eden Emekli Tabib Yarbay Urfa Memleket Hastanesi Başhekimî Dâhiliye Mütchassısı Dr. Mehmet Ali Alkaya'nın mezar kitabesi:

Urfa'yı bu münevver etdi ihata nâm û nişanı
Hakikat pek âli idi bu zatın şanı
Hem vatan uğruna zeki hizmetleri can û gönülden
Ne yazık ki hâk içinde defneyledi o nazik canı

Mezarlıklar bir kenar Bedr'e anlatır esrar-ı Hakk'dan
Kabirlerden oku dehşetle encam-ı hal dünyalı (dünyayı)?
Hastagâni eyler idi nidâ-yı bu âli zat
Bir fatiha ile şâd et zair sende rûh ü revanı

Urfa Devlet Hastanesi'nde baştabiblik yapmış. Emekli Tabib Yarbay Mehmet Ali Alkaya 22 Şubat 1935'te vefat edince Eyyub Peygamber Camii bahçesindeki kabristana defnedildi.

Kitâbede Yarbay Mehmet Ali Bey'in Urfa'ya birçok hizmette bulunduğu ifade edilmektedir. Kitabeyi Bedir adında bir şairin yazdığını sanmaktayım.

Mezar 1982 senesinde kızı tarafından tamir ettirilmiştir.

IV. EYYUBNEBİ MAHALLESİ CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Eyyüp Nebi Mahallesi Urfa'nın yakınındaki Yenice köyünün şehre katılması ile oluşmuş bir mahalledir. Buraya zon zamanların Nakşibendî halifesi Hacı Şükrü Efendi kendi yaptırdığı camisi bahçesine defnedilmiştir. Ondan başka da mezar yoktur.

120- Eyyub Nebi Mahallesi'nde, kendi yaptırdığı cami avlusuna defnedilen Hacı Şükrü Efendi'nin mezar kitâbesi:

Ey zair kıl ihtiram meşhed-i arif-i Rabbanî'dir
Mürşid-i kâmil Hac Muhammed Şükri-i Şirazi'dir

Hem halife-i Nakşibendî-i Halidî'dir kim bu zat
Himmet ve faziletde nice salikin kalbi buldu hayat

Ey ihvan deme kim mürdedir nice imdad eder velî
Şüphesiz her dü alem tasarruf ehlidir ruh-ı veli

Her ne kadar bir methiye ise de, yine de sevilenin arkasından söylenen bir ağıt olduğunu göstermektedir.

Hacı Şükrü Efendi, Adıyaman'ın Akpınar nahiyesinin Şiraz köyünde 1905 yılında doğdu. Urfa'ya gelerek dini tahsilini yaptı. Tarikatta önce Kantara köyünde oturan Hoca Osman Efendi adındaki Nakşibendî şeyhinden faydalandı. Sonra bu zat vefat edince İstanbul'da, yine Nakşibendî Şeyhi olan Abdülhakim Arvasi (ölm.1942) Efendi'den halifelik aldı. 1967 senesinde Urfa'ya yerleşti. 1985 senesi, Nisan ayında vefat etti.

V. EYYUBNEBİ KÖYÜ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Urfa'nın Viranşehir ilçesine bağlı bir belde olan Eyüp Nebi köyü mezarlığında kitabesi bulunan bir mezar yoktur. Yalnız son senelerde bu beldede türbesi bulunduğu bilinen Hazreti Eyüp peygamberin türbesi yenilenmiş ve üzerine bir kitabe yazılmıştır.

121- Eyyub Nebi köyünde Hz. Eyyub peygamber'in türbe kitabesi:
O'nda rahmet O'nda nimet
Şükür O'nda teslimiyet
Allah verir derdi evet
Eyyub Nebi sabrederdi
Allah güzel kulum derdi

Malı mülkü dağ kadardı
Evlat sağlık O'nda vardı
Varlığını sabra verdi
Eyyub Nebi sabrederdi
Allah güzel kulum derdi

Girdiğinde kullar dara
Kula gerek Hakk'a vara
Örnek oldu insanlara
Eyyub Nebi sabrederdi
Allah güzel kulum derdi

Yarattığın her nimete
Kemiğimi örten ete
Adil teslim adalete
Eyyub Nebi sabrederdi
Allah güzel kulum derdi

Bu kitâbe Mehmet Adil Oymak tarafından yazılmış ve yine kendisi tarafından türbenin tamiratı yapıldıktan sonra Hz. Eyyub Peygamber'in türbesine konmuştur. Kitâbe 1992 yılında ilâhi olarak bestelenmiştir. Türbenin tamiratı Urfa Valisi, T. Ziyaeddin Akbulut'un talimatıyla 1994 yılında Mehmet Adil Oymak'ın nazareti altında yapılmıştır. Adil şairin mahlasıdır. Zamanımızda şairin adı belirtilerek yazılan tek kitabedir. Kitâbe latin harfleriyle yazılmıştır.

VI. HARRAN KAPI MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Urfa'nın en eski mezarlığı olarak bilinir. Fakat yol açılmaları ve bazı resmi daire ve parkların yapılmasından dolayı mezarlığın yarısı kaldırılmıştır. Geri kalan yarısı da çoğu mezarının yıkılması ve bozulması bakımından çok harabe durumuna gelmiştir.

Burada en eski mezar 1003 hicri (1594–95) tarihli Seyyid Maksudun oğlu Seyyid Ali'nin mezarıdır. Diğer mezar ise Cakeri Hacı Eyyub oğlu Hacı Muhammed mezarı olup, Hicri Şaban ayı 1007 (miladi, Şubat 1599) tarihinde vefat etmiştir.

Yüzlerce mezar arasından sadece 13 Arap harfli ve 9 da Latin harfli mezar olmak üzere 22 mezar kitabesi yazılmıştır.

122- Harrankapı Mezarlığı'nda, Müftü Abdurrahman Efendi'nin oğlu, Muharrem 1133, (Kasım 1720)'de vefat eden İbrahim Paşa'nın mezar kitâbesi:

Ah mine'l-mevt
İlahi kabr-i İbrahim'i kıl nur
Bihişt içre et gül bunu mesrur
Cihanda ber-murad olmadı çünkim
Bekaada Cennet içre ver buna hur

Yukarıdaki dörtlükte merhumun dünyada murad almadığını hiç olmazsa ahirette Cennet'e girmesini istemektedir. Bir paşanın dünyada murad almaması ne demek acaba? 1720 senesinde vefat eden bu İbrahim Paşa'nın babası da müftü imiş. Nerenin Müftüsüydü ve İbrahim Paşa Urfalı mıdır? Yoksa başka bir şehirden mi gelmiştir? Bilinmemektedir.

123- Harrankapı Mezarlığında Hacı Hamza'nın hicri 1310 Ramazan (Mart 1893)'te vefat eden kızı Züleyha'nın mezar kitâbesi:

Gönül verme cihan-ı bi-vefaya
Edersin intihade haki me'vâ

Gülistan-ı cihanın yok bekası
Kani İskender Dara ve Kistrâ

Felek mahv etdi gör kim bu nevcivanı
Sağir evladımı terk etdi daha

Enisi kasıratü'l-tavaf olsun
Şefi'i Adn'de hem-saye-i Zehra

İlahi rahmete gark eyle ruhun
Bi-hakkı **sure-i Yasin** ve **Tahâ**

Dedim üçle ana tarih-i cevher Şevket
Fenadan gitdi hayfa ki Züleyha

Şair Şevket'in yazdığı bu kitabenin son mısrasında cevher tarih düşürülmüş olup,

فنادن گیتدی حیفاه که زلیخا

Noktalı harflerin toplamı 1307 çıkar. Bu toplama üç ekleyince 1310 vefat tarihi çıkar.

"Bu vefasız dünyaya gönül verme, çünkü sonunda toprağı mesken edinirsin. Cihan gülistanının devamı yoktur. Hani İskender, Darâ ve Kistrâ gibi cihan padişahları nerede? Bak bu genç, küçük evladını bırakarak öldü. Yakınları, tavaf edenlerin köşkü olsun. Adn Cennet'inde de Fatimetü'z-Zehra (R.A)'nın gölgesinde olsun. Ya Rabb, onu Yasin ve Taha surelerinin hakkı için rahmetine gark et." Anlamına gelen beytlerle dua ve üzüntüsü dile getirilmiştir.

124- Harrankapı Mezarlığı'nda şair Şevket'in de defnedildiği ablası Emine binti Eyyub Naccarzade'nin hicri 1287, (miladi 1870) tarihli mezar kitâsesi:

Neden kıydın niye felek sen buna
Ki pünhan eyledin zir-i zemine

Götürdün müradanı cihandan
(bir mısra kırılmıştır)

Be-nam-ı ümmühanım el-mürselindir
Kenize rahmeten lil-âlemindir

Penah-ı Eyyub'dur ruz-i cezada
Dergâhında medfun Sabir yine de

Dua gûna düşüb bir tarih-i tam
Behişt içre ola ruh-i Emine

Şair Sabir'in yazdığı bu kitâbenin sonun da tarih düşülmüştür.

بهشت ایچره اوله روح امینه

Son mısranın harfleri toplandığında 1288 değeri çıkar. Bundan 1 çıkarılınca 1287 vefat tarihi çıkmaktadır.

Deniliyor ki, adım peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s)'in annesinin adıdır. O da Allah'ın rahmetini çeken Amine'dir. Defnedildiği yer ise Hz. Eyyub Peygamber'in dergâhıdır.

Bu mezara şair Şevket'in ablası Âmine 1870'te defnedilmiş, sonra bunun üzerine Hacı Eyyub'un ikinci kızı Fatime 1321, miladi 1903'de defnedilmiştir. Daha sonra da hicri 1337, miladi 1918–1919 senesinde Neccar Eyyubzade oğlu Muhammed Şevket defnedilmiştir. Bunların isimleri mezar taşının arkasına yukarıdan aşağı yazılmıştır.

125-Harrankapı Mezarlığı'nda Rebiülevvel 1341, (Kasım 1921)'de vefat eden Halaf Ağa'nın oğlu Gazi Mustafa Hakkı'nın mezar kitâbesi:

Va firkata
Yine bir valideynin nevbaharı firkata
Ki defnoldu bu kabre nevcivane iken fena merkad
Anın çün ederse rûz ü şeb çok mudur ihvan efgan
Ki derdi bi-deva olmadaydı gün be gün minnet
Gelince fevc fevc ahbab tarih-i imsa dendi
Huda'nın rahmine olsun vasıl Mustafa Hakkı

Kendisinin gazi olduğunu baş dikme taşındaki yazıdan anladığımız Mustafa Hakkı, yakalandığı hastalıktan kurtulamamış ve vefat etmiştir. Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

خدانك رحمينه اولسون واصل مصطفى حقی

Harflerin toplamı 1615 eder.

(imsa, fevc, dendi = دیندی , فوج , امسا) kelimelerinin karşılığı 274 eder. 1615'den 274 rakamını çıkarınca 1341 kalır. Böylece tarihi tamiyeli (bilmece) olarak bulunur.

126-Harrankapı Mezarlığı'nda İmam oğlu Dabbağ Muhammed'in
Cemaziyelevvel 1371, (Şubat 1952) senesi mezar kitâbesi:

Ah elinden ey felek bu nazik tenin
Ola hayfa zir-i hâk içre nihan

Valideynin bağırını pür kan edüb
Yandırdı nar-ı firkate bu civan

Kılmadan etrafına bir kez nazar
Bir dem içre gül gibi soldurdun heman

Dest-gir olsun ona rûz-i cezada
Şah Hasan ile Hüseyin alışan

Fazl-ı lütfunla Hûda Muhammedi
Eylesin hem fırka-i ehl-i cinan

Dabbağ mesleği ile iştigal eden Muhammed'in genç olduğunu da yine kitâbeden anlamaktayız. Kitâbede ölümünden dolayı Anne ve babasının bağırını yaktığı, genç yaşta ölürek toprak altında saklandığı ifade edilmiştir.

127- Harrankapı Mezarlığında Ramazan 1294, (Eylül 1877) tarihli Sem'ozade diye meşhur olan Sem'o oğlu Osman'ın mezar kitabesi:

Ah mine'l-mevt
Maraz û mevt nev-i insanî
Kıldı Hakk vahdetinin burhanı

Vechehu küllü zamana bak
Etme kân-i gayre fani

Ramazan ayı Bes'o'nun oğlu
Mağfîret ola gururlu canı

Ola hemnamı kıyametde şefi'
Hazret-i Hakk'ın ere ihsanı

Hisabiyle çıkar bir tarih
Nevverallahü kabr-i Osman'i

Manzumede, son mısra (نَوْرَالله قَبْر عثمانى) harfleri toplandığında 1295 olur. Bundan 1 çıkarılırsa 1294 hicri vefat tarihi bulunur.

128- Harrankapı Mezarlığı'nda Kadiri tarikatı şeyhi Abdulkadir Efendi'nin hicri 1316, (miladi 1898) tarihli mezar kitabesi:

Mürşid-i ehl-i tarikat
Kidvetü ehl-i fena

Terk edüb dar-ı fenayı
Eyledi azm-ı beka

Bu tarikat şeyhi dünyasını değiştirerek beka âlemine göç etti. Anlamına gelen kısa bir ağıt ifadesi kullanılmıştır.

129- Harrankapı Mezarlığı'nda Şeyh Müslüm Hafız'ın mezar kitâbesi:

Ya Rabb aman hürmeten
Kur'an için olsun

Fahr-i dü cihan yani
O sultan için olsun

Ebubekir, Ömer, Hz. Osman
için olsun

Vasi en-Nebi ol Şah-ı
Merdan için olsun

1958 senesinde vefat eden âlim, hafız ve Nakşibendî halifesi olan Şeyh Müslüm Hafız'ın mezar taşında kaydedilen bu yakarış ve ağıt kitâbe birçok mezar taşına da yazılmıştır.

Aynı mezar taşında bir farsça ağıt kitâbe de bulunmakta olup şöyledir.

Müflisânim amede der kû-yi tü
Şey'en lillah cemal-i Ru-yi tü
Dest be gûşâ canib-i zenbil-i tü
Aferin ber dest-ü ber bazû-yı tü

"Müflislerim Allah için, senin yüzünün güzelliği için Ya Allah, senin köyüne gelmişler El senin zembilinin tarafına açılmış, yaşamak senin elinde ve senin kudretindedir."

Şeyh Müslüm Hafız, Nakşibendî şeyhi Kerküklü Şeyh Abdurrahman Efendi'nin halifesidir. Harrankapı Mezarlığı'nda kendisi için yaptırdığı türbede medfundur.

130- Harrankapı Mezarlığı'ndaki Şeyh Muhammed Şefik'in hicri 1338, (miladi 1919-20) tarihli mezar kitâbesi:²⁶

Yine açdı şhadetle bu merhum bâb-ı Fettahı
Fırakını işitenler ciğerden kıldı efganı

Bırakdı maderi bir ateşe hicran ile Ya Rabb
Siyahlar giysin hep görenler iş bu ahzanı

Şefi' olsun ona şah-i şehidan Cafer-i Tayyar
Misâl-i tair olub seyran ede hûr ile gılmanı

Çıkıb (kum) yazdı tarihi vefatla eşk ile Vehbi
Beni afv eyleyib Gaffar vere lûtf ile fermanı

Vehbi'nin yazdığı bu kitâbenin son mısrasında cevher tarih düşürülmüştür. Son mısranın noktalı harfleri,

بنی عفو ایلیوب غفار ویره لطف ایله فرمانی

Toplandığında 1484 değeri çıkar. Bu rakamdan (kum = قوم) kelimesinin karşılığı olan 146 rakamı çıkarılınca 1338 hicri vefat tarihi çıkmaktadır.

"Bu merhum, Fettah olan Allah'ın kapısını şhadetle açtı. Onun ayrılığını duyanlar, yürekte feryat ettiler. Ya Rab, annesini bir hicran ateşine bıraktın. Öyleki onu görenler siyahlar giyinsin. Şehitlerin şahı Hz. Cafer-i Tayyar ona şfaatçi olsun ki bir kuş gibi huri ve gılmanları seyretsin."

²⁶ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 257

131- Harrankapı Mezarlığı'nda hicri 1146 (miladi 1733)'de vefat eden Seyyid Cafer'in mezar kitâbesi:²⁷

Bekaya etdi rihlet çünkü Cafer
Felek kıldı o dem matem ezher

Diriğa etmedi dünyada ikame
Şefi'ola Muhammed ruz-i mahşer

Çekib verdim ezel camına tarih
Nasibî ola Ya Rab ab-ı Kevser

Nasibî'nin yazdığı bu kitâbenin sonunda tam tarih düşürülmüştür.

نصیبی اوله یا رب آب کوثر

Mısrasının harfleri toplandığında 1146 vefat tarihini vermektedir.
Merhumun vefatından duyulan üzüntü belirtilerek Hz. Peygamber'in kendisine şefaathçi olmasını ve Allah'ın (c.c) kevser suyunu vermesi dilenmektedir.

²⁷ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I. 256

132- Harrankapı Mezarlığı'nda şair Ratib'in babası Hacı İsmail'in hicri 1292, (miladi 1875) tarihli mezar kitâbesi:²⁸

Fehm eden devlet-i ikbaline etmez h'ahiş
Zail-i zıll-ı ser oduğunu nakş-ı cihan

Pederim işte Hacı İsmail Efendi ah kim
Etti bu çarh-ı deni cismini hâk içre nihan

Bi-huzur olduğunu bildi sipirh-i dúnun
Göz yumup oldu o dem azm-i Firdevs-i Cinan

Etiler şer' ile tebşir şehid olduğunu
Oldu çün şehri-i Muharremde vefatına zaman

Ratıbâ Hakk'a niyaz ile dedim tarihin
Ede Ya Rabb pederim gülşen-i Firdevsi makam

Şair Ratib'in (1812–1886) babasının mezartaşına yazdığı bu kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüştür. "Hacı İsmail'in bedeni bu toprak içinde yok oldu. Uzak yıldızlar onun huzursuz olduğunu bildiler. Gözünü kapadığı anda Cennet'in bahçesine gitti Muharrem ayında vefat ettiği için onun şehit olduğunu müjdelediler."

Ratıb; bu kitâbeyi kendi babasının mezar taşına yazmıştır. Sonunda bilmeceli bir tarih düşürmüştür.

ایده یا رب پدرم گلشن فردوسی مقام

Mısrasının harflerinin toplamı 1420 değerini verir. Bu rakamdan (niyaz ile de = نیاز اله دی) harflerinin karşılığı olan 128 rakamını çıkarırsak 1292 vefat tarihi çıkmış olur.

²⁸ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I,172

133- Harrankapı Mezarlığında Muhammed'in oğlu Bekir'in hicri 1263 (miladi 1847) tarihli mezar kitabesi:²⁹

Ah sad ah kim bu gerdiş-i dolabından
Kimi kılmıştır acep mahfuz ü şâd ü Kâmuran

Bulmadı gülzar-ı dehr içre nihâl-i ihtizaz
Gonca-i ömrün eşip soldurdu bir bâd-ı hazan

Hâke saldı cism-i nazın çarın-i (?) giç-rev akibet
Tir-i firkatle bütün ahbablar ağladı kan

İki gözden geldi eşkim Ratıbâ tarih için
Gıtdi ukbaya Bekir de pir idi hem nevcivan

Urfa şairlerinden Ratıb'ın (1812–1886) yazdığı bu kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

گیتدی عقبایه بکر ده پیر ایدی هم نو جوان

Mısrasının harfleri 1253 eder. Bir önceki mısrada, (iki gözden = ایکی گوزدن) dediği için, her bir göz Arap harfi ile 5 kabul edilir. Bu iki 5'in toplamı 10 eder. 1253 değerine 10 eklendiğinde 1263 vefat tarihi çıkmış olur.

Şair, mevtanın arkasından üzüntüsünü bildiren ifadeler kullanmıştır: "Bu dünyada birçok mutlu ve sevinçli yaşarken, ne yazık ki bir kısmı da üzgün yaşamıştır. Bu dünya bahçesinde gençliğin tadını almadan eceli geldi. Nazik bedeni topraklara serildi ve dostları arkasından ağladı."

Şair Ratıb bilmeceli tarih düşürmeye meraklı bir kimse imiş ki çok manzumelerinde böyle bilmece vardır.

²⁹ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I,172

134- Harrankapı Mezarlığında hicri 1297 (miladi 1880) senesinde vefat eden Koroğlu Haydar Ağa'nın mezar kitabesi:³⁰

Hüdâyâ rahmetin eyle müyesser
Kıyamette beni kılma mükedder
Eğer çi rû-siyeh-i pür-günâhım
Günahım lütfuna nisbetle ahker
Resulündür şefaatte penâhım
Ona muhtâcdır âlem serâser
Ümidim kesmezem “**lâ taknetu**”dan³¹
Hayatımda ki kıldım anı ezber
Çıkıp kırklar dedi tarihi Halid
Şefî' olsun sana Haydar-ı Kerrâr

Şanlıurfa Şairlerinden Halid'in (1823–1893) yazdığı bu kitâbede son mısradaki tarih düşürülmüştür.

شفيق اولسون سكا حيدر كزار

Mısrasının harflerinin toplamı 1337 eder. Bu rakamdan 40 çıktığında 1297 vefat tarihi çıkmış olur.

Şair ezcümle şunları ifade etmektedir. "Ya Rabbi, bana rahmet et. Kıyamette beni kederlendirme. Her ne kadar çok günahkârsam ve yüzüm karaysa da, senin lütfunun yanında çok değersizdir. Bana şefaate edecek olan bütün âlemin muhtaç olduğu resulündür. "Lâ taknetu- Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" ayetinden ümidimi kesmem. Çünkü hayatımda onu ezberledim."

³⁰ Bedri Alpay. Şanlıurfa Şairleri. Şanlıurfa 1986, I. 79

³¹ Kur'an-ı Kerim, (39) Zümer suresi / 53 (De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.)

135- Harrankapı Mezarlığı'nda Hemhemo oğlu Kahveci Sabri Erdal'ın 1988 tarihli mezar kitâbesi:

Meskenim mezarımdır
Sahraya hacet kalmadı
İçtim ecel şerbetini
Lokman'a hacet kalmadı.

Dörtlüğü ile artık herşeyin bittiğini ifade etmektedir.

136- Harrankapı Mezarlığı'nda, 1983 senesinde vefat eden Mahmut oğlu Mehmet'in Latin harfleriyle yazılmış mezar kitâbesi:

Haberiniz var mı
Duvarsız evden
Nice dostlar gelmiş
Şehirden köyden
Çok misafir olmuş
Paşadan beğden
Size de sıra gelir
Bir gün ecelden

İfadeleri ile kaçınılmaz kader anlatılmıştır.

137- Harrankapı Mezarlığında. İzzettin Demirkol'un oğlu Fethi Demirkol'un 8.12.1977 tarihli latin harfleriyle yazılmış mezar kitabesi:

İzmir'den çıktım
Başım selamet
Urfa'ya varmadan
Koptu kıyamet
Bir tek yavrum
Allah'a emanet

Fethi Demirkol benim çocukluk arkadaşım. Aynı mahallede, aynı sokakta ve hatta aynı avlulu evde birlikte arkadaşlık ettik, oynadık. Evlerini İzmir'e götürmüşlerdi. Amcası oğlu Şavak Hacc'a gitti. Dönüşte, onu karşılamaya Fethi de gitmişti. Sınırdaki Kilis yakınlarında trafik kazası oldu. Her iki amcaoğlu vefat etti. Fethi arkasında bir çocuk bırakmıştı.

138- Harrankapı Mezarlığı'nda Hacı Muhyiddin'in oğlu 8.12.1977'de vefat eden Hacı Şavak Demirkol'un latin harfleriyle yazılmış mezar kitâbesi:

Mekke'den çıktım
Başım selamet
Urfa'ya varmadan
Koptu kıyamet
İki yavrum
Allah'a emanet

Hacı Şavak çocukluk arkadaşımды. Hacca gitti o sene. Hac dönüşü amcası oğlu Fethi Demirkol ile trafik kazası geçirdiler. Her ikisi de Kilis yakınlarındaki bu kazada vefat ettiler. Hacı Şavak'ın iki çocuğu geriye kaldı.

139- Harrankapı Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış Rukiye Uslusoy'un 24.9.1974 tarihli mezar kitabesi:

Kanım kanımı yedi
Kanım canımı yedi
Dermansız denilen dert
Son nefesimi yedi

İnandım Allah'ıma
Sığındım Resulüme
Rabbî Rabbî diyerek
Geldim senin kapına

Manzumesi ilginç bir ağıttır. Mevtanın kan kanserinden öldüğü anlaşılmaktadır.

140- Harrankapı Mezarlığında Latin harfleriyle yazılmış Saliha Sale Hatun Anzılha Uslusoy 'un 13.7.1986 tarihli mezar kitâbesi:

Yaşım seksen altı
Yolumun sonu bitti
Üç yıl körlük
Altmış yedi gün yatalak hastalığım
Gözyaşı, gam, ızdırab,
İşte hayat romanım
Yetmişbeş yıl oruç, namaz,
Son nefes salâvatım
Allah'im en son beratım

Hayatımı kısa bir şekilde anlatarak, çektiği acıyı dile getirmiştir.

141-Harrankapı Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış Abdurrahman oğlu Vatan İlkokulu Müdürü Mehmet Baki Uslusoy'un 29,7, 1975 tarihli mezar kitabesi:

İyilik aşıkıydım ben
Bir can kurtarmak için
Terk-i can eyledim dünyadan
Gözü yaşlı anamı
Canım eşimi
Üç sevgili yavrumu bıraktım Yaradana
Gözyaşı denizinde sevgi gemisiyle
Sığındım bu limana
İmdat Allah'ım imdat

Manzumede anlatıldığı üzere başkasını kurtarmak isterken, kendi canından olan Vatan ilkokulu Müdürü Mehmet Baki Uslusoy'a ait bir ağıt yazılıdır.

142-Harrankapı Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılan, Hacı Hüseyin oğlu Mehmet Sabri Uslusoy'un 14.2.1984 tarihli mezar kitâbesi:

Ömrüm bitti yer gizledi
Fani dünya kime kaldı
Vedat'ım sen gittin gideli
Dünya bana zindan oldu
Ben ömrümde hiç gülmedim
Sen dünyada gün görmedin
Goncayken kopardılar seni elimden
Mahşerde kavuşmak üzere
Yavrum yanına

Mehmet Sabri Uslusoy'un, futbolcu olan oğlu Vedat'ın yirmi yaşlarında vefatına dayanamadığı ve bu acı içinde vefat ettiği, anlaşılmaktadır.

143-Harrankapı Mezarlığı'nda Latin harfleriyle yazılmış, Hasan oğlu Bekir Rat'ın 29.9.1979 tarihli mezar kitabesi:

Geçme ey Zair görüpde sengimi
Sanma azade bu yerden kendini

Rikkat ile bana bak da ibret al
Öğren o çarh-ı deninin rengini

Gezdirir eğlendirir bir dem
Fakat...

Mısraları gayet ibretlidir.

144-Harrankapı Mezarlığı'nda latin harfleriyle yazılmış, Bekir oğlu Bedir Rat'ın 6, 2, 1989 tarihli mezar kitâbesi:

Derd ile geldi enbiya
Muhabbetle geçti evliya

Dar-ı beladır dar-ı fenadır
Bu dünya

Ne kadar yaşarsa bir kişi
Akibet ölümlüdür onun işi

VII. HALİLURRAHMAN CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Halilürrahman Camiinin haziresidir. Bu mezarlık zaten küçük bir mezarlık olup, en eski mezar Şazeli şeyhi Ali Dedenin türbesidir. Şeyh Ali Dedenin vefatı 1651 tarihinden sonradır. Bu hazirede de sadece mersiyesi olan üç mezar taşı yazabildik.

145- Halilürrahman Mezarlığı'nda 1332 hicri, (miladi 1914) tarihli bir mezar kitâbesi:³²

Diriga bulmadım derdime çare
Felek koydu beni ahir mezare

Bu fani çarhdan şad olmadım ben
Nihayet genç iken geldim bu dâre

İlahi nahl-i rahmet sâyesinden
Beni dūr eyleyib yandırma nâre

Aman ben zulmet-i dûzahde kaldım
İlâhi rahmetin kıl aşikâre

Rıza tarihimi son beyte yazmış
Anı da noktasız harflerden are

Urfa şairlerinden Rıza'nin yazdığı bu kitabenin de sonunda noktasız harflerle tarih düşürülmüştür.

رضا تاريخی صوك بيته يازمش
انى دا نقطه سز حرفلردن آره

İki beytin noktasız harflerinin toplamı 1332 vefat tarihini verir.

Kitabede, ne yazık ki hastalığına çare bulmadığını bu yüzden genç yaşında vefat ettiğini belirtmiştir. Dünyada hiç mutlu olduğunu söyleyerek, Cenab-ı Hakk'tan kendisini ateşten korumasını ve kendisine rahmet etmesini dilemektedir.

³² Bedri Alpay, Şanlıurfa şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 250

146- Halilürrehman Camii Mezarlığı'nda Rebiülahir 1124, (Mayıs 1712)'de vefat eden Mahmud oğlu Şeyh Hüseyin Mazlum'un mezar kitabesi:

Ah mine'l-mevt
Ey mezarımı seyreden ehl-i vefa
Eylerim bir fatiha sizden rica
Şeyh Mahmud beka şehrine sefer edende
Ki edecek cihan halkı ona memdud
Şeş cihetden ona etdi Nidayi tarih
Eyledi cennet-i Behiştten kasr-i makam-ı Mahmud

Bu mezarın baş dikme taşında "Şeyh Hüseyin Mazlum ibni Mahmud" sene rebiülahir 1124" yazısı bulunmaktadır. Ayak dikme taşındaki kitabe ise yukarıda verdiğimiz manzumedir. Bu manzumede "Şeyh Mahmud"un vefatından söz etmektedir. Son mısra;

ایلدی جنت بهشتدن قصر مقام محمود

Mısrasından tarih düşürmüştür. Noktalı harflerin toplamı 1425 eder. Şeş kelimesinin ilk harfinin değeri olan 300 çıkarılırsa 1125 vefat tarihi çıkmış olur.

Bu mezar ve Şeyh Mazlum Hüseyin hakkında anlatılan hikâye de dikkat çekicidir: Şeyh Mazlum Hüseyin, İstanbul'dan Urfa'ya gelmiş ve Şazeli Tarikatı Şeyhi Şazeli Ali Dede'ye damat olmuştur. 1651 senesinden sonra vefat ettiğini bildiğimiz Şazeli Ali Dede'nin oğlu olmadığı için soyu, damadı Mazlum Hüseyin'in çocuklarıyla devam etmiş olup, bu gün "Eren" ve "Güllüoğlu" soyadlarını almışlardır. Mazlum Hüseyin'in ölüm tarihi 1712 olup, çok ileri bir tarihtir. Kitabede adı geçen "Mahmud" Mazlum Hüseyin'in babası "Şeyh Mahmud" da olabilir, oğlu "Şeyh Mahmud" da olabilir. Çünkü babasının adı da, oğlunun adı da Mahmud'dur. Nidâi, şairin adıdır.³³

³³ Nidayi, Hicri 1135, miladi 1722-23 tarihlerinde yaşıyordu.

147- Halilürrahman Camii Mezarlığı'nda Buluntu Hacı Abdurrahman Hoca Efendi'nin 1968 tarihli mezar kitâbesi:

Nola kan ağlasa çeşm-i cihanın
Buluntu Hocası göçtü Ruha'nın
Büyük allamesi din-i mübinin
İtaatkâr-ı şer-i Mustafa'nın
Fakıh idi ilimde hem amelde
Bütün sa'yı rızasıydı Hûda'nın
Edib ilmiyle yüz yıl halka hizmet
Vekil-i hassı oldu enbiyanın
Saçılısın ruhuna envar-ı rahmet
Açılısın kabrine bab-ı cinânın

"Urfa'nın büyük alimlerinden Buluntu hoca, bütün bir asırlık ömrü boyunca Allah rızasını isteyerek halka hizmet etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve cennet kapısı kabrinde açılısın."

Buluntu Hacı Abdurrahman Efendi 1865 yılında doğdu. Tahsilini Hacı Mustafa Efendi'den yaptı. Yıllarca Halilürrahman Medresesinde öğrenci yetiştirdi. 25 Kasım 1968'de vefat etti. Hocası Hacı Mustafa Efendi'nin mezarının ayak dibine defn edildi. Kitabenin şairi, Hulusi Kılıçarslan'dır.

VIII. HEKİMDEDE CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Oldukça geniş bir haziresi olan bu cami kabristanında da mezarların çoğu yerle bir olmuştur. İçinde ancak iki mezartaşında mersiye görebildik.

148- Hekimdede Camii Kabristanı'nda hicri 1340, (miladi 1921)'de vefat eden Osman Vehbi Efendi'nin mezar kitâbesi:

Tez etdi güzer bahar-ı ömrüm
Dar oldu şükûfe zar-ı ömrüm

Kâr etmedi bir takım müdavat
Ferman-ı kaza döner mi heyhat

Ey bülbül-i nâle-saz-ı gamgin
Evladımı git sen eyle teskin

Biçare yetim ve bi-nevadır
Bu bir giriyy-i ibtilâdır

Göründü bana bir melek-i Cennet
Her vechine bir diyar-ı gurbet

Yukardaki manzumeden, ölen kişinin genç olduğunu anlamaktayız:
"Ömrümün baharı kısa sürdü. Hastalığıma hiç bir tedavi fayda vermedi. Allah'ın takdiri yerini buldu. Ey feryat eden bülbül, yetim kalan yavrumu git, sen teskin et. Çünkü o biçare yetim sessizce bu belaya feryat etmektedir. Bana, her yönü gurbet olan bir Cennet meleği göründü."

149 - Hekimdede Camii Kabristanı'nda, Halepli Ömer Behçet'in oğlu Ahmed Nuri'nin zilhicce 1316, (Nisan 1899) tarihli mezar kitâbesi:

Bir açılmış gonca idi Nuri âh
Valideynin yakdı nar-ı hasrete
Nev-civan idi bu tıfl-ı nazenin
Şem-i ömrü söndü düştü zulmete
Çıkdı bir er söyledi tarihini
Bükdü boynun Nuri gitdi Cennet'e

Çocuk yaşta vefat eden Ahmed Nuri'nin arkasından söylenen bu kitabede tarih düşürülmüştür.

بوکدی بوینیک نوری گیتدی جنته

Harfleri toplandığı zaman 1308 değeri çıkmaktadır. Boynun kelimesine “ya” eklemekle 1318 eder. Bundan bir çıkarılırsa 1317 çıkar. Fakat buna rağmen tarih tutmamaktadır.

IX. MEVLİD-İ HALİL CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Mevlidihalil Camii haziresi oldukça geniş bir haziredir. Mezar taşları da nisbeten sağlam kalmıştır. Burada en eski mezar olarak hicri 999 (miladi 1590) tarihli Kalender Çavuş mezarı bulunmaktadır.

Bu mezarlıkta 28 mezar taşı üzerindeki mersiye kaydedildi.

150- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Dede Osman Efendi'nin hicri 1300, (miladi 1883) tarihli mezar kitabesi:

Günahım çok makarrım Ya İlahi
Ümidim gerü sen perverdigare
İlahî red kılma mürüvvetinden
Kapına gelmişim ben yüzü kare
Günahkârım deyü derviş ümidin kesme Cennet'den
Muhammed Mustafa gibi şefaatkârımız vardır
Katre-i eşkimle Rumî fevt-i tarihin verdim
Kurb-i Hakk'ı dutdu menzil-i münevveri Osman'ı

Son mısradaki cevher tarih düşürülmüştür. Noktalı harfler toplanarak bir eklendiğinde 1300 tarihini vermektedir.

قرب حقى دوتدى منزل منورى عثمانى

Mısrasının noktalı harfleri 1299 değerini vermektedir. Bu rakama katre-i ekşim dediği için, katre 1 kabul edilir. 1299 değerine 1 eklenince 1300 vefat tarihini verir.

Burada kullanılan "Rumi" kelimesi, takvim olan "Rumi" takvim değildir. "Rumi" bu ağıtı yazan şairin mahlasıdır. Bu isim Bedri Alpay'ın hazırladığı "Şanlıurfa Şairleri" adlı kitabında yer almamasına rağmen bir şair mahlası olduğu kanaatindeyim. Çünkü birkaç yerde geçmektedir.

Cenabı Hakk'ın rahmetinden ümit kesmemeyi, çünkü günahının çok olduğunu söylemektedir. Dede Osman Avni gibi devrin büyük evliyasının bile mezar taşına yazılan bu ağıt kitâbe, herkesin Allah'ın merhametine ne kadar ihtiyacının olduğunu göstermektedir.

Dede Osman Avni Efendi Kadiri şeyhi olup, halifeliği Erbilli Abdulkadir Efendi'den almıştır. Dede Osman Efendi'nin dedesi Eyyub Efendi ve babası Abdal Muhammed Baba Efendi de birer Kadiri şehidirler. Dede Osman Efendi 70 yıl Mevlid-i Halil Camii'nde Kadiri tekkesinde hizmet etmiş ve 1883 senesinde vefat etmiştir.

Dede Osman Avni Efendinin mezarı

151- Mevlidihalil camiinde Dede Osman Avni Türbesinde Seyyid Muhammed Tayyib derviş ibni Abdülcelil Efendi ile ikinci defin Derviş Hüseyin bin Seyyid Ahmed'in hicri 1282, (miladi 1865) tarihli mezar kitabesi:

Devr edüp geldim cihane benden devran ola
Ben gidem bu ten sarayi yıkılup viran ola

Cuş edüp umman-ı can cismüm gemisin dağıla
Yerler altında bu tenim hâk ile yeksan ola

Kabrime dostlar gelüp fikr ede(ler) ahvalimi
Her biri bilmekde halim valih ü hayran ola

Her taraftan nar u bad u ab u hâk eyler hücum
Benliğim anlar alup bu varlığım talan ola

Dağıla terkebim cismim otuz iki harf ola
Nokta- i sırrım kamunun gevherine kân ola

Bu vücudum dağı kalka atıla yünler gibi
Şeş cihâtim açıla bir haddi yok meydan ola

Her kim bu Niyazi-i derdimendi ol zaman
Okusun bu sözleri kim sırrıma mihman ola.

Manzumeye baktığımız zaman ezcümle şunları anlayabiliriz:

"Ben bu dünyaya, (önce ana rahmine düşmek ve sonra çocuk olarak doğmak suretiyle) döne döne (şekilden sekile girerek) geldim. Böylece benim bu hareketimden zaman denilen mefhum meydana geldi. Ben gidince, ruhum bedenimden çıkınca bu vücudumun sarayı yıkıldı viran oldu."

"Can deryası coştı, bedenimin gemisi parçalandı, dağıldı. Böylece bu bedenim de yeraltında toprak olup, yerle bir oldu."

“Dostlar kabrime gelip, bu toprak olan halimi düşünerek durumumu anladıktan sonra her biri benim bu halimi görerek hayranlıklarını ve şaşkınlıklarını gösterdiler. (İşte benim bu halimden dostlarım ibret alsınlar, ders çıkarsınlar.)”

"Bu görüşleri sonucu bana her taraftan şu dört unsur olan ateş, rüzgâr, su ve toprak saldırdı. Bunların her birinin vücudumun bir parçasını kaçırıp talan ettiklerini sadece benliğim anladı. Başka kimse bunun farkına varmadı "

"Bir madde olan cismimi meydana getiren terkipler ölüm sonucu dağılarak, vücudum otuz iki parçaya ayrıldı. Sırrımın noktası halkın cevherine kaynak oldu."

"(Kıyamet günü herkesin mezarından kalkma emri geldiği zaman), bu dağ gibi olan vücudum ve vücudum üzerindeki dağlar yün gibi atıldı. Dört bir taraf tamamen açılarak, uçsuz bucaksız dümdüz mahşerî bir meydan oldu.”

“Her kim bu sırrımı anlamak isterse, bu dertli Niyazi'nin mezarındaki bu sözlerini, mısralarını okusun.”

Demek suretiyle tasavvufî bir şekilde ölümü, vücudun çürüyerek toprağa karışmasını, mahşeri ve kıyameti tasvir etmiştir.

Tasavvuf edebiyatının büyük ustalarından ve Halveti tarikatı şeyhi Niyazi-i Mısri'nin (1618–1694)³⁴ olan bu şiir nüshalar arasındaki farktan dolayı bazı kelimeleri değiştirilerek mezar taşına yazılmıştır. Zamanla taşta ki yazının da bozulması sonucu mezar kitabesi biraz daha bozuk bir hal almıştır. Dolayısıyla "Şanlıurfa Mezar Taşları"nın ilk baskısındaki yanlış okunan dört kelimeyi de "Niyazi-i Mısri Divanı"ndan düzelterek, ancak değişik nüshalardan dolayı meydana geldiğini sandığımız kitabedeki değişikliklerini ise aynı bırakarak yazdık. Niyazi-i Mısri'nin bu şiirinin diğer beyitleri de şunlardır:

Cümle efkâr u havassım haşr ola bu arsada
Kalkalar hep yeniden sankim baharistan ola

Yevm-i tüblâdır o gün her mana bir suret giyer
Kim nebat u kimi hayvan kimisi insan ola³⁵

³⁴ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul tarihsiz, I, 162 – Ş. Sami, Kamus-i Alam, İstanbul 1316, VI, 4626

³⁵ Dr. Kenan Erdoğan, Niyazi-i Mısri Divanı, Ankara 1998, s. 169

“Bütün düşüncem ve özelliklerim bu meydanda haşır olur. Yeni bir baharın başlaması gibi bütün herkes yeniden kalkar ve böylece yeni bir diriliş olur.”

"O gün, devir günüdür. Her mana ayrı bir surete girer. Kimi bitki, kimi hayvan ve kimisi de insan suretinde görünürler."

Anlamını veren bu beyitlerle tamamlanmaktadır. Her halde bu iki beyit taşa sığmadığı için yazılmamıştır. Bu şiir ve buna benzer şiirler, Urfalıların başka şehirlerdeki mutasavvıf ve şairlerle irtibatlı olduklarını göstermektedir. Bu durum, Urfa mutasavvıflarının İslam dünyasının her tarafında ki mutasavvıflarla irtibat halinde olduklarını ve oralarda yazılan ve söylenen bir şiirin hemen alındığını göstermektedir. Bu, bilhassa ulaşım araçlarının olmadığı devirler için gerçekten büyük bir özveridir.

Osmanlı devri şiir alanında büyük bir zenginliğe sahip olan devirdir. Fakat bu devirde zamanımızdaki gibi ulaşım imkânları olmadığından şairlerin şiirleri, Osmanlı ülkesinin her tarafına kolay yetişmezdi. Biz ulaşım derken şiirlerin çoğaltılmasını unutmak istemiyoruz. Öyle ki matbaanın olmadığı bir devir veya matbaa olup da baskı imkânlarının olmadığı bir devir düşünürsek, İstanbul'da yazılan ve okunan bir şiirin Urfa'ya yetişmesi çok zor olur. Bu zorluk her şey ve her taraf için aynıdır. Fakat Urfa şairleri ve şiir meraklıları bu zorluklara rağmen İstanbul'da okunan bir şiiri kısa zamanda Urfa'ya getirebilmişlerdir. Bunu ancak şiire olan tutkusundan dolayı Urfalı şiir meraklıları, gerek seyyahlar vasıtasıyla, gerek İstanbul'a gidip gelen kimseler vasıtasıyla bir şekilde öğrenmişlerdir. Urfalı şiir severlerin ellerindeki cönkler, medrese öğrencilerinin not defterleri ve hatta iki üç yüz sene evvelki mezar taşlarına işlenen ders verici manzumeler bunu göstermektedir.

İşte devrinin meşhur mutasavvıf ve şairi Niyazi-i Misri'nin İstanbul'da yazdığı bir şiirini, Urfa'da yine Urfalı bir mutasavvıfın mezar taşında görmekteyiz.

152-Mevlid-i Halil Camiinde Dede Osman Avni Efendi'nin türbesinde hicri 1329 (miladi 1911) tarihli mezar kitabesi:

Bahse mecal kalmadı
Halk ile yok inadımız
Şişe müreffeh kalsun
Pâkdir itikadımız
Fikr-i maşiyet etmez
Kısmetimiz olan gelür
Bahs-i kasem umuduna
Vardır itikadımız
Cismimize fekevn künbend
Nutukla ruh kalmasun
Mülk-i vücud yare n'ola
Ruhi olursa adımız

Bu kitâbe de tam dervişçe bir manzume olmuş. Şair, her şeyden el etek çektiğini, itikadının tam olduğunu, kısmetine razı olduğunu ifade etmektedir. Ruhi şairin mahlası olabilir.

153-Mevlid-i Halil Camii'nde Dede Osman Avni Efendi Türbesi'nde Derviş Seyyid Halil Hafız Efendi bin Müslim'in hicri 1325, (miladi 1907) tarihli mezarı ve defn-i sani olarak aynı mezarda Dede Osman Avni Efendi'nin diğer halifesi Antepli Baba Mustafa Efendi'nin Aralık 1921 tarihli mezarı üzerindeki kitâbe:

Ümid-i afv ile geldim kapuna
Çıkarma sen İlahi ah-ı mezarım
Bağışla suçlarım etme nev Huda
Ki sensin Halik-ı büzürgârım
İlahi fazl-i lütfün kerem kıl
Günahım çok (bir kelime okunamadı) şermsarım
Düşüb bir harf-i "lam"la bulub tarihi
Bitirdi fevt füceten istibarım

Tam olarak bir kelimesini okuyamadığım bu ağıt kitâbe de Allah'a yalvarış ve günahlarını itiraf etmekle, affını dilemek suretiyle duygular dile getirilmiştir.

Bu mezardaki her iki kişi de Dede Osman Avni Efendi'nin Kadiri halifeleridir. Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

بيتيردى فوت فجتاً اصطبارم

Arap harflerinin noktalı harflerinin toplamı 1397 eder. Bu rakamından "lam = لام" harfinin karşılığı olan 71 rakamı ile 1 birlikte çıkarılırsa 1325 ölüm tarihi çıkar.

Dede Osman Efendi türbesinde Halil Hafızın ve baba Mustafa Efendinin mezarı

154- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığında hicri 1317, (miladi 1899)'da vefat eden Kelleoğlu Ahmed'in oğlu Hacı Ali'nin mezar kitâbesi:

Hüve'l-Hayyü'l-Baki lâ yezâl ve lâyemut
Fıgan ki görmedi kimse cihanda ca-yı aman
Hemişe şu merdi takabbül eder arus-i cihan

Fıgan ki Hacı Ali almadı cihanda nevâ
Küşâde etmedi bir gül-i nihâl-i ömrü fidan

Cihanda olmadı evvel o gitdi hasretle
Dem-i vefatı olub mevt fücçeten nalan

Fıgan ki ne hanesi oldu garki-i bahr-i cefa
Ocağı söndü olub nar-ı firkate Suzan

İlahi cürmünü mağfur ü mestur et
Makam-ı kurbde olsun karn-ı zevk-i cinan

Denildi nokta tarihi mücevherin Şevket
Riyaz-ı cennet evine oldu revan

Şair Şevket'in yazdığı bu kitâbe sonunda, cevher tarih düşürülmüştür.

رياض جنّت أويكه اولدى روان

Mısrasının noktalı harfleri 1323 eder.

"Aman; kimse, dünyada emin bir yer görmedi. Daima dünya gelini bu merdi kabul eder. Aman; Hacı Ali, dünyada bir ses almadı. Hiçbir yeni yetişmiş gülün kapısını açmadı. Cihandan hasretle gitti. Ölümü aniden oldu. Aman ki, evi cefa denizine gark oldu. Ayrılık ateşi ile yanarak ocağı söndü. İlahi, günahlarını sakla ve ona mağfîret et. Onun makamı, cennetlerin zevkine yakın bir makam olsun. Ey Şevket, tarihini noktalı harflerle söyle. Hacı Ali Cennet bahçesindeki evine gitti."

155- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığında, hicri 1251, (miladi 1835)'te vefat eden Seyyid Ahmed'in oğlu Hacı Muhammed Reşid Efendi'nin mezar kitâbesi:

Diriğa çarh-ı zilal yakdı bağrımı kebab etdi
Akıtdı dideden hûnab-ı eşki hubab etdi
Beni yar-i vefadarımdan ayırdı felek ah kim
Diğer gûn eyleyüb hal-i perişanım bitâb etdi
Cihanda koymadı bir yadigarım dua ola hayfa
Dağıtdı eşyam dane dane nihan etdi
Ne çare teslim nazik tenim ısmarladım hâke
Gıda-yı mar-ü mur oldum beni Yezdan türâb etdi
Dedim ey Ferdî ya bu beyti merhumun kütâh etdin
Sene bin iki yüz elli birinde hisab etdi

Tarihini son mısradaki yazı ile vermiştir.

"Yazık, bu dünya beni yaktı bağrımı kebab etti. Gözlerimden kanlı yaşlar akıttı. Bu yaşlar su kabarcıkları meydana getirdi. Ah, felek beni vefakâr yârimden ayırdı. Perişan halimi başka şekle çevirerek beni halsiz bıraktı. Yazık ki dünyada hiçbir yadigârımı bırakmadı ki bana duacı olsun. Bütün eşyalarımı, evalatlarımı teker teker dağıtarak, elimden alarak sakladı. Çaresiz nazik vücudumu toprağa teslim ettim. Allah (c.c) beni toprak ederek yılan ve karıncalara yiyecek yaptı. Dedim ey Ferdî, bu merhumun beytini kısa yazdın. O da 1251 senesinde hesapladı."

Bu kitâbenin şairinin Ferdî olduğu son beyitte belirtilmiştir. Her ne kadar Bedri Alpay' Ferdî'nin ölüm tarihini 1825 olarak göstermişse de,³⁶ demek ki Ferdî 1835 tarihlerinde yaşıyordu.

³⁶ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 254

156- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Hacı Yahya'nın oğlu Hacı Muhammed Efendi'nin, Cemaziyelevvel 1296 (Nisan 1879) tarihli mezar kitâbesi:

Cihanda subh mu kalır kimse sermed
Eğer şah û gedâ nig û ger bed
Değildir kimseye ca-yı ikamet
Bu tak-ı nilgün kasr-i zirhad
Diriğâ kim yine Saatçılardan
Felek kıldı bu zat varıb merkad
Penah etdi Halilullah makamın
Şefi' olsun ona O zat-ı emced
Semmü'l-ismi Fahrü'l-Enbiya'dır
N'ola olsa şefaatile müebbed
İlahi rahmetin ister bu merhum
Rizay-ı cennet olsun işbu meşhed
Dedi bir ere Hikmet koya tarih
Fenayı etdi terk Hacı Muhammed

Bu kitâbeyi Urfa şairlerinden Hikmet (1832–1879) yazmıştır. Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

فنای ایتدی ترک حاجی محمد

Mısrasının harflerinin toplamı 1300 değerini vermektedir. Bu rakamdan dal harfinin değeri 4 çıkarılırsa 1296 ölüm tarihi çıkmaktadır.

"Kimse dünyada ebedi kalmaz. Şah da olsa, köle de olsa, iyi veya kötü de olsa herkes ölecektir. Bir mavi gök kubbe ve bu yer kimseye kalacak yer değildir. Yazık, Saatçılardan olan bu zata mezar yapıldı. Halilullah makamına sığındı. O yüce zat (Halilullah) kendisine şefaatchi olsun. Adı Fahrü'l-enbiya (S.A.S)'nın adıdır. İnşallah kendisine şefaate eder. Ya Rab, bu merhum senin rahmetini ister. Bu mezar kendisine Cennet bahçesi olsun."

157- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığında 1951'de vefat eden Abdussamed oğlu Osman Özbek'in mezar kitabesi:

Felek kıydın kodun bu nazenine
Bir sermest zatı etdin ifnâ

Hazin etdin cihanda valideynin
Firakiyle demadem mihnet- efzâ

İlahi rahmetinle eyle mesrur
Bi-hakk-ı sure-i Yasin ve Taha

Gülistan-ı Behişt olsun makamın
Bula gülistan-ı Cennet'de tevellâ

Gelib bir hur dedi tebşir-i tarih
Riyaz-ı Cennet içre buldu safa

Son mısradaki tarih düşürülmüş olup, şairi belli değildir.

رياض جنت ايچره بلدى صفا

Mısranın harfleri toplandığında 1950 değerini vermektedir. Bu rakama 1 eklenince 1951 vefat tarihini verir.

"Ey felek, bu nazlıya kıyarak onu yok ettin. Anne ve babasını üzüntüye garkettin. Merhumun ayrılışıyla üzüntüleri her an arttı. İlahî, Yasin ve Taha sureleri hakkı için onu rahmetinle mutlu kıl. Makamını Cennet bahçesi eyle. Cennet bahçesinde kendine dost bulsun. Bir huri gelerek tarihi müjdeledi ki merhum Cennet bahçesinde safa buldu."

158- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Hacıkâmillerden Mustafa Reşid'in 1966 tarihli mezar kitâbesi:

Sığımbdır rahmet-i Rabb-ı Celil'e
Atıla hâk-ı Dergâh-ı Halil'e

Bu toprak mazhar-ı berd-i selam'dır
N'ola saydımsa gufrana vesile

Her okudukça garibe selâ vü evrad
Erer ruhum bu yerde selsebile

İlahî cürm ü isyanımla geldim
Kapında affa ermek gayesiyle

Dedi yaz tarih-i fevtim eşkile çıkdı ümem
Bende-i aba el-Hac Reşid oğlu Mustafa

Son mısrada tarih düşürülmüştür.

بندهء عبا الحج رشيد اوغلى مصطفى

Harflerin toplamı 1967 değerini verir. Bu rakamdan 1 çıkınca 1966 vefat tarihi çıkar.

"Allah'ın rahmetine sığınarak, Mevlid-i Halil toprağına atıldı. Bu toprağın Hz. İbrahim (A.S)'a,"serin ve selamet" olduğunu vesile ederek mağrifet dilenmişsem ne olur? Bu garibin ruhuna her fatiha okundukça, ruhum burada "selsebil" suyuna kavuşur. Ya Rabbi, ben senin huzuruna günahlarımın affedilmesi ümidiyle geldim."

159- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda, Urfa Sabık Müftüsü Şeyh Müslüm Efendi'nin oğlu Ömer Faruk'un hicri 1336, (miladi 1917) tarihli mezar kitabesi:

Şeyh Müslüm müfti-i sabık-ı Ruha
Fazl ü ilmi âlemi irşad eder

Gam hücum etdi bu zat-ı a'lama
Fevt olub mahdumu yandırdı ciğer

Terk edib üç oğlunu ol bi-murad
İrci'ye intikalen etdi ser

Namdaşı Hazret'i Faruk'dur
Cismini yandırmasın nar-ı sakar

Ruh-i Faruk çıkdı bir tarih dedi
Hayfa terk eyledi dehri Ömer

Manzumenin son mısrada tarih düşürülmüştür.

حيفا ترك ايلدى دهري عمر

Mısrasının harfleri 1303 değerini vermektedir. Bu rakam yanlış çıkmaktadır. Hayfa'dan sonra (كى) eklemiş olsak 1333 çıkar bundan 1 çıkarsak 1332 kalır. Bu rakam da tarihi vermemektedir.

Kitabe de şunlar anlatılmaktadır: "Urfa'nın sabık müftüsü Şeyh Müslüm Efendi'nin oğlu Ömer Faruk, vefat etti. Bu merhum üç oğlunu yetim bıraktı, irci'i emrine uyararak dünyadan ayrıldı. Hazret-i Ömer Faruk'un (R.A) namdaşı olan merhumu cehennem ateşi yakmasın."

Müftü Şeyh Müslüm Efendi, 1911 senesinde müftülükten azledilmiş ve 1937 senesinde vefat etmiştir.

160- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Cemazielahir 1312, (Kasım 1894)'te vefat eden Kadiri dervişi Salih oğlu Muhammed Ali Hoca'nın mezar kitabesi:

Genc-i menba'-ı muhabbet salikân-ı Kadiri
Reh-i vakıf-ı aşıkan tarikat-ı Kadiri

Badehu merhum el-merhum ve zat-ı muhterem
Dar-ı bekaya azm edub bendegân-ı Kadiri

Namı Mecd-i Ali şöhretidir ona kâfi
Destiyle Hazret-i Sultan-üş-Şeyh-i Kadiri

Rahmetinle yarğıla ey Padişah-ı Zül-celal
Bu fakir-i abd-i aciz dervişan-ı Kadiri

Yazulsun şefaata ile ehl-i beytin aşkına
Cennet içre kıl sefasın intisab-ı Kadiri

Kadiri tarikatı dervişlerinden olan bu zatın mezar kitabesinin şairi yazılmamıştır. Bu manzumede şunlar ifade edilmeye çalışılmıştır.

"Kadiri tarikatının salikleri sevgi kaynağının hazinesidir. Aşıkların vakfettikleri, durdukları yol yine Kadiri tarikatıdır. Dünyadan ahirete göç eden bu muhterem zata ve daha önce vefat eden Kadiri dervişlerine Allah rahmet etsin. Şerefli Ali'nin şöhreti, Kadiri şeyhlerinin sultanının eliyle ona kâfidir. Ey celal sahibi olan Padişah, bu Kadiri dervişi olan aciz kulunu rahmetinle yarğıla. Ehl-i beytin aşkına ona şefaata yazılsın. Kadiri tarkikatına intisab edenleri cennet içinde mutlu kıl Ya Rabbi."

161- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığında mezarı bulunan Suruç Kadızadelerinden Faziletli Muhammed Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi'nin 1336 Zilhicce, (Eylül 1918) tarihli mezar kitabesi:

Tüvüffiye oldu çü yevmi'l-firkat
Ruhuna rahmet edüb buldu necat

İrcii emrine anın can verdi
Kâbe hakkı mağfur cemii'l-memat

Merkad-i gülşen-i Firdevs ola Ya Rab
Saki-i kevser elinden nûş edüb ahyat

Geldi Rauf mücevherle tarihin dedi
Ruhuna rahmet ede mahv ile seyyiat

Son mısradada cevher tarih düşürülmüştür.

روحينا رحمت ايدہ محو ايلہ سيا ت

Mısrasının noktalı harfleri 890 eder. "Geldi Rauf" dediği için "Rauf = رؤف" kelimesinin harfleri de 286 eder. Bu iki rakam toplanınca 1156 değerini verir. Verilen tarihi tutmadı.

Fakat bu kitabe, yukarıda verdiğimiz ismin kitabesi değil, daha önce vefat edenin kitâbesidir, sanırım.

"Ölüm anı kendisine ayrılık oldu. Allah rahmet edince ancak insan kurtulur. "ircii" emrini duyunca hemen can verdi. Bütün ölenler Kâbe hakkı için mağfiret edilirler. Ya Rabbi, mezarı Cennet'in gül bahçesi olsun. Kevser sakisinin elinden abı hayatı içsin. Rauf kelimesinin harflerini eklemek üzere cevher tarih denildi. Allah günahlarını silerek ruhuna rahmet etsin."

162- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda hicri 1322, (miladi 1904)'te vefat eden Kolağası Bahaeddin Beğ'in mezar kitabesi:

Ya Rab sana ancak iftikarım
Şayan-ı keremdir inkisarım

Mevtimde garib ve bi-kes idim
Fevtimde de işte hakisarım

Vardı vereme vukufum amma
Takdire ne yapsın iktidarım

Evvelce refikamı götürdü
Eserinden tükendi istibarım

Encam hoş amediye geldi
Cennetdir fake-i mezarım

Parlatsa nola Behiştî tarih
Şimdi mülkümle bahtiyarım

Son mısradada cevher tarih düşürmüştür.

شمدى ملكله بختيارم

Mısrasında noktalı harflerin toplamı 1322 vefat tarihini vermektedir.

"Ya Rabbi, ben sana ancak muhtacım. Benim kırılmam senin keremine layıktır. Ölümümde kimsesiz ve garib idim. Yine ölümümle toprak oldum. Gerçi verem hastalığının varlığını biliyordum amma bu varlığım takdire ne yapabilir ki? Önce verem zevcemin ölümüne sebep oldu. Onun eserinden sabrım tükendi. Sonunda cennet olan fakir mezarıma hoş geldine geldi. Behiştî, bir tarih yazsa n'olur ki? Ben şimdi yerimde mutluyum."

Behiştî, şairin mahlasıdır.

163- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Cemaziyelevvel 1323, (miladi Ağustos 1905)'te vefat eden Hacıkâmilzade Hacı Ahmed Ağa'nın kızı Rahime Hatun'un mezar kitabesi:

Ahvalimize lazım iken ağlamak her gâh
Biz yine bu dünyada safa isteriz eyvah
Bu meclis-i âlem kurulalıdan beri var mı?
Cam-ı eceli içmedi devriş eğer şah
İbret nazariyle nazar etsin bu fenaya
Billâh ne mümkündür ola itmamın ikrâh
Amma ki tutub didemizi perde-i gaflet
Ol perdeyi ref ede meğer Hazret-i Allah
Bin kerre desen ağlayarak günde sezadır
Lâ havle velâ kuvvete velâ kudrete illâ billâh
Bu kabirde medfune olan hatuna bak kim
Dün bister idi cayı turab oldu bu gün ah
Bu halet-i medhuşe dururken göz önünde
Aldatması pek ayıb değil mi bizi mal ü câh
Tarihine isnâ aşerin himmeti oldu
Rahmetle ede yâd bu merhumeyi Allah

Büyük bir ders ve ibret verici bir kitâbe... "Eyvah, halimize ağlamamız lazımken biz yine de bu dünyada safa istiyoruz. Bu dünya kurulalıdan beri ölmeyen bir devriş veya bir padişah var mı? İnsan bu geçici dünyaya ibretle bakarsa, ikrah edilen şeylerin bitmediğini görür. Amma gaflet perdesi örtülen gözümüzü Allah'tan başkası açamıyor. Günde bin defa "lâ havle" çeksek yeridir. İşte bu kabirde yatan hatun daha dün döşeklerde yatarken, bugün yattığı yer topraktır. Bu müthiş durum göz önündeyken, hala bizi mal ve mevkinin aldatması ayıp değil mi? Bunun tarihine on iki imamın himmeti oldu. Allah bu merhumeye rahmet etsin." Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

رحمتله ايده ياد بو مرحومه بي الله

Mısrasının harflerinin toplamı 1111 değerini vermektedir. Bu rakama (ج) harfinin karşılığı olan 200 eklenirse 1311 eder. 1311 sayısına da (isna aşere) deki 12 eklenirse 1323 vefat tarihi çıkar.

164-Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Rebiülevvel 1342. (Ekim 1923)'te vefat eden Azabistan Ağa'sı Ömer Nafî Efendi'nin büyük oğlu Bekir Sami Efendi'nin mezar kitâbesi:

Ey felek ey cellad-ı kaza-yı dest
Kimse bulmaz tez adedinden reha

Bir binayı işe kahrının yıkar
Bir nihali kat'eder tiğ-i cefa

İşte bir şem' ümidi sevindirib
Halka gösterin dine aks-i hevâ

Zulm ile döktün hâke hûnunu
Geldi istikbale şah-ı Kerbelâ

Ol şehide bu dua tarihidir
Pek reva etsün Bekir Firdevs'i câ
İnna li'llahi ve inna ileyhi raci'ûn³⁷

Kitâbe, mevtanın katledilerek zulümle öldürüldüğünü belirtmektedir. Sonunda tarih düşürülmüş ve son mısraya da bir “biz Allah içiniz ve biz O’na döneceğiz.” anlamındaki ayet-i kerime yazılmıştır.

پك روا ايتسون بكر فردوسی جا

Mısrasının harflerinin toplamı 1342 vefat tarihini vermektedir.

³⁷ Kur'an-ı Kerim, (2) Bakara suresi /156

165-Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Züleyha adında bir çocuğun mezar kitâbesi:

Duhteridir Mir İlyas'ın bu kabir içre yatan
Reşk ederdi hüsnünü gördükçe hayfa mihr ü mah

Ayntabda maderi kaldı zade vahdesi
Eyler ol yerde ğarib bu da Ruha şehrinde vah

Geldi Hafız iki bülbül söyledi tarihini
Tıfl iken güller gibi soldu Züleyha ah ah

Urfa'da Züleyha vefat ederken annesi de Gaziantep'te bulunuyordu. Urfa şairlerinden Hafız'ın (doğ.1842) yazdığı bu kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

طفل ايکن گلر گبی صولدی زلیخا أه أه

Son mısranın harfleri toplandığında 1312 çıkmakta, buna iki eklendiğinde hicri 1314, (miladi 1896-7) senesi çıkmaktadır.

166- Mevlid-i Halil Camii Kabristanında, Urfa Polis Komiseri Urfalı Ömer Cemal Efendi'nin oğlu, İstanbul Galatasaray'da Jandarma yüzbaşısı Hafız Eyyub Sabri Efendi'nin kardeşi oğlu Hüseyin Rüşdü Bey'in hicri 1309, (miladi 1891) tarihli mezar kitabesi:

Yansın bana cihan âlem ağlasın
Peder mader ciğerciğin dağlasın
Amucacığım karaları bağlasın
Bu fani dünyadan uçdum elveda

Üç yüz üçde Hüsnü karındaşım göçdü
Üç yüz altıda Şükrü karındaşım uçdu
Üç yüz yedide ecel bana erişdi
Yaman bir faciadır aman elveda

Çaresi bulunmaz boğaz illeti
Hanemizi yakub mahvetdi
Peder maderimi yakub kül etdi
Hasret kıyamete kaldı elveda

Bu kitâbe, birbiri arkasına vefat eden üç kardeşten söz etmektedir. Hüsnü, 1303'te Şükrü 1306 senesinde ve son olarak da bu mezarın sahibi 1307'de boğaz hastalığından vefat etmişlerdir. Hâlbuki mezar taşında 1309 tarihi yazılıdır. Manzumede verilen 1307 tarihi Rumi tarih olabilir. Ölümmler yüzünden anne ve babalarının çok perişan oldukları belirtilmektedir.

167- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda hicri Ramazan 1312, (miladi Şubat 1895)'te vefat eden, Köroğluzade Şeyh Mustafa'nın kızı Ümmühan Hatun'un mezar kitâbesi:

Duhter-i necl-i hasib-i handan
Gülşen-i âlemde nevreste civan

Oldu pejmürde semum müteveffa
Nev bahar ömrüne erdi hazan

Na muraz nuş etdi zehr-ab-ı ecel
Cevr-i cennet şivesine verdi can

Her gören bu haleti kan ağladı
Valideynin oldu çeşmi hunfeşan

Çıkdı üçler söyledi tarih-i cevher Şevketâ
Ravzai Cennet'de mesrur ola Ya Rab Ümmühan

İlahi Halıkı erhamü bekai
Takabbel nevbeti v'ağfir hatayı

Kitabenin şairi Şevket'dir (1861–1917). Mevtanın genç yaşta vefat eden bir hatun olduğunu belirtmekte olup, son mısırda cevher tarih düşürülmüştür.

روضهء جنتده مسرور اوله يا رب امهان

Mısrasının noktalı harflerinin toplamı 1315 değerini vermektedir. 1315'ten 3 çıkınca 1312 vefat tarihi çıkar.

168- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda hicri 1309, (miladi 1891) tarihli Köroğluzade Şeyh Ramazan Efendi'nin ayak dikmesinde yer alan Ayşe isimli bir hatunun mezar kitabesi:

Etdi itimad ehl-i basiret
Bu çarh-i bi-bekay-i mutemidine
Ne zulm etdi kıyas et devr-i gerdûn
Bu duhter-i nazperver-i nazenine
Ederken pertev-i ömri terakki
Diriğa sâyeveş saldı zemine
Turâba zülf-i sünbüller serildi
Bi-cevr-i şiven vah û enine
Felekler nem döküb ba temekkün olsun
Cihan sûz bu hal-i pür hazine
Nida-yi ircii gûş eyleyince
Baş eğdi emr-i Rabbü'l-alemine
Meserretle bedenden murg-i ruhu
Per açdı ravza-i huld-i Berrine
Dem-i fevtinde Hilmi yazdı tarih
Erişdi Ayşe çün hur-i 'iyne

Şair Hilmi (1857–1910) tarafından yazılan bu mezar kitabesinin son mısrasında tarih düşürülmüş olup,

اريشدى عائشه چون حور عينه

Mısralarının harflerinin toplamı 1310 vefat tarihini vermektedir:
"Basiret sahipleri, itimat edilmesi lazım olanlara itimat etti. Bu nazlı kıza, felek ne zulüm etti. Yeni hayata doğru ilerlerken yazık ki yere gölge saldı. Acı ve üzüntüyle sümbül gibi zülüfleri toprağa serildi. Bu hale cihan yanar ve felekler yaş döküp yer tutar. "İrcii" nidasını duyunca, Rabbü'l-alemin'in emrine boyun eğdi. Bedeninden ruhu sevinçle kanat açarak Cennet'e uçtu."

169-Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda hicri 1312, (miladi 1894)'te vefat eden Hafızzade Bekir Ağa kızı Ayşe Hatun'un mezar kitabesi:

"Ey sahib-i ibtisar, bu mezarı imale-i nigah-ı itibar etmezden gūzar etme ki âlemin fani olduğuna bir misal-i maildir. Derununda gūnude-i sūkūt olan bu zavallı nazeninin ruhunu bir fatiha ile şad eyle ki akibet senin de karargâhın bu hâk-ı siyeh-dildir. Dest-i ecelden ne pir kurtulur ne civan. İnna lillah ve inna ileyhi raci'ün."

"Ey gözleri gören kişi, bu mezara itibar bakışlarını çevirmeden geçme ki; bu, âlemin fani olduğuna bir örnektir. İçerisinde sessizce uyuyan bu zavallı nazlının ruhunu bir fatiha ile şad eyle, çünkü senin de karargâhın bu kara topraktır. Ecel cellâdının elinden ne yaşlı kurtulmuş-tur ne de genç. Muhakkak Allah'tan geldik ve yine dönüş O'nadır."

Aynı mezara Şavak Demirkol'un kızı ve Ahmed Zaman'ın hanımı Hatice hanım 1952 yılında gömülmüştür.

170-Mevlid-i Halil Camii Kabristanı'nda Siverekli Mustafa Ağa'nın hicri 1316, miladi 1898 tarihli kitâbesi:

Dil verme zulmet-i dehre o hiç bulmaz neva
Akibet erer fenaya mîr ger şah û gedâ

Bulmadı bu tumturak-ı ayşde gamdan necat
Genç iken fevt oldu kim Mir Hacı Mustafa

Sırr-ı "men mâte gariben" neşvesinden mest olub
Kurb-i Dergâh-ı Halil'de buldu feyz-i inziva

Geldi hatif birle Şevket cevher tarih dedi
Dar-ı Huld içre muhalled ola Ya Rabb Mustafa

Urfa şairlerinden Şevket'in yazdığı bu ağıt şiirin sonunda noktalı harflerle tarih düşürülmüş olup

دار خلد ایچره مخّد اوله یا رب مصطفی

Mısrasının noktalı harfleri toplandığında 1315 değeri çıkmaktadır. Buna 1 eklenince 1316 vefat tarihi çıkmaktadır.

"Bu dünyanın karanlığına gönül verme, hiç ses vermez. Akibet bey de şah da köle de ölecektir. Bu karmakarışık hayatta üzüntüden kurtuluş bulmadı. Öyle ki Hacı Mustafa, genç yaşında vefat etti. "Kim garib olarak ölürse şehit sayılır" hadis-i şerifinin müjdesi sırrının neşesinden mest olarak, Mevlid-i Halil Dergâhı yakınında inzivaya çekildi."

171- Mevlid-i Halil Camii Kabristanı'nda hicri 1300, (miladi 1882)'de vefat eden Alaybegizade Müslüm kızı Rahime Hatun'un mezar kitâbesi:

Can verib rah-ı sevaba yol bulub imanla
Arzu-yı bi-kes bu dünyadan kalmaz devlete

İşte genç iken Rahime terk-i alem eyledi
Gark ede Bari Teala ruh-i pâkin rahmete

İzzet ü ihtiramla giydi kefen ber-dûş olup
Elemin hayfa ki yakdı nar-ı hasrete

Rahmetin ile günahın mağfired kıl ya Gafur
Geldi merhume niyaze-i bargâh-ı İzzete

Söyledi tarih-i fevtin hüzün ile Vefik
Per û bâli açarak uçdu Rahime cennet'e

Urfa şairlerinden Vefik'in (1860–1923) yazdığı bu ağıt kitabe sonunda tam tarih düşürülmüştür.

پر و بالی آچرق اوچدی رحیمه جنته

Mısrasının harflerinin toplamı 1300 vefat tarihini vermektedir.

"Doğru yolu bularak imanla öldü. Rahime, genç yaşta dünyayı terk eyledi. Allah, onu rahmetine gark etsin. Hürmetle kendisine kefen giydirilerek omuzlara alındı. Üzüntüsüyle ne yazık ki geride kalanları hasret ateşine yaktı. Ya Rabb'i merhametin ile günahlarını mağfired eyle. Merhume, İzzet otağına duayla geldi."

172- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda hicri 1235, (miladi 1819) senesinde vefat eden Serturnayi Devriş Hacı Muhammed Bakır Ağa'nın mezar kitâbesi:

Bu mezar bir Ağa-yı Turnai'nin merkadidir
Bu makamda eyledi arâmğahın ihtiyar

Remzi sırr-ı tarikat tercih-i şeri'atden
Hadim-i fakr-ü fena eylerdi ihsar bi-şümar

Hanümanı tekessürgâh-i dervişan hilm ü imtisal
Eylemişdi Hallak'ın reh-i hakkına intişar

Matemine cümle alem razı hem olub mahzun
Kıldılar ah ü figanı cümleten bi-ihtiyar

Kul Mustafa Allah Allah der pirimizdir Hazret-i Şeyh
Allah'dan istimdad edib teslim-i ruh kıldı karar

Ol nüvisende niş içre nihandır onu fehmet
Gaybetmişdir gül-i kisve-i hâra anla da seyret

Bu mezar bir serturnai, yani turnacıbaşının mezarıdır. (Turnacı başı, Hristiyan çocuklarını Yeniçeri ocağına yazdırmak için toplayan yeniçeri ağasıdır.) "İşte bu ağa bu makamda istirahat etmeyi istedi. Şeriata uyan tarikat sahibi, fakir fukaraya hesapsız hizmet ederdi. Evi hilm sahibi dervişlerle dolardı. Vefatına herkes üzülerken rıza gösterdi. Elde olmadan feryat ve figan ettiler. Pirimiz Kul Mustafa'nın Allah'tan istimdadı ile ruhunu teslim etti. O yazıcı iğne içinde gizlidir, onu anla. Anla da, dikenli elbisesinin içinde kaybolan gülü seyret."

Serturnayi Hacı Muhammed Bakır Ağanın mezarı

173- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda şair ve Kadiri Halifesi Sakıb Efendi'nin hicri 1291 (miladi 1873) tarihli mezar kitabesinde şunlar kayıtlıdır:

Ah bu çarh-ı fena bir kimseye olmadı yar
Kim ki meyletti ona ahiri oldu tarumar
İşte bu zat-ı kiram Sakıb Efendi Hazreti
Nice devran sürmüş iken yine etdi naki-i bar
Nice hayrat nice asar etmiş idi dehrde
Nice miskine tasadduk vermiş iken bi-şümar
Mevtden ihlasına vermedi hiçbir faide
Etdi dünya akibet süknasını dar-i mezar
Eyle dünyası veş uhrasını ma'mur anın
Rahmet-i Gufranına nail ede perverdigar
Alim'a tarih dedi mu'cemle çıkdı yediler
Cennet-i Adn'ını Sakıb eyledi câ-yi karar

Hacı Muhammed Emin Sakıb Efendi, şair ve Kadiri şeyhidir. Mezarı Akarbaşı semtinde kendi yaptırdığı tekke ve mescidin bahçesinde idi. Sonradan burası satılınca tekke ve mescid yıktırılmış ve mezarı da Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'na taşınmıştı. Mezarındaki ağıt kitabesi Urfa şairlerinden Alim tarafından yazılmıştır.

Son mısradaki tarih düşürülmüş,

جَنَّتْ عَدْنِيْنَ ثاقب ايلدى جاي قرار

mu'cem olduğu için noktalı harflerin toplamı 1298 eder. Bu rakamdan çıktı yediler dediği için yedi rakamı çıkarılınca 1291 vefat senesi elde ediliyor.

Şair, burada: "Geçici dünya kimseye yar olmadı. Kim ona meyletti ise tarümar olmuştur. Sakıb Efendi bir Kadiri şeyhi ve çok hayır hasenat yapmış bir kimse olmasına rağmen ölümden kurtulamadı. Allah dünyası gibi ahiretini de ma'mur etsin. Kendisini af ve mağfiret eylesin" diyor.

M. Emin Sakıp Efendinin kabri. (Ö. 1873)

174- Mevlid-i Halil Camii Kabristanı'nda Hacı Sakıb Efendi'nin oğlu Halil Beyefendi'nin Şevval 1297, (miladi Eylül 1880) tarihli mezar kitabesi:

Ah bu çarhın elinden nice yüzbin ah û vah
Nicesin nabûd edüb kıldı heman ömrün kütâh
İşte Hacı Sakıb Efendizade nev zat genç iken
Eyledi nûş ecel şerbetini h'âh û ne-h'âh
Dehrinde ehl-i süha ehl-i vefa bir zat idi
Günbegün yû ağlatırsın ona yar ile şâh
Etmesin arif olan meyl-i vefa dünyaya kim
Aheri nâbûd olur meyi eyleyen bî-iştibah
Doymadı ömrüne bu zat genç iken vefat etdi
Eyleye ruhuna rahmet ol Gani padişah
Geldi üçler Alimâ cevher gibi tarih dedi
Genç iken Halil Beg eyledi can berâh

Son mısrada cevher tarih düşürülmüştür.

گنج ایکن خلیل بک ایلدی جان به راه

Harflerinin toplamı 1168 değerini veriyor ki bu tarih yanlış çıkmaktadır.

Kitabeyi, Urfa şairlerinden Alim yazmıştır. Şair ezcümle şunları ifade etmektedir:

"Ah bu dünyanın elinden, bu dünyaya binlerce vahlar olsun. Birçok kimseyi yok ederek ömrünü kısaltmıştır. İşte Hacı Sakıb Efendi'nin genç oğlu da ister istemez ecel şerbetini içti. Zamanında vefakâr ve cömert bir kimse idi. Günlerce dostları ona ağlayadursun. Arif olan dünyaya bağlanmasın. Çünkü dünyaya meyleden şüphesiz yok olmuştur. Bu zat genç yaşına doymadan vefat etti. Allah ona rahmet eylesin. Ey Alim, üçler gelerek cevher gibi tarih söyledi. Halil Beg genç iken vefat etti." Halil Bey, babası Sakıb Efendiden yedi sene sonra vefat etmiştir.

175- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda, Sakıblardan Halilbeyzade Ahmed Bey'in oğlu Halil Bey'in Zilkade 1331, (Ekim 1913) tarihli mezar kitâbesi:

Vâ firkatâ
Ben de Sakıbzade mir Ahmed'e mahdum idim
Validem söylerdi sensin taze verd-i gülşenim

Genç yaşımda bir merd-i ter beni katletdi
Ah kim kâm almadan şu kabre defnoldu tenim

Munkati' oldu usulüyle fûruğum kalmadı
Kaldı ancak validemle kanlı bir pirahenim

Fatiha ihda ederse ruhuma ihvan-ı din
Belki Mevla ruhum edub Firdevsi eyler meskenim

Yaz Vefik seng-i mezara şu hazin mersiyemi
İşte (dağım yaresi) tarih-i fevtim benim

Bu mezar kitabesini Urfa şairlerinde Ahmed Vefik yazmıştır. Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

ایشته (داغم یاره سی) تاریخ فوتم بنیم

Parantez içine aldığımız kelimelerin harflerinin toplamı, merhumun ölüm tarihi olan hicri 1331 rakamını vermektedir.

"Ben de Sakıbzadelerden Ahmed Bey'in oğlu idim. Annem bana "Gül bahçemin taze gülü sensin" derdi. Genç yaşımda genç bir adam beni öldürdü. Dünyadan bir tat alamadan bedenim bu kara taprağa girdi. Soyum sopum kesildi, kalmadı. Benden geri kalan annemle, kanlı gömleğimdir. Din kardeşlerim eğer bana bir fatiha hediye ederlerse belki Mevla'm ruhumu Cennete koyar. Ey Vefik, mezarımın taşına şu hazin hikâyemi yaz: İşte benim ölüm tarihim (dağım yaresi) kelimeleridir."

176- Mevlid-i Halil Camii Mezarlığı'nda Muhammed Salih Yekta'nın hicri 1275, (miladi 1858) tarihli mezar kitâbesi:³⁸

Hazle-gû-yı nüktedan şair-i Yekta kulun
Bezm-i hass-ı ravza-i Rıdvana Ya Rab kıl nedim
Rû siyehle sûk-ı âmâl siyahiyle o zat
Bab-ı lütf-i rahmete yüz döndü gitti Ya Rahim
Lütfün ümidinden özge elde yok ser-riştesi
Müznibine çün azimül'-afv sensin Ya Kerim
İzzetinle sen dedin lâ taknetü min rahmeti³⁹
Bu haberden kalb-i mü'minde kalır mı hiç bim
Geldi üçler söylediler Natıka tarihini
Ola Ya Rab meskeni ukbada Cennetü'n-Naim

Urfa şairlerinden Natık'ın (ölm.1869) yazdığı bu kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür:

اوله يا رب مسكنى عقباهه جنت النعيم

Mısrasının harfleri toplamı 1271 değerini verir. Bu rakama “geldi üçler” dendiğinden 3 eklemek suretiyle 1274 vefat tarihi çıkar.

"Ya Rabbi bu yüzü karayı, siyah ameller sokağında olan bu adamı Rıdvan bahçesinin özel meclisinde nedim kıl. Ya Rahim, yüzünü rahmet lütfunun kapısına dönerek gitti. Senin lütfunun ümidinden başka merhumun elinden tutacak bir şeyi yok. Günahkârların affedicisi sensin.

Çünkü sen "lâ taknetü min rahmeti = Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" dedin. Bu haberi duyan mü'minde korku kalır mı?"

³⁸ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 237

³⁹ Kur'an-ı Kerim, (39) Zümer suresi / 53 (Deki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.)

177- Sakıbiye Mezarlığı'nda hicri 1309, (miladi 1891-92) tarihinde vefat eden Hartavi Şeyh Muhammed Selim Efendi'nin Hanımı Hatice Hanım'ın mezar kitabesi:⁴⁰

Rical-ı Halidî'den Şeyh Hac Hafız Muhammed nam
Olub bir fazıla hemser bu banû-yî şeref-mâye
Zaman görmüş el almış kesb-i feyz etmişdi bulmuşdu
Arûs-i hüsn ü hulku zahir ü batında ser âye
Muhibb-i hanedan bir bülbül-i irfan idi uçub gitdi
Bu nahlistanı gamden gülşen-i Firdevs-i a'lâ'ye
Meğer zen suretinde Hakk'a ermiş merd-i kâmilmiş
Nigâh-i i'tibare düşmemiş mir'at-ı dünyaye
Verib sabrın kıla ecr-i cezile mazhar evlâdın
Verdikçe makamın lütf-i Bârî bağ-ı me'vâye
Ola hakk-ı sarihi gülistan-ı Adn ile hem feyz
Döne lahd-ı sabihi hane-i çarh-ı muallâye
Hesab etdim nukat-ı eşk ile tarihini Kâzım
Hatice Hanım'ı hemdem ede Allah Zehrâ'ye

Urfa şairlerinden Kâzım'ın yazdığı bu kitabenin son mısrasında noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

خديجه خانيمي همدم ايده الله زهرايه

Noktalı harflerin toplamı 1310 etmektedir.

"Şeyh Muhammed Efendi'nin hanımını Hatice Hanım da feyz bulmuş kâmil bir kimse olmuştu. Evinde sevilen ve irfan bülbülü olan bu hanım, gam bahçesinden Cennet-i Alâ bahçesine gitti. Allah onun sabrına karşı çok sevaplar versin. Makamı Adn Cenneti olsun, Allah onun mezarını muallâya çevirsin. Hazreti Fatima Zehra'ya komşu etsin."

Sakıbiye mezarlığı, Sakıbiye Külliyesi içinde olup, burası satınca, mezarlar da tamamen ortadan kaldırılmıştır. Doyısıyla bu mezarın taşları da kaybolmuştur.

⁴⁰ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, I, 254

X. ULUCAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Ulu Cami haziresi de sağlam kalmış mezarlıklardandır. Buradaki en eski mezar hicri 1107, (miladı 1695)'te vefat eden Rakka-Urfa valisi Kadızade Hüseyin Paşa'nın mezarıdır.

Bu hazirede 40 mezar taşındaki mersiye yazıldı.

178- Ulucamii Mezarlığı'nda 18 zilkade 1307, (7 Temmuz 1890)'da vefat eden Harran Şeyhizade Ömer Sabrı Efendinin mezar kitabesi:

Nazar kıl nim nigehe bu cihane
Vefadan zerresin kılmış mı erzan
Gam-ı şadına tev'em bir fena kim
Nice mesruru kıldı zâr ü giryan
Biri ezcümle Harran-Şeyhizade
Olurken kasr-i dilcude hiran
Vücudun çâk edüb hançerle sundu
Ecel peymanesin saki-yi devran
Görenler ağlasın tâ ruz-i mahşer
Yazık kim genç yaşında oldu pûyan
İlahi sen atâ kıl rahmetinden
Şefî' olsun habibin ruz-ı mizan
Dedim Tevfik-i şeyda tam tarih
Ömer Efendi tutdu kurb-i Subhan

Urfa şairlerinden Tevfik (1861–1907)'in yazdığı bu kitâbenin sonunda tam tarih düşürülmüş

عمر افندی طوتدی قرب سبحان

Mısrasının harflerinin toplamı hicri 1307 vefat tarihi çıkmıştır. Kitabede Harran Şeyhizade Ömer Efendi'nin genç yaşta hançerlenerek öldürüldüğü kaydedilmektedir.

"Şu dünyaya yarım gözle bak ki, vefadan zerre kalmış mı? Üzüntüsü de sevinci de bu ikiz yokluk, birçok mutluyu ağlatmıştır. Bu cümleden olarak Harran Şeyhizade de gönül köşkünde salınıp gezerken, devran sakisi ecel bardağını hançerle vücudunu parçalayarak sundu. Onu görenler kıyamete kadar ağlasalar hakkıdır. Çünkü genç yaşta seğırtip öldü. Ya Rabbi hesap gününde onu rahmet ve habibinin şefaatinde mahrum etme."

179- Ulucamii Mezarlığında Kürkçüzade Bican Ağanın kızı Şükriye'nin mezar kitabesi:

Taze iken ömrüne erdi hazan
Hicrine yansam sezasın Şükriye

Cennet içre misin ki der aceb
Hangi hure aşinasın Şükriye

Derdine ağlar zavallı validen
Derdine onun devasın Şükriye

Bul mahşerde havz-i kevseri
Saki-i ümm ü abasın Şükriye

Razi tarih-i vefatın söyledi
(Bir mısra kırık)

Çocuk yaşta vefat eden Şükriye için yapılan ağıttır. Ölenin cennet içinde hurilerle arkadaş olduğu belirtilmiş ve annesinin derdi ile ağladığı anlatılmıştır. Mahşerde anne ve babasına kevser veren saki olacağı da ifade edilmiştir.

Son mısradaki tarih düşürülmüş, fakat satır taşta fazla gömüldüğü ve üzeri çimento ile sıvandığı için yazı görünmemektedir. Manzumeyi Razi (1850–1922) adında bir Urfa şairi yazmıştır.

180- Ulucami Mezarlığı'nda Hacı Ömer Efendi'nin oğlu Saatçi Hacı Osman Nuri Efendi'nin Şaban 1306, (Nisan 1889) tarihli mezar kitabesi:

İlahi gerçi isyanla hüvarım
Velâkin lütfuna olaydım

Garik-i be-his lücce-i günahım
Eğer afv olmaz isem şermsarım

Der-i gufran ü ihsan ü günahdan özge
Daha bir kapu ya Rab yok ki varım

Beni a'malım ile etme meşgul
Ki yoktur rahmetinden gayri çarem

Bana mahşerde Osman'ı şefi' et
İsm-i paki ile imdad pınarım

"İlahi, her ne kadar isyanla yüklü isem de, senin lütfuna ümidim vardır. Engin denizler kadar günaha batmışsam da, affını diliyorum. Eğer affetmezsen ben çok mahcup olacağım. Ya Rabbi senin günahları affeden ihsan kapından başka bir kapı yok ki, oraya gideyim. Ya Rabbi, beni işlediğim amellerimle sorgulama. Çünkü senin rahmetinden başka bir çarem yoktur. Bana mahşerde Hazreti Osman'ı (r.a.) şefaatçi kıl. Benim adaşım olan Hz. Osman pâk ismi ile bana imdat etsin."

181- Ulucami Mezarlığı'nda hicri 1239, (miladi 1823)'te vefat eden Mevlana Halid'in oğlu Şahabeddin Ahmed'in (K.S.) hicri 1262, (miladi 1845) tarihli türbe kitabesi:

Zamanın kutbu Mevlana-yı Halid kuddise sirruh
Otuz dokuzda hicret eyleyince Şam'a ol tühbe
Ruha'da necl-i pak-i Şeyh Şahabeddin edüb rihlet
Geçüb o kasr-ı faniden çekildi alem-i lübbe
Muhtal kıldı esbab-ı sefer ol Şam'a sayfiye

Beyaz tülbennden son ana hayyat kadar cübbe
Ziyaretgah-ı ehl-i hacet kılsın işte bu ya Hu
Yapıldı üstüne nur ala nur oldu o türbe
Çıkub bir hatıf-ı gayb dedi pey Nuri pey türbe tarihin
Kafesdir tuti-i ruh-i Şahabeddin'e nev kubbe

Kitabede tarih düşürmüş olup,
قفسدر طوطىء روح شهاب الدينه نوقبه

Mısrasının harflerinin toplamı 1263 değerini vermektedir. Bu rakamdan 1 çıkarılınca kubbenin yapıldığı 1262 senesi (M. 1845) çıkar.

Kitabede Nakşibendî şeyhi Mevlana Halid (K.S.)'ın 1823 tarihinde Bağdat'tan Şam'a giderken Urfa'da vefat eden küçük oğlu Şehabeddin Ahmed'in mezarı üzerine 1845 senesinde Devrin Rakka-Urfa valisi Osman Nuri Paşa tarafından bir türbe yaptırıldığını bildirmektedir. Kitabede adı geçen şair Nuri, Osman Nuri Paşa'nın kendisi olabilir. Çünkü Arabça yazılan ikinci bir kitâbede de şöyle belirtilmiştir.

"Dayyih şeyh Şahabeddin Ahmed Efendi bin gavsî sakaleyn Mevlana Ziyâü'l-milleti ve'ddin. eş-Şeyh Halid Efendi kaddesallahu taala sırrahu ve efada aleyna berekatuhüma. Safere min Bağdad li-mülhakati ebihi fi'ş-Şam tûvüffiye ve dufineha huha. Benaha es-seyyid Osman Nuri Paşa eş-şehir bi Şeyhzade Sirruh Paşa. Fi sene 1262"

Görüldüğü gibi hicri 1262 (miladi 1845)'te türbenin Osman Nuri Paşa tarafından yaptırılmış olduğu belirtilmiştir.

Yazı Celi Talik hattıyla yazılmıştır. (Resim:12)

182-Ulucamii Mezarlığı'ndaki türbe içinde bulunan Mevlana Halid (K.S) Hazretleri'nin oğlu Şahabeddin Ahmed Efendi'nin mezarının baş dikme taşı kitabesi:

Entekale Hazreti eş-Şeyh Şahabeddin
Ahmed Efendi bin gavsü'l-vasilin
Mevlana Ziyaü'l-milleti ve'-din eş-Şeyh Halid
Bahaeddin Nakşibendî mine'l-bedeli'l-Bağdad ila'r-Ruha

Kitâbede Mevlana Halid'in (K.S) oğlu Şehabeddin Ahmed Efendi'nin Bağdad'tan Şam'a giderken Urfa'da vefat ettiği belirtilmektedir. Mezarın ayak dikme taşıdaki kitâbe de şöyledir.

Şeyh Halid oğlu Ahmed necl-i kutbü'l-arifin
Hazret-i sultan Ziyaeddin-i gavsü'l-vasilin
Hâk-ı pâk-i türbesine yüz sürüb tahkik bu
Nur-i ayn-i ferdi Mevlana-yı kehfü'l-zairin
Allah ede makamın ahiretde ma'mur onun
(Şahidî davat-ı inde'l-fadılı yeku'l-lahin)⁴¹
Hicri 1275

Mevlana Halid'in (K.S) oğlu Şahabeddin Ahmed'in türbe toprağına yüz sürüp, Allah'tan (c.c) makamını mamur etmesini dilemelerini istemektedir. Şahidi mahlasında bir şair tarafından yazılmıştır. Alttaki tarih hicri 1275 (M.1858–59) olarak verilmiştir. Oysaki türbe kapısındaki tarih hicri 1262 (M.1846)'dir. Yani on üç sene sonranın tarihi mezara yazılmış oluyor. Belki de kitâbe sonradan yazılmıştır. Merhum Bedri Alpay bu kitabeyi okurken, beşinci mısrayı okumamış ve altıncı mısraya geçmiştir. Oysaki beşinci mısra okunuyordu, ama altıncı mısra mezar taşı arasında kalmış olduğundan görünmüyordu. Bu yüzden altıncı mısrayı ve tarihini onun kitabından naklettik.

⁴¹ Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986, 1, 258

183- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1107, (miladi 1695)'te vefat eden Rakka-Urfa valisi Kadızade Hüseyin Paşa'nın mezar kitabesi:

Rızai lillahi' l-Fatiha
Haza merkad-i Kadızade merhum
Civar-ı rahmete etdi cihet
Gelib rah-ı hatif dedi tarih
Ola mesken Hüseyin Paşa'ya Cennet
Sene:1107

Bu mezar merhum Kadızade Hüseyin Paşa'nın mezarıdır. Paşa rahmete gitti. Paşa'nın ölüm tarihini

اوله مسکن حسین پاشایا جنت

Mısrası vermektedir. Son mısra harfleri 1108 hicri tarihini vermektedir. Bundan bir çıkarmakla 1107 vefat tarihi çıkmaktadır.

Kadızade Hüseyin Paşa Rakka-Urfa valisidir. Kadızade Hüseyin Paşa'nın adına 15 Temmuz 1691 tarihli fermanla rastlamaktayız. Çevredeki halkı rahatsız eden eşkıyanın temizlenmesi için padişah tarafından görevlendirilen Kadızade Hüseyin Paşa, bu sırada Urfa-Rakka Beylerbeyidir.⁴² Kadızade Hüseyin Paşa'nın Valiliğe atanma tarihi bilinmiyor. Yalnız kendinden önce 1684 senesinde Ulucamii tamir eden Ali Paşa'dan sonra atandığı kesindir. Kadızade Hüseyin Paşa'ya gelen son ferman 7 Ocak 1696 tarihli. Zaten kendisi hicri 1107, miladi 1695-96 tarihinde vefat etmiştir.

Mezarı yeşile boyanmış, baş dikme taşı büyük bir paşa kavuğu şeklinde yapılmış ve kitâbesi bu taşta yazılmıştır. Ayak dikme taşı silindirvârî ve yazısızdır.

Kadızade Hüseyin Paşa, Su Meydanı'ndaki Kadıoğlu Camiisi'ni de yapmıştır. Bu mahalleye kendi adından dolayı Kadıoğlu Mahallesi denilmiştir.

Yazı celi sülüs hattıyla yazılmıştır. (Resim:13)

⁴² Ahmed Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1930, s. 93

184- Ulucamii Mezarlığı'nda Hüseyin Vasfi Paşa'nın Ramazan 1300, (Temmuz 1883) tarihli mezar kitâbesi:
Baş dikme taşı kitâbesi:

Haza kabrül-merhum el-mağfur
Beşinci kolordu-yi Hümayun
Redif sınıf-ı tali Otuzaltıncı fırkası
Kumandanı erkân-ı harb ferikan-ı kiramından
Saadetlü Hüseyin Vasfi Paşa
Bin Hacı Raşid Paşa Hazretlerinin
Merkadidir. Rahmetullahi aleyhi ve ala
Cemii'l-mü'minine ve'l-mü'minat
Teveffa fi şehri Ramazan-ı şerif
Sene:1300

Hacı Raşid Paşa'nın oğlu Ferik Hüseyin Vasfi Paşa'nın ayak dikme taşındaki kitâbe:

Hüve'l-Hayyü'l-Baki
İkbaline nihayet verdirmedi bu dünya
Geçmedi şad ü hürrem vakt ü zaman asla
Gösterdi çok harb-i sakit Plevne içre
Ahir esir olunca nice tevellüdü gavga
Vasfi tahallüsiyle asker-i cedit anı meşhur
Askerlik uğrunda ömrünü etdi ifnâ
Erkân-ı harbden etdi neş'et ferik olunca
Gitdi bu dehr-i dündan kırk beş yaşında hayfa
Yazdım esefle Rumi tarih-i fevtini hayfa
Ukbaya gitdi eyvah ruh-ı Hüseyin Paşa

"Dünyada hiçbir zaman Hüseyin Paşa mutlu olmadı. Ömrü neşeli geçmedi. Plevne için çok savaştı. Birçok savaştan sonra esir düştü. Esirlikten kurtulduktan sonra yeniden ömrünü askerlikte geçirdi. Paşa olduğunda kırk beş yaşında iken vefat etti."

Bu Plevne kahramanı Hüseyin Vasfi Paşa Urfa'da görevde iken vefat ederek Ulucamii Kabristanına defnedilmiştir. Mezar Kitabesini Rumî mahlası olan bir şair yazmıştır. Son mısırada tarih düşürülmüştür.

عقبایه گیتدی ایواه روح حسین پاشا

Mısrasının harflerinin toplamı 1301 tarihini vermektedir.
Yazı celi ta'lik hattıyla yazılmıştır.

Hüseyin Vasfi Paşa'nın mezarı

185- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1280 (miladi 1863)'te vefat eden
Kaplamalardan Ömer Ağa ve Ahmed Naim'in mezar kitabeleri:

Hâkim-i mutlakın ger olmasa bir işde takdiri
Müfid olmaz hezar erbab-ı aklın rey'i tedbiri

İnayet eylese bir bendesine Hazret-i Mevla
Sevab olur hatası heb kemal-ı mahz-ı taksiri

Hezar men-i kader ne denlü kûşîş eylesin
Kaza-yı mührün mümkün değil sa'i ile tağyiri

Hezaran huş nola dûn bu dil-i kab-ı kaydan köhne
Kişi men' edemez kavs-i kazadan ibtiladan bir şeyi

Mukadderdir ğına ve fakrünün deyü elem çekme
Nedir "nahnü kasejna" ayetinin anla tefsiri

Müessirdir mahakkak Fail-i Muhtar her işde
Kevakible felekden ey müneccim bilme te'siri

Nakşedilse usta dilden anı aynıdır cümle
Kemal-ı sıfat eyler al-i aba hüsn-i tasviri

Alayışden mücerred ol ki hurşid-i cihan asâ
Teceddüden mesihin oldu çarh çarenin yeri

Dilersen rahat-ı dil ehl-i teslim ü tevekkül ol
Kabul et hal ile Derviş nüvid-i hazret'i

Kitabede ezcümle şunlar ifade edilmiştir: "Bir işte Allah'ın (c.c) takdiri olmazsa bin akıllı kimsenin tedbiri fayda vermez. Cenab-ı Hakk bir kuluna iyilik etmek istese, bütün yanlışları doğru olur, kusurları hoş görülür. Ne kadar çalışsan da eğer kaderinde yoksa o iş olmaz. Olacak bir şeyi de çalışmakla ve tedbir almakla geri çevirmek mümkün değildir. Zerre kadar günahın olsa ateşten korunmak için bin zırh bile işe yaramaz. İnsan, olacak bir şeyi değiştiremez. Zenginlik ve fakirlik mukadderdir, üzülme. "Nahnu kasema" ayetinin anlamını düşün. Her şeyi yapan Fail-i Mutlak olan Allah'tır. Ey müneccim, yıldızlardan bir tesir bekleme, onlar bir şey yapamazlar. Eğer rahatlığı istersen, tevekkül ve teslimiyet sahibi ol. Derviş haliyle Allah'ın müjdesini kabul et." Derviş, şairin mahlası olabilir.

Aynı kitabenin sondan ikinci ve üçüncü beytinin dışında diğer beyitleri bazı kelimelerde değişik olarak aynen Bediüzzaman Mezarlığı'nda Yorğancı-zade Muhammed Nuri'nin 36 no'lu mezar kitâbesinde de yazılmıştır.

186-Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1332. (miladi 1914) tarihli
Ahmed Efendi'nin mezar kitabesi:

Bu merhumu derman eyle mağfur bekada
Ola her dem şâd ve mesrur
Günahı olsa da âlemden efzûn ne lazım
Rahmetin ondan da mevîr

Cenab-ı Hakk'dan af ve mağfiret dileyen bu kitâbe de bütün
günahına rağmen. Allah'ın affından ümit kesilmemesi gerektiğini
belirtmektedir.

187-Ulucamii Mezarlığı'nda Sıdıka Hanım'ın mezar kitabesi:

Eder mi fehm edenler itimat ikbal-i dünyaya
İmaretdir bütün bir zill-i zail-i nakş ol zandan

Hele bir gonce-i nev-naz iken Sıdıka kim
Reha-yab olmadı biçare bad-ı hazandan

Bari yâd ü şad ede bir fatiha ruhunu
Her gelen geçtikçe ebnâ-yı zamandan

Dû çeşmden gelen eşkimle tarihin dedim
Cigerhun eyleyüb göçdü cihandan Sıdıka

"Anlayışlı olanlar dünyanın ikbaline itimat ederler mi? Onun zannından nakşımın gölgesinin bir imaretidir. Sıdıka Hanım, genç, bir gönce iken sonbahar rüzgârından kurtulamadı. Zamanla gelip geçenler ruhuna bir fatiha okuyarak onu ansınlar ve şad etsinler."

Son mısradaki tarih düşürülmüş olup

جگر خون ایله یوب گوچدی جهاندن صدیقه

Mısrasının harfleri (dal şeddeli olduğu için iki defa toplanılır) 1308 eder. Bu rakama du çeşm dediği için 2 eklemek suretiyle 1310 tarihi bulunuyor.

188- Ulucamii Mezarlığı'nda Fatime Hatunun mezar kitabesi:

Arus-i zâl-ı cihane na-murad olmaz
O kes ki olmasa mesrur-i gülşen-i dünya

Yazık ki Fatime Hatun'a sundu cam-ı ecel
Kemal-i ye'sle evladın etdi mest-i aza

Sürur-i iyşle dil-şad-ı hurrem iken
Diriğ hufre-i kabr içre oldu nâ-peydâ

İlahi merkadi olsun riyaz-ı bağ-ı cinan
Hemişe mahremi olsun visal-i hur-lika

Geldi Şevket dedi tarihi ebkâ mest Hûda
Şefî oldu ona Fatimetü'z-Zehra

Urfa şairlerinden Şevket'in yazdığı bu ağıt kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüş olup

شفيح اولدى اونا فاطمة الزهرا

Mısrasının harflerinin toplamı 1254 değerini verir. Bu mısraya (geldi = گلدی) kelimesinin karşılığı olan 64 rakamı eklenince 1318 tarihi çıkar.

“Bir kimse dünya bahçesinin mutluluğuna kavuşmasa, ihtiyar dünyanın gelini olamaz. Yazık ki Fatime Hatun ecel şerbetini içti. Evlatlarını üzüntü içinde bıraktı. Hayatta mesut olduğu sırada yazık ki mezar çukurunda görünmez oldu. Ya ilahi, onun mezarını cennet bahçelerinden bir bahçe eyle. Onu hurilerle karşılaştır.”

189- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1312, (miladi 1894) senesinde vefat eden Yengice Ağasızade Ali Ağanın mezar kitabesi:

"Merhaba ey kabristan-ı mukaddes, ey harabezâr-ı تنها, ey divar-i beht ü hayret, müracaatgahım sensin. Sana nigâh eden avam manzara-i hun alûdende mahfi. hevl ve dehşetinden giriftar-ı ızdırab olur. Amma ben seni temaşa eyledikçe gönlüm hissiyat-ı münevvere ve efkâr-ı ulviye ile zevk-yâb olur. Merhaba ey sengistan-ı hayret, ey mamure-i harabeyt, ey uzletsaray-i vahşet, ey dehşet abâd-ı ibret, bu fena kişverinin serhad hitamısın. Bilmem ne cazibe-i mukavemet güzare mazhar olmuşsun ki ebna-yı beşer her adımını senden firare yol bulmak için atar. Yine biçare her ayak atdıkça sana bir adım daha takarrüb eder"

Yazı celi talik hattıyla yazılmıştır.

Diğer ağıt kitâbelerden farklı olarak nesir halinde yazılmıştır. Bu nesir kitâbede:

"Ey mukaddes kabristan merhaba sana. Ey kimsesiz olan harabe yer, ey şaşkın ve hayret dolu divar, döneceğim yer sensin. Sana bakan halk, kanla karışık manzaranda gizli korku ve dehşetinden ızdırab duyar. Amma ben seni seyrettikçe gönlüm nurla dolar ve yüksek fikirlerle zevk bulmuş olur. Merhaba ey hayret taşlığı, ey mermer taşla mamur olan yer. Ey yabancılığın yalnızlık sarayı, ey dehşet verici ibret yeri, bu yokluk ülkesinin son sınırısın sen. Bilmem bu geçici mukavemetin cazibesine nasıl mazhar olmuşsun ki, insanoğlu senden kaçmak için her adımını attıkça, aksine sana bir adım daha yaklaşır." denmektedir.

190-Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1338, (miladi 1919)'da vefat eden Parmaksızade Hacı Bekir Beğin kızı Lütfiye Hanım'ın mezar kitâbesi:

Ne kasdın var idi ey derd-i bi-derman canımla
Beni kabre götürdün aheri suz-i nihanımla

Derunum derd ile doldu birunum gül gibi soldu
Vücutum kana gark oldu bu çeşm-i hunfeşanımla

Felek güldürmedi ruyum büküldü kadd-i dil cüyum
Ağardı ah ile muy'um cihan doldu fiğanımla

Haram oldu bana rahat görürüm daima mihnet
Veremle çektiğim zahmet ayan olmaz beyanımla

Emin'â katre katre çıkdı gözlerden sirişk abı
Şükür tarih olur teveffuk hayy Lütfiye Hanım'la

Son mısradâ;
شکر تاریخ اولور توفق حی لطفیه خانیمله

Mısrasında tarih kelimesinden sonraki noktalı harflerin (اولور توفق حی لطفیه خانیمله) toplamı 1340 eder. Bir evvelki mısradâ katre katre kelimesinin her biri bir olduğundan iki eder. Böylece 1340 rakamından 2 çıkarırsak 1338 tarihi çıkar.

Urfa şairlerinden Emin'in yazdığı bu ağıt kitâbe, diğer bir kaç mezar taşında son beyti yazılmadan kullanılmıştır. Böylece şairin adı gizlenmiştir.

"Ey dermansız dert, canımla ne kastın vardı. Sonunda beni gizli ateşimle kabre koydun. İçerim dertle doldu. Dış yüzüm gül gibi soldu. Gözümünden akan bu kanlı yaşla vücutum kana gark oldu. Felek beni hiç güldürmedi, sevdiğimin boynu büküldü. Ah ile saçım ağardı ve cihan fiğanımla doldu. Bana rahat yüzü görmek haram oldu. Verem derdinden çektiğim acıyı açıklayamam." Yazı celi talik hattıyla yazılmıştır.

191- Ulucamii Mezarlığında hicri 1320 (miladi 1902) senesinde vefat eden Alaybeği zadelerden Hacı Abdurahman'ın mezar kitabesi:

Baki kalmaz bu cihanda hadısat ancak amel
Pençe-i mevte zebundur bî-gümân cümle ümem

Amir-i dareyn idi hem mecma'-ı hulk-i hasen
Tanrının her lütfunu görmüş iken bu muhterem

Zühd-ü takva hem salah-ı hal ile meşhur idi
Meskenin Cennet-i a'la eylesin ol zü'l-Kerem

İrci'iden bir nida geldi esir-i ferş idi
Davet-i Rabbe icabet eyledi âli himem

Bir çıkub mu'cem dedim tarih-i fevtin ya İlah
Feyzi me'va'ya vara bu zair-i kütüb el-harem

Son mısradadır:

فیضی مأویہ وارا بو زائر کتب الحرم

Noktalı harflerin toplamı 1321 eder. Bu rakamdan 1 çıkarmakla 1320 tarihi çıkar.

"Bu dünyada amelden başka hiç bir şey baki kalmaz. Bütün ümmet şüphesiz ölümün pençesine düşecektir. Merhum her iki dünyada güzel ahlak sahibi idi. Bu muhterem zat Tanrının bütün lütuflarını görmüş idi. Zühd ve takvada doğrulukta meşhur idi. Kerem sahibi olan Allah, onun yerini Cennet-i ala eylesin. Yatakta hasta iken ölüm emrine boyun eğdi." Anlamına gelen ifadelerle şair üzüntüsünü belirtmiştir.

Yazı ce'li talik hattı ile yazılmıştır. Feyzi şairin ismidir. Ancak terkip biçimde yazılması tevriye sanatından kaynaklanmaktadır.

192- Ulucamii Mezarlığı nda Sekine Züleyha Hanımın hicri 1287 (miladi 1870) tarihli mezar kitâbesi:

La yezel ve lem yezel lem kayy ü hayy ancak kader
Gayri fani olduğun dünyada fehm et evvela
Olamaz takdir-i Hakk'ın çare bir tağyirine
Hem kitab içre yazılmışdır yere yaşa
İrci'i emrin kim işittiyse bu bezm-i dehrde
Cam-ı ba's nûş eder elbetde bir vakt-ı rıza
Ezcümle bu zehr sundu tûten sağirin
Eşkin bağ-ı âlemden emr onun hali...
Söndü hayfa bir nefesde rah kim şem'i ömrü
Ağlayıb fevtine cümle ehli'l-ard ve's-sema
Sahn-i Firdevs içre yap huld-i berrin mesken
Ola onun hem şefi'i ümmühat-i enbiya
Düşdü uçler Mihri'ya tarih-i mu'cem fevtine
Kıldı çün ruh-ı Züleyha matlab-ı rihlet bekaya

Urfa şairlerinden Mihri (1832–1878) tarafından yazılan bu ağıt kitabenin sonunda cevher tarih düşürmüştür.

قلدی چون روح زلیخا مطلب رحلت بقایه

Noktalı harflerin toplamı 1294 etmektedir. Bu rakamdan 3 çıkarırsak 1291 tarihi çıkar. Fakat 1287 olması gerektiğinden, bir önceki mısranın ilk harfi “dal”ın karşılığı 4 de 1291’den düşer ve 1287 vefat tarihi çıkar.

"İnsan dünyada ezeli ve ebedi değildir. Diriliği ancak kendisine takdir edilen kadardır. Önce sen bu dünyada fani olduğuna anla. Takdir-i Hakk'ın değiştirilmesine hiç kimsenin gücü yetmez. İrci'i emrini duyan, ölüm şerbetini içer. Bu zehri içen Züleyha Hanım'ın bir nefeste ömrü söndü. Ona bütün yer ve gök ehli ağlasın. Cennet'te onun yeri yüksek olsun. Peygamber'in anneleri ona şefaata olsun."

193- Ulucamii Mezarlığı'nda 1348 hicri (miladi 1929)'de vefat eden İbrahim Halil Haki Efendi'nin mezar kitabesi:

Diriğa eşya-yı gamdan küşad-ı per ü bal etdim
Boyandım kan ile aher diyare intikal etdim

Hitab-ı İrci'iyile rahmet-i Rahman'a gark oldum
Fakat ahbabımı düçar-i enduh ü melal etdim

Şebab-ı nev-nihal iken giriftar oldum a'daya
Hayat ümit ederken kaddimi manend-i dal etdim

Emin eşkimle yaz tarihi kim ezvak-ı dünyayı
Koyub cümle şehid oldum bekaaya irtihal etdim

Urfa şairlerinden Emin'in(1884–1941) yazdığı bu ağıt kitâbenin sonunda:

قويوب جمله شهيد اولدم بقايه ارتحال ايتدم

Noktalı harflerin toplamı 1348 vefat tarihi düşürülmüştür.

"Ne yazık gam yükünden kanat açarak al kan içinde diğer aleme göç ettim. İrci'i emrini duyunca Allah'ın (c.c) rahmetine gark oldum. Amma dostlarımı üzüntüye düşürdüm. Yeni yetişmiş bir gençken düşman eline düştüm. Henüz hayat ümit ederken dal gibi budandım."

194- Ulucamii Mezarlığında hicri 1333 (miladi 1915)'te vefat eden Ali Haydar'ın mezar kitabesi:

Dermedi bağ-ı emelde gonca-i ferah-feri
Bir gül-i nevres iken gördü firak madei

Soldurub gül ruhların har-ı ecel kim ah vah
Eyledi pinhan pederden pâk masum Haydar'ı

Zahir oldu gerdanında bir cariha vah kim
Nale-i can-gâhı yakdı asümanı hem yeri

Çaresiz olmadı hayfa derdine hiçbir deva
Sundu saki-i ecel cam-ı fena-yi kaderi

İki hur çıkub cevherle yaz Şevket tarihin
Parlasın Cennet ziyası ile ruhum gevheri

Urfa şairlerinden Şevket'in (ölm.1917) yazdığı bu ağıt kitabenin sonunda cevher tarih düşürülmüştür.

پارلاسن جنّت ضیاسی ایله روحم گوهری

Noktalı harflerin toplanımı 1335 eder. Bu sayıdan iki çıkarılmasıyla 1333 vefat tarihi çıkmaktadır.

"Bu emel bağında bir gonca gül dermedi. Kendisi gönce gül iken annesi ayrılığını gördü. Ecel dikenini gül yanaklarını soldurdu ve masum Haydar'ı babasından gizledi. Boğazında bir yara çıkması ile acısından, feryadından yer gök inledi. Kimse onun bu derdine çare bulamadı ve o, ecel şerbetini içti."

195- Ulucamii Mezarlığı'nda Şerife Hanımın mezar kitabesi:

Aceb şah û gedâ dest-i ecelden
Cihan içre bulan var mı âmânı
Sunar peyman-e-yi saki-i devran
Bu bezmin böyledir hep hal ü şanı
Hele seyret Şerife nazenine
Felek hâk ile yeksan etdi anı
Edüb gusl gidüb Mevlidihalil'e
Kılub tevbe edib teslim-i canı
Hitab-ı izzet lâ-tekaddürden
Eden kat'ettiğim et beyanı
Huda afveyleye İsmet kusurun
Şerife'ye Hakk vere Cinan-ı huri
Çıkub üçler dedi tarihi mu'cem
Şerife terk edüb gitdi cihanı

Urfa şairlerinden İsmet tarafından yazılan bu ağıt kitâbe sonunda tarih düşürülmüştür. Mucem tarih düşürülmüş olup,

شريفه ترك ايدوب گيتدى جهانى

Noktalı harflerin toplamı 1285 çıkar. Bundan üç çıkarılınca 1282 hicri (M. 1865) vefat tarihi çıkar.

"Acaba şah da köle de dünyada ecelin elinden kurtulabilmiş midir? Devran sakisi şerbetini sunar, bu meclisin her zaman durumu böyledir. Şerife Hanım'ın durumuna bakın ki, felek onu yerle bir etti. Önce gusl etti ve Mevlidihalil Camii'sine giderek namaz kılıp tevbe etti. Arkasından hemen canını teslim etti."

Yazı celi talik hattıyla yazılmıştır. (Resim: 14)

196- Ulucamii Mezarlığında Fatime Hatun'un mezar kitabesi:

Çün nidai irci i lafzın işitdi kaime
Can u damdan imtisal içre oldu kaime

Çünkü hazret-i Huda'dan erdi murad
(bir satır kırılmış)

Cam-ı mevtanın nuş etdi geldi mesiret merzine
Sanki vakt-i fitırda şerbet verdiler sanma

Terk-i dünya eyleyüb kazayı kıldı ihtiyar
Cennet içre Hazret-i Zehra'ya oldu hadime

Çıkdı bir hatif onun tarih-i tamın söyledi
Hurlarla Fatime cennet'de oldu na'ime

"Fatime Hatun irci'i emrini duyunca, Allah'ın emrine uyarak ölüm şerbetini içti. Dünyayı terk ederek Cennette Hz. Fatime-i Zehra'ya hizmetkâr oldu."

Son mısradaki tam tarih düşürülmüş olup;

حورلرله فاطيمه جنتده اولدی نعيمه

Harflerin toplamı 1313 tarihini göstermektedir. Bundan 1 çıkarmakla 1312 (M. 1894–95) vefat tarihi çıkar.

197- Ulucamii Mezarlığı'nda 1292 hicri, (miladi 1875)'te vefat eden Şeyh Hacı Abdulkadir'in oğlu Şeyh Muhammed Ali Efendi'nin mezar kitâbesi:

Çünkü olub ruh-i Muhammed Ali
Talib-i Firdevs u lika-yı Kerim

İrci'î emrine şitab eyledi
Verdi ona bu matlabını ol Halim

Ceddi olan Hazret-i Sıddiyk'den
Erdi meded ruhuna oldu selim

Hem erişüb himmeti şah-ı veli
Rahmet edib afv ile Rabb ü Rahim

Mülhem-i Gaybî dedi tarihini
Udhulu'l-cenneti fi âlim

Urfa şairlerinden Gaybî'nin yazdığı bu kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

ادخل الجنّتى فى عالم

Noktalı harfler 1153 eder. Bu rakama “âlim = عالم” kelimesinin karşılığı 141 eklenirse 1294 tarihi çıkar.

"Muhammed Ali'nin ruhu Firdevs cennet'ini ve orada Cenab-ı Hakk'la karşılaşmayı istediği için,"irci'î" emrine koştu ve Halim olan Allah kendisine istediğini verdi. Ceddi Hz. Ebubekir Sıddik'den imdat alınca ruhu selamete erişti. Veliler şahının himmeti erişince Canab-ı Hakk ona rahmet etti. Gaybî de vefat tarihini (âlimlerle birlikte cennete gir) mısrasında verdi." Denilmektedir.

Bu mısralar bu zatın hazreti Ebubekir'in (R.A) soyundan geldiğini göstermektedir.

198- Ulucamii Mezarlığı'nda Ramazan kızı Rahime Hatunun mezar kitâbesi ki bu Hanım hicri 1327 (miladi 1909)'da vefat etmiştir:

Varmıdır âlemde bir nail-i meram
Her gelen dest-i ecelden içdi cam

Rahmet etdi Hak Rahime Hanım'a
Ki verem derdiyle buldu ecr-i tam

Dökdü cürmün derd ile hayli zaman
Pâk olunca ömrüne verdi hitam

Fatihayla şad edin virdanını
Hak anı uhrada şad ile tamam

Yazdı cevherle Fûrûğî tarihin
Verdi Hak bağ-ı cinanda bir makam

Urfa şairlerinden Fûrûğî'nin yazdığı bu ağıt kitâbenin son mısrasında cevher tarih düşürülmüştür.

ویردی حق باغ جنانده بر مقام

Böylece noktalı harflerin toplamı 1327 tarihini vermektedir:

" Rahime Hanım verem hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalıktan çok acı çekmiş ve bu yüzden bütün günahlarını dökmüştür. Böylece günahından temizlendikten sonra vefat etmiştir."

199- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1267, (miladi 1851) senesinde vefat eden Muhammed Şerif Buhari Hazretleri'nin mezar kitabesi:

Bilirsin dar-ı dünya kimseye baki değil ey dil
Fenafillâh olub eyle vücud-i sermedi hâsıl

Dû âlemde nefisdir âdeme sermaye-i izzet
Huda'dan gayre sarfetme onu maksuda ol vasıl

Cenab-ı Şeyh Efendi el-Buhari kaddese sirruh
O zat-ı pâk-i gavse'l-vasilin kutbü'l-zamanı bil

Fena seccadesinde neşr-i feyz etdi reşahatle
Beka tekyesinin tamine sa'y eyledi bu yıl

Oku bir fatiha ihvane Admî söyle tarihin
Makam-ı vuslata davet olub ol merdum-i kâmil

"Ey gönül, bilirsin dünyada kimse baki değildir. Fenafillâh olup vücudunu ebedileştir. Her iki dünyada da insana izzet sermayesi nefsidir. Onu Allah'tan başkasına sarfetme ki maksada ulaşabilesin. Buharalı Şeyh Efendi, zamanın kutbu. Gavsü'l-vasilin olan bu temiz zatı tanı. Fena seccadesinde gözyaşları ile feyzini yaydı. Bu yıl bekaa tekkesinin tamine çalıştı. Ey Admî, kardeşlere bir fatiha oku ve tarihin söyle ki bu kâmil zat vuslat makamına davet olundu."

Urfa şairlerinden Admî'nin yazdığı bu ağıt kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

مقام وصلته دعوت اولوب اول

Kelimelerinin harflerin toplamı 1274 eder. Bu rakamdan “elif” ve “vav” değeri olan 7 rakamı çıkarılırsa 1267 vefat tarihi çıkar.

Yazı celi sülüs hattıyla yazılmıştır.

Muhammed Şerif Buhari Hazretleri'nin mezarı

200- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1337 (miladi 1919) senesinde vefat eden Muhammed Ağa'nın mezar kitabesi:

Merhaba ey kabristan-ı mukaddes,
Ey harabe-zar-i dünya-yı müracaatgahım.
Sensin sana nigah eden avam
Manzara-i hüzn-i alûdende muhteva
Mevla dirahşinden giriftar-i ızdırab olur.
Aman seni temaşa eyleyince
Gönlüm hissiyet-i şevk ile zevkiyab olur.
Merhaba ey ma'mure-i ribbiyet
Ey deşt-i abad-ı ibret.

Diğer kitâbelerden farklı olarak nesir bir ağıt kitâbedir. "Ey mukaddes kabristan, merhaba sana. Ey müracaatgahım olan dünyanın harabesi, sen, sana bakan halkın hüznü manzarasını ihtiva edensin. Seni seyrettiğimde gönlümdeki hisler, Mevla'nın nurunun karıştığı ızdırap olur. Şevk ile zevk bulur. Ey toplumun ma'mur ettiği yer merhaba. Ey ibret alınan ma'mure çölü, merhaba sana."

201- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1338 (miladi 1920)'de şehid düşen Rastgeldilerden Hacı Ahmed Efendi'nin mezar kitabesi:

Fi- sebillillah şehid-i seyf-i a'dayım bugün
Defn edin bu cismimi ey dostlar alkanla

Ayet-i "lâtehsebenne"⁴³ olmuş benim hakkımda
Kurtarırım yetmiş bin ehl-i fiskı ol burhanla

Bu tarik içre Hüseyin ibni Ali'dir rehberim
Ruhu terk etdim rıza-yı Hak'ı buldum canla

Medfenim cennat-ı Adnın tahte'l- enhar olup
Müjdelendim ayet-i "zü'l-asfi ve'r-reyhan"⁴⁴ ile

Hamse al-i aba geldi Emin tarih için
Cennet-i didare yetdim rahmet-i Rahman ile

Urfa şairlerinden Emin'in yazdığı bu ağıt kitâbenin son mısrasında noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

جَنَّت ديداره يتدم رحمت رحمن ايله

Noktalı harfler toplandığında 1333 değeri çıkar. Bir önceki mısrada "hamse" geldi dediği için toplama 5 ilave edildiğinde 1338 tarihi çıkmış olur.

"Ey dostlar, cismimi defnedin, bugün ben düşman kılıcıyla şehidim. "Lâ tahsebenne" ayeti benim hakkımda nazil olmuştur. Yetmiş bin fasıkı ben o delil ile kurtarırım. Bu yol içinde Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin (RA) rehberimdir. Ben can verdim amma Allah'ın rızasını kazandım. Mezarım, altlarında ırmaklar akan Adn cennetleridir. Ben "zü'l-asfi ve'r-reyhan" ayeti ile müjdelenmişim." Yazı celi talik hattıyla yazılmıştır. (Resim: 15)

⁴³ Kur'an-ı Kerim, (3) Al-i İmran suresi / 169 (Allah yolunda öldürülenleri ölümler sanma: Hayır, (onlar) diridirler. Rableri katında rızıklanmaktadır.)

⁴⁴ Kur'an-ı Kerim, (55) er-Rahman suresi / 12 (Yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler var.)

202- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1338 (miladi, Ocak 1920)'de şehit düşen Ercişli Abdülhamid Efendi'nin mezar kitâbesi:

Kadri âli bir misafir geldi medfen sana
Fi-sebilillah cihad eyler iken oldu şehid

Hançer-i a'da ile buldu hayat-i cavidi
Rah-ı dinde can veren Ercişli genç Abdülhamid

Ruh-ı pâki oldu yetmiş bin usatın melcei
Müjde vermiştir habib-i Hazret-i Rabbül'-Mecid

On iki imam gelince yazdılar tarihini
Oldu maktulen şehid sad hayf û vah Abdülhamid

"Ey mezarlık sana kadri yüce bir misafir gelmiştir. Bu Allah yolunda cihad ederken şehid düşmüştür. Düşman hançeri ile ebedi hayatı kazanmış olan Ercişli genç Abdulhamid'tir. Onun pâk ruhu yetmişbin asinin iltica edeceği yerdir. Çünkü Allah'ın (c.c) habibi bunu müjdelemiştir. On iki imam gelince ölüm tarihini yazdılar. Yazık, Abdülhamid katledilerek şehit düşmüştür".

Manzumenin şairinin ismi verilmemiştir. Son mısırda tarih düşürülmüş olup,

اولدی مقتولاً شهید صد حیف و واه عبدالحمید

Arap harfleri toplandığında 1326 kıymetini verir. Bu rakamın üzerine "12 imam gelince" dediğinden 12 rakamı eklendiğinde 1338 tarihi çıkar.

Ercişli olan Abdulhamid adındaki genç, Urfa'da askerliğini yapıyordu.

203- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1281 (miladi 1864)'te vefat eden Züleyha Hanımın mezar kitabesi:

Gelen gitmektedir elbet cihane
Ne sultana kalır dünya ne hane

Be-nas küllü nefsün zaika⁴⁵ heb
İçer camı fenayı kane kane

Sunub bir cur'a-i şan-ı şarab
Fena ermede iş bu natüvâne

Koyub etfalini hep zar ü giryan
Firakın ateşiyle yane yane

Dedim tarihini mu'cemle Sabir
Yapub ruh-i Züleyha hulde lâne

Urfa şairlerinden Sabir (1819–1893) tarafından yazılmış bir kitâbedir. Son mısradaki mu'cem tarih düşürülmüş olup,

ياپوب روح زليخا خلدہ لانہ

Noktalı harflerinin toplamı 1281 vefat senesini vermektedir.

"Bu cihana gelen elbette gitmektedir. Çünkü bu dünya ne sultana ne da hana kalmıştır."Küllü nefsün zaika = Her nefis ölümü tadıcıdır" ayeti hükmünce yokluk şarabını kana kana içer. Bir yudum ecel şarabını sunarak, güçsüz kişi fenaya erdi. Ayrılığının ateşiyle çocuklarını ağlar bırakarak gitti. Sabir, mu'cemle tarihini söyledi; Züleyha Hanımın ruhu Cennet'e yuva yaptı."

⁴⁵ (Her nefis ölümü tadıcıdır,) Anlamında Kur'an-ı Kerimde üç ayet vardır. (3) Ali İmran suresi / ayet 185, (21) Enbiya suresi / ayet 35, (29) Ankebut suresi / ayet 57

204-Ulucamii Mezarlığı'nda 1320 hicri, (miladi 1902)'de vefat eden Hüseyinpaşazade Ali Yaver Beg'in kızı Lütfiye Hanım'ın mezar kitabesi:

Böyledir gerdaş-ı çarhın düzeni
Mahveder nik ü bed her düzeni

Genç iken kahr-i mezare saldı
Niye bu duhteri nazik bedeni

Kara giyse gerek arz ü sema
Ne reva Lütfiye giydi kefeni

Sırma giysûlarını serdi yere
Halk-ı alem nice etmez şivanı

İrci'i emrine fermanber olub
Hemen atdı hake nevreste teni

Eşkiyle suz-i ciğerle Hilmi
Sonki mısrada dedi tarihini

Gaib etdi maderi kan döksün
Kızı Lütfiye-i gönce deheni

Urfa şairlerinden Hilmi (1857–1910)'nin yazdığı bu kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

قری لطفیهء غنجه دهنی

Noktalı harflerin toplamı 1320 vefat tarihini vermektedir.

"Bu dönen dünyanın düzeni böyledir, iyi ve kötü her düzeni yok eder. Niçin bu nazik vücutlu kızı genç yaşta mezara koydu. Onun için yer ve göğün kara giymesi gerektir. Çünkü Lütfiye'ye kefen giymesi reva görüldü. Bütün âlem nasıl feryat etmesin, ecel onun sırma saçlarını yere serdi. "İrci'i" emrini duyunca hemen yeni yetişmiş bedenini yere attı. Hilmi, gözyaşıyla ve ciğer ateşiyle son mısrada tarihi söyledi. Annesi kızı Lütfiye'yi kaybetti, gözlerinden kan dökse yeridir." Yazı celi ta'lik hattıyla yazılmıştır. (Resim:16)

205- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1312, (miladi 1894)'te vefat etmiş Hüseyinpaşazade Ali Yaver Beğ'in mezar kitâbesi:

Arif eyler mi bu dehr-i bi-sebata itibar
Mahvolur kalmaz hemin edvar-ı âlem ber devam

Niye bu merhum evlad-ı Hüseyin Paşa'yı gör
İktisab etmiş idi şekve-yı şan-ı ihtişam

Bir muhibb-i aliman ve kerim ü adil idi
Firkat-i dilsûzına yas gerekdir hass ü amm

Ruz-i mahşerde şefii ola Damad-ı Resul
Nam-i merhum çünkü nam-ı pâkine olmuş be-nam

Fevtine gam-ı birle Hilmi geldi tarihin dedi
Ruh-i merci'i Ali firdevsi kıldı yek makam

Şair Hilmi'nin (1857–1910) yazdığı bu ağıt kitabenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

روح مرجع علی فردوسی قلدی يك مقام

Son mısra harfleri toplandığında 1352 eder. Tarihi bulunamadı.

"Arif olan, bu sebatı olmayan zamana itibar eder mi? Bu âlem devamlı böyle devreder. Bu Hüseyin Paşa'nın evladını gör ki, şan ve ihtişamı şikâyet etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Âlimleri seven, adil ve cömert idi. Bütün halkın, onun ayrılığına yas tutması gerektir. Mahşer gününde Resulullah'ın damadı kendisine şefaathçi olsun. Çünkü adı, onun adının aynıdır. Ölümüne Hilmi, tarih düşürerek Ali Firdevsi bir makam etti demektedir."

206- Ulucamii Mezarlığı'nda, hicri 1314, (miladi 1896)'da vefat eden Hacı Hıdırzade Muhammed Reşid Efendi'nin mezar kitâbesi:

Fani ile beraber imiş adûde-i âlem
Olmaz cihanda onun için bekaya imkân

Hacı Hıdırzade işte Reşid'in
Nâgâh etdi cismin teslim-i hak-i Gufran

Ali himemdi ilahi verme gam-ı kıyamet
Kabrini Cennet eyle sensin amimü'l-ihsan

Var ise cürmü afvet lütfun ile nihayet
Bir şey değil ona nisbetle günah-ı insan

Etdi sünûh böyle tarih-i fevti Süha
Ya Rabb bu merhumu eyle mahşer-i tubada iskân

Urfa şairlerinden Süha'nın yazdığı bu ağıt kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

يارب بو مرحومى ايله محشر طوبى ده اسكان

Harflerin toplamı 1287 eder. Fakat vefat tarihi çıkmıyor.

"Âlemin düşmanı fani ile beraber olduğu için cihanda ebedilik olmaz. Hacı Hıdırzade Reşid aniden cesedini toprağa teslim etti. O zat himmet sahibiydi, ya rabbi kıyamette ona üzüntü verme. Herkese ihsan eden sensin, bunun da kabrini cennet eyle. Günahı var ise, lütfunla affet. Çünkü affının yanında insanın günahı bir şey değildir. Ölüm tarihi kalbe doğdu. Ya Rabb bu merhumu Mahşerde Tuba'nın yanına yerleştir."

207- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1307 (miladi 1890)'da vefat eden Ali Haydar Efendi'nin mezar kitâbesi:

Bu çarh-i bi-amanın inkırazı
Nüsûs-i emr-i kat'iyile mukteder
Görün n'etdi felek bu nevcivane
Ona derd-i veremle çekdi hançer
Zavallı Haydar'a yanmaz mı âlem
Murad almadı kâminca müyesser
Ten-i me'luf iken firaş-ı harire
Yazıklar şimdi toprak oldu püster
Şeb-i Mi'rac'da bahşetdi canın
Hem oldu rahmetde Hakk'a mazhar
Firak-ı can-güdaz-ı Haydar'ın hep
Umumen dilleri kıldı mükedder
Nida-yı irci'i guş eyleyince
Bekaya mürğ-i ruhu açdı şehper
Şefi' olsa seza damad-ı Ahmed
Semmü'l-ismidir saki-i Kevser
Ba-esef söyledim tarih Hilmi
Mukim-i kasr-i cennet oldu Haydar

Urfa şairlerinden Hilmi'nin yazdığı bu şiirin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

مقيم قصر جنت اولدى حيدر

Harflerin toplamı 1306 eder. Ba-esef kelimesinin 1 kabul edersek 1307 vefat tarihi çıkar.

Bu mevta, herhalde genç yaşında verem hastalığından vefat etmiştir. Haydar adındaki bu merhumun dünyadan bir mutluluk duymadığı ve ölümü ile herkesi üzdüğü belirtilmiştir. Burada mevtanın hem Mi'rac gecesinde doğduğu ve hem de Mirac gecesinde vefat ettiği söylenmekte ve isminin Resululah'ın (s.a.s) damadı Hz. Ali (r.a) ismi ile aynı olmasından, Hz. Ali'nin kendisine şefaathetmesi dilenmektedir.

208- Ulucamii Mezarlığında hicri 1297 (miladi 1880)'de vefat eden Urfa Mutasarrıfı Germiyanolu Süleyman Rüşdü Bey in mezar kitabesi:

Ah kim tiğ-i sitemle ciğerim kan oldu
Hane -i iyş û hayatım nice viran oldu
Olmadı kimse muhalled bu fena âlemde
Hele fikr et o Süleyman'ı ki sultan oldu
el -Hazar etme mübahat câh-ı ikbale ahi
Bu mezellet-i hâke bak nicesi pinhan oldu
Üç oğul gül gibi etdim bu garib ilde yetim
Her gören onları bu hal ile giryan oldu
Hufre-i kabirde seylabı yurd etdim ey dil
Başıma şehr-i Ruha hüzn ile zindan oldu
Hele yüz şükür ola ol Bar-geh-i Sübhâne
Deri-i ukbada gönül mazhar-ı gufran oldu
Hatıfa müjde ile söyledi tarihi Nedim
Asitanı İrem'e afv ile derban oldu

Urfa'lı şairlerden Nedim'in yazdığı bu kitâbenin son mısrasında tarih düşürülmüştür.

استانی ایره مه عفو ایله دربان ایلدی

Harflerin toplamı 1297 vefat tarihini vermektedir.

"Sitem oku ile ciğerim kan oldu. Hayatımın evi viraneye döndü. Kimse bu fani âlemde ebedi olmadı. Düşün ki bir sultan olan Süleyman bile göçtü, gitti. Ey kardeş, talihinle övünmekten kaçınma, bu alçak toprağa bak ki birçok kimse burada saklandı. Gül gibi üç oğlumu bu garib ilde yetim bıraktım. Onları her gören bu duruma ağladı. Ey gönül bu kabir çukurunda seylabı kendime yurt ettim. Urfa şehri başıma üzüntüyle zindan oldu. Allah'a yüzlerce şükür olsun ki gönül ahiret kapısında Allah'ın mağrifeti ile karşılaştı."

Yazı talık hattıyla yazılmıştır.

Aynı mezara daha önce hicri 1224 (m. 1809) senesinde vefat eden Urfa Valisi hayır ve hasanat sahibi Firuz Paşa defnedilmiştir. Bu Firuz Paşa Birçok cami tamir ettirmiş ve çeşme ve su hayratları yaptırmıştır.

Urfa Mutasarrıfı Germiyanoglu Süleyman Rüştü
Paşanın mezarı

209- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1328 (miladi 1910)'da vefat eden Bakır Hilmi Efendi'nin mezar kitâbesi:

Vah kim gitdi cihandan bir merd-i kerim
Şair-i şirin eda merd-i suhendân be-nam

Çekdi bin kahr-i sitem çün felekden herdem
Görmedi rahat-i dil derd-i beladan aram

Her gelen merkadine dua kılsın ona
Ola kim mülk-i bekada bula bir âli makam

Eylesin hazret-i Hakk merhum ruhuna rahmet
Merkadı Ya Rabb ola gülşen-i Firdevs-i Selam

İki ahababı çıkub söyledi Şevket tarih
Evsalü'r-rahmetehu fadlen ve kemali'l-in'am

Şiirin sahibi Şevket'tir. Son mısrada cevher tarih düşürülmüş olup,

اوسل الرحمته فضلاً و كمال الانعام

Noktalı harflerin toplamı 1330 çıkmaktadır. Bundan 2 çıkarınca vefat tarihi olan 1328 vefat tarihi çıkar.

"Cihandan bir büyük adam ayrıldı ne yazık. O tatlı şiirler söyleyen ve güzel konuşan bir kişiydi. Felekten çok incinmiş, onun çok kahrını çekmişti. Çünkü devamlı derde ve belaya uğramış, hiç rahat yüzü görmemişti. Mezarına her gelen kendisine dua etsin. Belki dünyada rahat görmeyen bu adam ahirette yüksek bir makam kazanır. Allah ona rahmet eylesin, mezarı da Selam cennet'inin bahçesi olsun."

Bu ifadeler Bakır Hilmi Efendinin şair olduğunu anlatmaktadır. Öyle de Bakır Hilmi, Hilmi mahlasını kullanan bir şairdir.

210- Ulucamii Mezarlığında hicri 1340 (miladi 1921)'de vefat eden Nakşibendî Halifesi Hafız İbrahim Halil Efendinin mezar kitâbesi:

Dinle gel bu kabri al ecr-i cezil
Zikreder Allah'ı bi-mesel ü misil
Bunda medfun hafız-ı ayat-ı Hakk
Nur-ı Hakk'ı gör değilsen ger alil
Görmeyib fanide çün Rabb'in beka
Hulde dönderdi heman vech-i Cemil
Kû-yi Adn'e istemez rehber ona
Hazret-i Kur'an olur elbet delil
İrci'i emr-i Celil'in gûş edib
Hatm-i enfas eyledi Hafız Halil
Namına nam-ı Halilullah'ı gel
Fevtine oldu bu tarih Celil

"Çok sevap almak ister isen, gel bu kabri dinle. Eşsiz bir şekilde her an Allah'ı zikreder. Burada Allah'ın ayetlerinin hafızı yatmaktadır. Eğer hasta değilsen Hakk'ın nurunu gör. Cenab-ı Hakk fanide devamlılık görmediği için hemen güzel yüzünü ebediliğe döndürdü. Allah'ın "İrci'i" emri gelince Hafız Halil Efendinin nefesi bitti."

Son mısradaki tarih düşürmüştür.

فوتنه اولدی بو تاریخ جلیل

Fakat tarih çıkmamaktadır.

Yazı celi ta'lik hattıyla yazılmıştır. (Resim: 17)

Nakşibendi Halifesi Hafız İbrahim Hali1 Efendinin mezarı

211- Ulucamii Mezarlığı'nda hicri 1348, (miladi 1929)'da vefat eden Neş'et Bey'in kızı ve Reşid Kemal Bey'in Hanımı Şamiye Hanımın mezar kitabesi baş dikme taşının sırt tarafına yazılmış olup şöyledir:

Hak verir âleme Kemal bu halet-i hüzn-i od'a
Hasretinle Şamiye kan ağlarsa kardaşların
Şerh ü tafsile ne hacet ateş-i hicranını
Gösterir dağ-ı derunun herkese bu taşların

"Ey Kemal, bu hüznü hali âleme ancak Hak verir. Şamiye, hasretinle kardeşlerin kan ağlasa yeridir. Senin hicran ateşini şerh edip açıklamaya lüzum yok. Bu mezar taşların, içindeki yarayı herkese gösterir." Yazı celi sülüs hattıyla yazılmıştır. (Resim: 18)

212 – Ulu Cami mezarlığında hicri 1330 (Miladi 1912)'de vefat eden Gül Efendi zade Muhammed Efendinin hanımı Hadice Hanımın mezarının ayak dikme taşına yazılan kitabesi:

La Tuşeyyin (?) Meded Ya Resulallah
Ya Şafi'
el-medd
Sallallahu aleyhi ve selem

Meded ya aşere-i mübeşşere
Rıdvanullahi taala aleyhim ecmain

Meded Ya sultanu şüyuh seyyid
Hazreti Abdulkadir Geylani
Kuddise sırrehu'l-Samadani

Meded Ya sultanü şüyuh
Seyyid Hazreti Ahmed er-Rifa'i
Kaddesallahu sırrehu'l-nurani

Meded Ya sultanu şüyuh
Seyyid Ahmed el-Bedevi
Kaddesallahu sırrehu's-Sami

Meded Ya Şems-i Tebrizi
Hazreti Muhammed Celaleddin Rumi
Kuddise sırrehu'l-'âli

Meded Ya Munis külü vahid
Ve ya enisu küllü ferid

Hüve'l-Hayyü'l-Baki
La yezal vela yunam vela yemut

Bu kitabe ile diğer kitabe ve mersiyelerden ayrı bir kitabe şekli ile karşılaşıyoruz. Burada başta Resulallah Efendimiz olmak üzere aşere-i mübeşşere, Hazreti Abdulkadir Geylani, Hazreti Ahmed er-Rifai, Hazreti Ahmed el-Bedevisi, Hazreti Şemsi Tebrizi ve Hazreti Celaleddin Rumi'den yardım istenmektedir.

Bu kitabeden bazı mezar taşlarında da yazıldığı görülmektedir. Fakat bazı tarikat pirlерinin ismi değişebilmektedir.

213- Şeyh Muhammed Selim Efendinin oğlu Hüseyin Ferideddin Paşanın kızı Zülfü hanımın Urfa Ulucamii haziresinde bulunan Hicri 1311 (M.1894) tarihli mezar başdikme taşı kitabesi de şöyledir:

Lailahe illallah Muhammedün Resulullah
Urfa eşraf-ı hanedan-ı Mirimiran-ı kiramından
Şeyhzade saadetlü Hüseyin Ferideddin Paşa
Hazretlerinin kerime-i muhteremeleri
Zülfü hanımın merkadidir.
Tüvüffiye ila rahmetullahi Taala aleyha
Fi şehri 1 Receb 1311

Vefat tarihi hicri 1 Receb 1311 tarihi, miladi 8 Ocak 1894 tarihi eder. Mezarın ayak dikme taşındaki kitabe de şöyledir:

Fatihatü'l-kitab
Ya zaire kitabî
İbki ala şebabî
El-emsî küntü hayyen
Ve esbahtü fi'l-türabî
Hecertü'l-halka türreen fi hevakâ
Ve eytümütü'l-iyale ket erakâ
Ve lev katta'tani fi'l-hübbi iraben
Kema hanne'l-fuadü ila sivakâ

Burada yazılan kitabe büyük evliyadan İbrahim Edhem (ölüm.778) hazretlerinin beyitlerinden alınmıştır. Bunların manası şöyledir: “Ey kitabımı ziyarete gelen kişi, benim gençliğime ağla. Ben dün hayattaydım, bugün toprakta sabahladım. Ben bütün mahlûkatı senin aşkın için terkettim. Çoluk çocuğumu seni görmek uğruna yetim bıraktım. Ya Rabbi! Beni sevgide parça parça etsen bile gönlüm senden başkasına meyletmez.”

214- Sakıbiye mezarlığından Ulu Cami mezarlığına nakledilmiş olan, Hafız Muhammed Selim Efendi'nin eşi Hatice Hanım'ın mezar kitabesi:

Rical-ı Halidî'den Şeyh Hac Hafız Muhammed nam
Olup bir fadıla hemser bu bânû-yi şeref-mâye
Zaman görmüş el almış kesb-i feyz etmişti bulmuştu
Arûs-ı hüsn ü hulku zahir ü batında ser âye
Muhibb-i hanedan bir bülbül-i irfan idi uçup gitti
Bu nahlistân-ı gamden gülşen-i Firdevs-i a'lâye
Meğer zen suretinde Hakka ermiş merd-i kâmilmiş
Nigâh-ı i'tibâre düşmemiş mir'at-ı dünyaye
Verip sabrın kıla ecr-i cezile mazhar evlâdın
Çevirdikçe makamın lütf-i Bari bağ-ı me'vâye
Ola hakk-ı sarihi gülistan-ı adn ile hem feyz
Döne lahd-i sabihi hane-i çarh-ı muallâye
Hesap ettim nukat-ı eşk ile tarihini Kâzım
Hatice Hanımı hemdem ede Allah Zehrâ'ye
Hicri sene: 1309 ⁴⁶

Hatice Hanım, hicri 1309 (miladi 1891–92) tarihinde vefat etmiştir. Sakıbiye tekkesi mezarlığında defnedilmiştir. Cumhuriyet devrinde tekke satılıp eve çevrilince, bazı mezarlar Mevlidihalil mezarlığına taşınmışsa da, Hatice Hanım'ın mezarını mevlidihalil mezarlığında bulamadık. Dolayısıyla mezar taşlarının kaybolduğu kanaatindeyiz. Kitabeyi, daha önce hazırlayan merhum Bedri Alpay'ın kitabından aldık ve Ulu Cami Mezarlığı mezar taşları arasına koyduk.

Urfa şairlerinden Kâzım'ın yazdığı bu kitâbenin son mısrasında noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

خديجه خانيمى همدم ايده الله زهرايه

⁴⁶ Bedri Alpay, a.g.e, I, 254

Kur'an harfleriyle noktalı harfleri toplandığı zaman 1310 değeri çıkmaktadır. "Eşk" kelimesini 1 kabul eder ve bu rakamdan çıkarırsak, vefat tarihi olan hicri 1309 tarihi çıkmaktadır. Kitabenin anlamı:

"Bu şerefli Hatice Hanım, Halidî kolunun mensuplarından Şeyh Muhammed Selim Efendi'ye eş olmuştu. Bu güzel ahlaklı gelin, zahirde ve batında ilerlemişti. Zamanla el almış, feyz bulmuş, kâmil bir kimse olmuştu. Evinde sevilen ve irfan bülbülü olan bu hanım, bu ğam fidanlığından Cennet-i ala'da gül bahçesine gitti. Meğer o, kadın suretinde bir kâmil adammış. Şeref gözünden dünya aynasına düşmemişti. Cenab-ı Hak onun meskenini cennet bahçesi edib, orayı ona makam verdikçe, onun evladının sabrına karşı da, kendilerine çok sevaplar versin. Onun açıkça hakkı Adn cenneti gülistanı olsun. Onun latif kabri, yüce gökyüzü evine dönsün. Ey Şair Kâzım; Onun vefat tarihini gözyaşı damlaları ile hesap ettim. Şöyle dedim ki: Allah Hatice Hanımı Hazreti Fatimet'üz-Zehra'ya komşu etsin."

215- Ulucami mezarlığında hicri 1342 (M. 1923-24) senesinde vefat eden, Urfa eşraf ve hanedan-ı kiramından hadım-ı tarikat-ı Nakşibendiye Şeyh zade Saadetlü el-Hac Muhammed Bedi' Efendi bin Mahmud Efendinin mezar taşı kitabesi:

Ah min el-mevt
İlahi kabri bedenimi mağfur eyle
Şefaat-i Resule mersul eyle
Ehli kitabla bulunurken huzur celalinle
Bana rahmet ayıbımı mestur eyle
Mazhar-ı afv olacak necl-i Muhammed
İşte beni o ümmet-i necibe peyrev eyle

Muhammed Bedi' Efendi, Nakşibendî Şeyhi Muhammed Selim Hafız Efendinin oğlu Mahmut Efendinin oğludur. Ya Rabbi, bedenimi kabrimde mağfiret eyle. Beni Hazreti Muhammed'in şefaatine ulaştır. Ya Rabbi, Ehli kitap bile senin celalinle huzur buluyorlar. Bana da merhamet eyle ve ayıbımı gizle. Beni, affa kavuşacak olan Hazreti Muhammed'in temiz ümmetinin ardından giden eyle. Diye yakarmaktadır.

216- hicri 1319 (M. 1901) senesinde vefat eden Suruç Kazası Hamidiye askerleri 55. Alayının binbaşı-yı evveli Hacı Hıdır zade İzzetlü Süleyman Ağanın oğlu Muhammed Ali Efendinin mezarının kitabesi de elips çizgiler içinde yazılmıştır. Başta Resulallah (s.a.s.) olmak üzere tarikat pirlерinin ve bazı sahabe-i kiramın isimleri yer almakta ve onlardan yardım istemektedir.

Va hasreta veya firkata
Meded ya resulallah (S.A)

Meded ya Abdülkadir Geylani
Kaddese sirrehu samadani

Meded ya ruh-i Şahı Nakşibendi
Kaddese sirruhu's-sami

Meded ya hazreti Mevlana
Celaleddin-i Rumi
Kuddise sirrehu'l-âli

Meded ya hazreti Üveys el-Karani
Radiyahallahu anh
Meded ya hazreti Bilal Habeşi
Radiyahallahu anh

Meded ya Hazreti şeyh Rifa'i Ahmed el-Herevi
Kuddise sirruh

Meded Ya Munis külü vahid
Ve ya enisu külle ferid
İhram hali ya İlahi

217– 1298 Ramazanında (M. Temmuz 1881) de vefat eden Muhammed Şefik Paşanın mezar kitabesi:

Firakın kıssası gelmez beyane
Velev kulna ila yevmi kıyame

Sabıkan surre-i Humayun emini
el-Hac Muhammed Sadi Efendinin
necl-i necib ve ferzend-i edibi
Urfa mutasarrıfı merhum
Muhtacı ila şefaati sahib ül-mirac ve'l-şeriati atik
es-seyyid Muhammed Şefik Paşanın
Ruhuna Fatiha maa's-selavat"

Diye kimliğini belirtmiştir. Ayak dikme taşında ise şu dua yazılmıştır.

İlahi ente zü fadlin ve mennin
Fe inni zü'l-hataya fa'füanni

Ve zanni fike ya Rabbi cemilün
Fe-Hakkik ya İlâhî hüsne zanni

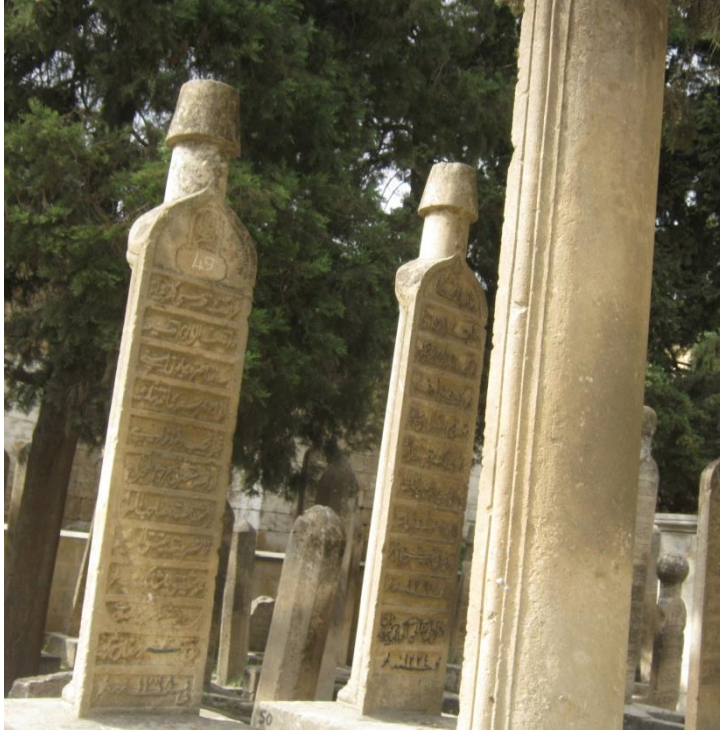
İlâhî lâ tüazzibnî fe inni
Mukrimun billezi kad kâne minnî

Yezunnü'n-nasi hayrün ila feinni
Eşerrü'n-nasi en lem tüiffu anni

Ya sahibü küllü ğarib
Ve ya munis küllü vahid
İhram hali ya ilahi
Becah-ı nur-i şefi'el-arasat

Kendisi Urfa Mutasarrıf paşası olan Muhammed Şefik Paşa, Padişahın Surre Emini Muhammed Sadi Efendinin oğludur.

Surre Emini; Padişahların Hac zamanında Mekke ve Medine'ye gönderilen hediye kervanının başında bulunan yüksek rütbeli askeri, mülki veya ilmi memurlara verilen isimdir. Muhammed Şefik Paşa, mezar taşından anladığımıza göre Urfa mutasarrıflığında çok kısa süre bulunmuştur. Çünkü kendisinden önce mutasarrıf olan Süleyman Rüşdü Beyin hicri 1297 (M.1880) senesinde vefat etmesinden sonra mutasarrıf Muhammed Şefik Paşa mutasarrıf oluyor ve Hicri 1298 (M.1881)'de vefat ediyor. Yani bir sene kadar Urfa Mutasarrıfı olarak kalabilmiştir.

Urfa Mutasarrıfı Muhammed Şefik Paşanın mezarı

XI. YUSUF PAŞA CAMİİ MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

Bu caminin küçük bir haziresi vardır. Burada da sekiz mezar taşındaki mersiye yazıldı.

218- Yusuf paşa Camii Mezarlığı'nda hicri 1303 (miladi 1886)'da vefat eden Miralay Mustafa Bey'in mezar kitâbesi:

Bu dünyaya gelenler bir gün elbet
Ciger-i cam-ı ecel geldikçe növbet

Sadakatgir-i devlet-i Mustafa'nın
Diriğa eyledi ukbâya rihlet

İki ferzendini bu garib ilde
Bırakdı hüzn içinde gitdi hasret

Hemişe eylesin Hakk ruh-ı pâkin
Garik-i lücce-i derya-yı rahmet

Dedi dil yaş acu tarih Abdi
Ede bari makamın kasr-i Cennet

Son mısradaki tarih düşürülmüştür.

ایده باری مقامن قصر جنت

Harflerinin toplamı 1307 değerini verir. bir önceki mısranın ilk harfi dal'ın (د) karşılığı 4 rakamı 1397'den çıkarılırsa 1303 vefat tarihi çıkar.

Şair Abdi'nin yazdığı bu manzumede şöyle bir ağıt dile getirilmiştir.

"Elbette dünyaya gelenler kendilerine nöbet geldiği zaman ecel şerbetini içeceklerdir. Mustafa Bey'de ahirete göç etti. İki küçük çocuğunu bu garip ilde hüzn içinde bırakarak onlara hasret gitti. Allah (c.c) onun pâk ruhunu rahmet deryasına gark etsin."

219- Yusuf Paşa Camii Mezarlığı'nda hicri 1345, (miladi 1926)'da vefat eden Saraçzade Halil Efendi'nin mezar kitâbesi:

Şu kabr-i samit ve divar içinde
Yatan hiffet-i li-abd ibni Halil'i

Bırakdı kâinat-ı bi-bekaayı
Geline irci'i emr-i celili

Göçerken bargâh-i Kibriya'ya
Şefi'-i Ruz-i mahşer'dir delili

Duyarsa bir kişi zevk-i mahfuru
Ne yapsın âlem-i dûn-i zelili

Duyanlar ağlasın tarih-i fevtin
Verem kahr eyledi bezm-i Halil'i

Son mısra:

وره م قهر ایلدی بزم خلیلی

Harfleri toplandığında 1341 eder. Buna bir önceki mısranın ilk harfi dal'ı (د) karşılığı olan 4 rakamını eklersek 1345 tarihi çıkar.

"Şu sessiz kabir ve duvar içinde yatan Halil Efendi, Allah'ın "irci'i" emrine uyarak bu fani dünyayı bıraktı. Onun Cenab-ı Kibriya'ya göçtüğünün delili mahşer gününün şefaatsidir. Bir kişi ki mezar zevkini duyarsa, bu alçak ve rezil dünyayı ne yapsın. Vefatının tarihini duyanlar ağlasın. Halil'i kahreden verem hastalığıdır."

220-Yusuf Paşa Camii Mezarlığı'nda 1331 hicri, (miladi 1913) tarihinde vefat eden Harran Müftüsü Ali Efendi'nin mezar kitâbesi:

Cihan felek camı eceli saki
Halaik bade nûş etdi sihhata
Halas asla hiç nist kesrâ
Ezin cahi ezin şahi ezini

Urfa mezarlıklarındaki Farsça yazılmış ikinci kitâbe bu mezar taşındadır.

221- Yusuf Paşa Camii Mezarlığındaki Hicri 1320, (miladi 1902)'de vefat eden Abdülkerim Bey'in mezar kitabesi:

Bak Azimet Paşanın mahdumuna
Vay yazık gitdi bekaaya bu civan

Fevt-i dilsûzuna hep ağlayarak
Dide-i ahbabın etdi hun-feşân

Gark-ı nur-i rahmetinden et Ya Kerim
Eyle ruhun tuti-i bağ-ı cinân

Geldi bir hatif mücevher söyledi tarihini
Ravza-i cennettedir Abdülkerim Beg ba-eman

Son mısrada cevher tarih düşürmüştür.

روضهء جنتدر عبدالكريم بك با امان

Mısrasının noktalı harflerinin toplamı 1319 etmektedir. Bu rakama 1 eklemekle vefat tarihi çıkmaktadır.

"Azimet Paşa'nın oğluna bak, zavallı genç yaşta beka âlemine göç etti. Yürek yakan ölümüne herkes ağladı. Dostlarının gözü kan çanağına döndü. Kerim olan Allah (c.c), onu rahmetine gark olanlardan etsin, ruhunu cennet bağının papağanı eylesin." Son mısrada tarih düşürülmüş olup, noktalı harflerin toplamına bir eklemekle 1320 tarihi bulunur.

Bu, Abdulkerim Azimet Paşanın oğludur.

222- Ayşe Hanım'ın Yusuf Paşa Camii Mezarlığı'ndaki 1285 hicri, 1868 miladi tarihli mezar kitabesi:

Şibli Paşa duhterinin duhteri
Nazenin nazik beden tiftl-i teri

Mürğ-i ruhu etmiş arzu-yi Cinân
Geldi pervâze uçub bâl-i peri

Tarihi oldu gafur Aişe'nin
Cennet içre kâni'an olsun yeri

Urfa mutasarrıfı Şibli Paşanın torunu (kızının kızı) Ayşe Hanım'ın vefatı ile arkasından yapılan ağıtın ifadesi manzumesidir.

"Henüz genç kız yaşında vefat eden Ayşe Hanım'ın ruhu Cennet'e uçarak gitti." Son beyitte "gafur = غفور" kelimesi ile tarih düşürülmüş olup, bu kelime 1286 eder. Bundan 1 çıkarınca 1285 ölüm tarihini vermektedir.

223- Yusuf Paşa Camii Mezarlığı'nda 1327 hicri, (miladi 1909) senesinde vefat eden Muhammed Bozan Efendi'nin mezar kitâbesi:

Yâd edüb ahvalimi her demde ihvan ağlasın
Matem eylesin valideynim halime kan ağlasın

Beytü'l-ahzan eylesin ehl-i musibet merkadim
Nazeninler cem'olub kabrimde her an ağlasın

Dil perişan sine sûzan hâkisardır izzetim
Genç iken ömrüm tükendi ehl-i iman ağlasın

Bi-vefa âlemde yokdur Şevket asar-ı beka
Fikr edib bu vakayı erbab-ı irfan ağlasın

Şair Şevket'in yazdığı bu ağıt, zamanının güzel örneklerindedir: "Her zaman kardeşlerim halimi hatırlayarak ağlasın. Annem, babam matem ederek halime kan ağlasınlar. Böyle musibete uğrayanlar mezarımı hüznün evi yapsınlar. Yeni yetişmişler mezarım başında toplanarak ağlasınlar. Gönül perişan, bağı yanık, izzetim yerle birdir. Genç iken ömrüm tükendi, bu halime bütün iman ehli ağlasın. Bu vefasız âlemde baki olan bir eser yoktur Şevket. Bu olayı düşünen irfan sahipleri ağlasın."

Genç yaşta ölen bir evladın arkasından yapılan ağıtı dile getirmektedir.

224- Yusuf Paşa Camii Mezarlığında ki 1327 hicri, (miladi 1909) senesinde vefat eden Lütfiye Hanımın mezar kitâbesi:

Gülistan-ı hayatın yok sebatı
Geçer ehl-i basiret ma-sivâdan

Esef bu duhter-i neclü'l-necibe
Ecel camın içüb göçdü fenadan

Edenler tûde-i kabrin ziyaret
Feramûş etmesün hayır duadan

Kılan bir fatihayla ruhunu şad
Bula feyz-i beka Rabbü'l-verâdan

Gelüb çar huri Şevket yazdı menkut
Ola nail-i cennet Lütfiye lütf-i Huda'dan

Son mısradaki noktalı harflerle tarih düşürülmüştür.

اوله نائل جنت لطفیه لطف خدادان

Noktalı harflerin toplamı 1323 eder. Bir evvelki mısradaki "çar huri" dediği için "çar = چار " kelimesinin karşılığı 4'ü yukarıdaki sayıya eklersek 1327 senesi çıkar. Bu şiir de şair Şevket'indir.

"Hayat bahçesinin devamı yoktur. Basiret sahibi olanların gözünden bütün âlem geçer. Yazık ki bu pâk kız çocuğu ecel şerbetini içerek fani dünyadan göçtü. Kabrini ziyaret edenler zavallıyı duadan unutmasın. Bir fatihayla ruhunu şad edenler âlemlerin Rabb'inden devamlı feyz bulsunlar."

225- Yusuf Paşa Camii Mezarlığında ki Hicri 1326, (miladi 1908)'de vefat eden Urfa Jandarma Taburu eski kâtibi Harputlu Hacı Hafız Ahmed Efendi'nin mezar taşında yazılan ağıt kitâbesi:

Âlemin ahvaline dikkat eden im'anla
Serteser zerratını şücûn görür ahzanla

Şad ü handan etse de bir kimseyi encâmkâr
Derd-i-nasazıyla anı ağladır efganla

Sima bu yerde neden muhterem bir zat iken
Sundu cam-ı kahrini sürer bi-dermanla

Hak Teala kabrini müstağrik-i nur eylesün
Rahmet-i rahmanla hem ruh ü hem rayhanla

Hürmet namı muzaaf oldu bu tarih ile
Hacı Hafız buldu hüsn-i muhtemir Kur'an'la

"Âlemin durumuna çok dikkat eden kimse, zerrelere baştanbaşa dal budak saldığını üzümlere görür. İşin sonunda bir kimseyi memnun etse de, derdiyle onu feryat ve figan ederek ağlatır. Bu merhum saygı duyulan bir zat iken, dermansız kahr kadehi kendisine sunuldu. Allah (c.c) kabrini rahmeti ile hem ruh ve hem rızkıyla nura gark etsin."

Şair son mısrada tarih düşürmüştür.

حاجی حافظ بولدی حسن مختمر قرآنله

Noktalı harflerin toplamı 2206 eder. Bu rakamdan bir evvelki mısrada muzaaf dediği için, bu kelimenin de "dat" ve "fe" harflerinin toplamı 880 ettiğinden. 880 rakamını 2206 rakamından çıkarırsak, 1326 senesi çıkmış olur.

MEZAR KİTABELERİNDE ŞAİR İSİMLERİ

-A-

Abdi; 20, 310,319

Adil; 20, 185, 319

Admi; 20, 162, 284, 319

Alim; 19, 20, 255, 319

Ahmed; 20, 65, 256, 319

-B-

Behiştî; 20, 158, 241, 319

-D-

Derviş; 20, 91, 230, 269, 270, 319

-E-

Emin; 20, 120, 121, 123, 275, 278, 287, 319

-F-

Ferdi; 20, 234, 319

Feyzi; 20, 276, 319

Fûruĝî; 20, 319

-Ğ-

Ğaybi; 20, 319

-H-

Hatıf; 20, 60, 83, 106, 118, 249, 264, 266, 281, 313, 319

Hilmi; 20, 34, 35, 87, 152, 247, 290, 291, 293, 296, 319

Hafız; 20, 244, 319, 338

Hikmet; 20, 235, 319

Halıd; 20, 201, 319

-İ-

İsmet; 20, 63, 280, 319

-K-

Kudsi; 20, 319,

Kâmi; 20, 119, 320

Kâzım; 20, 258, 303, 304, 319

-L-

Lami; 20, 61, 319

-M-

Mihri; 20, 277, 320

-N-

Naci; 20, 69, 320

Namık; 20, 122, 320

Nidai; 20, 320

Niyazi; 20, 227, 228, 229, 320

Nedim; 20, 294, 320

Nasibi; 20, 320

Natık; 20, 257, 320

Nuri; 20, 264, 320

-R-

Rıdvan; 20, 320

Remzi; 20, 126, 251, 320, 328

Rahmi; 20, 142, 161, 192, 320

Rumi; 20, 45, 225, 267, 320

Rauf; 20, 240, 320

Razi; 20, 262, 320

Raik; 20, 160, 320

Ratıb; 20, 199, 200, 320

Rıza; 20, 215, 320

-S-

Senai; 20, 89, 320

Sabır; 20, 88, 130, 145, 289, 320

Süha; 20, 292, 320

-Ş-

Şevket; 20, 49, 76, 80, 81, 82, 97, 106, 133, 134, 150, 190, 191, 233, 246, 249, 273, 279, 296, 315, 316, 320

Şöhreti; 20, 101, 239, 320

Şehdi; 20, 159, 320

-T-

Tevfik; 20, 261, 320

-V-

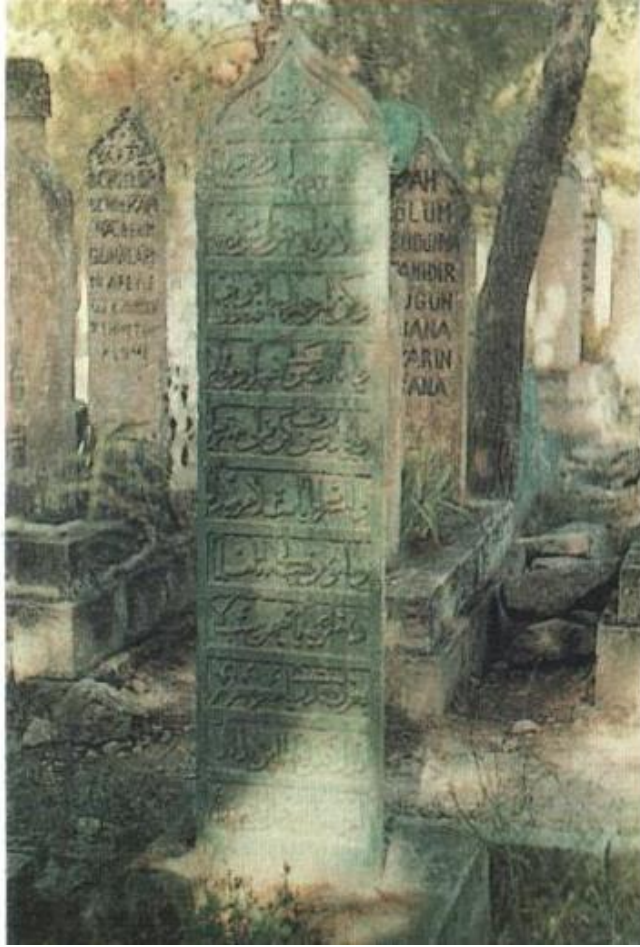
Vefik; 19, 20, 21, 250, 256, 320

Vehbi; 20, 90, 197, 221, 320

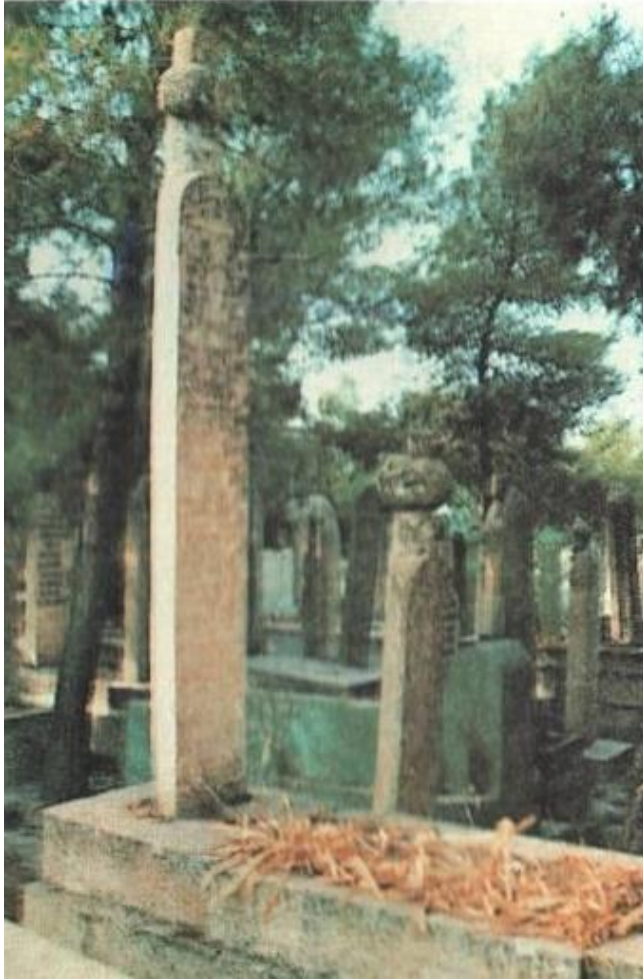
-Z-

Ziyai; 20, 96, 320

MEZAR TAŞLARIYLA İLGİLİ FOTOĞRAFLAR

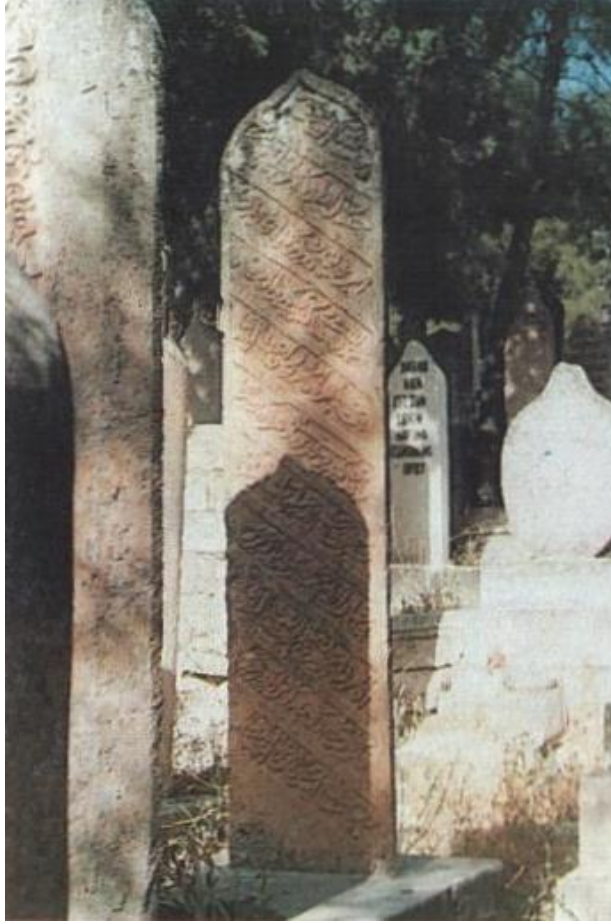
Resim; 1- Bediüzzaman Mezarlığı'nda 1896 tarihli Müftü Hacı Abdüllatif Efendinin Celi sülüs hattıyla yazılmış ayak dikme taşı (mezar no. 2)

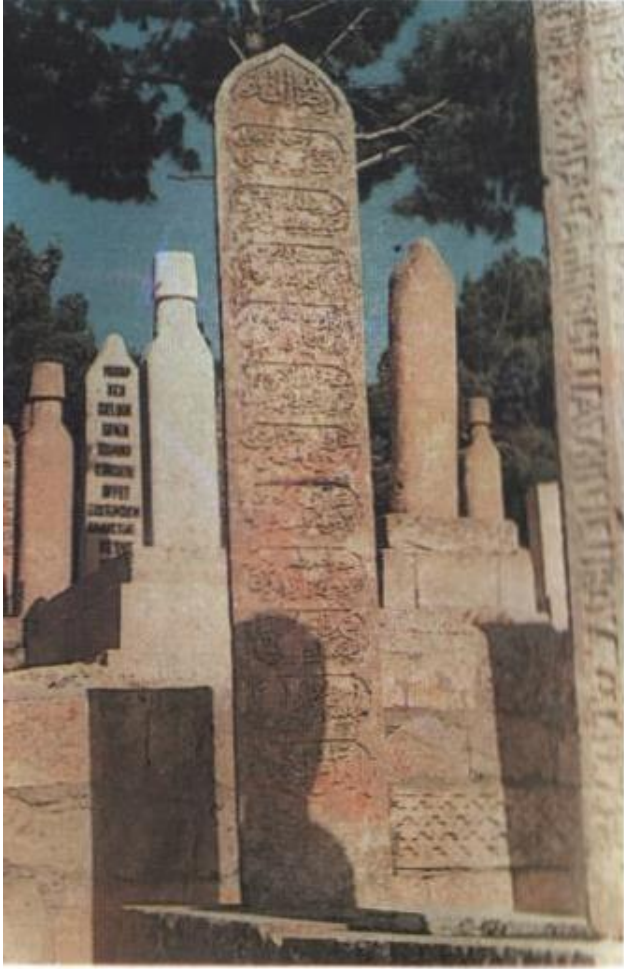
Resim; 2- Suruç Müftüsü Abbas Vasık Efendinin 1922 tarihli Rika hattıyla yazılmış baş dikme taşı (mezar no. 4)

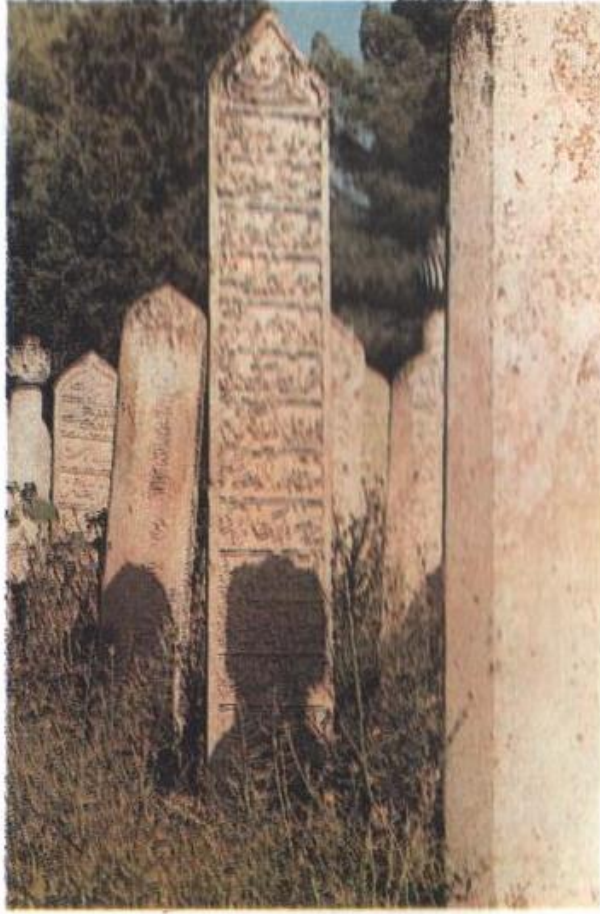
Resim; 3- Ömer Paşanın 1781 tarihli
Celi sülüs hattıyla yazılmış ayak dikme taşı. (mezar no: 31)

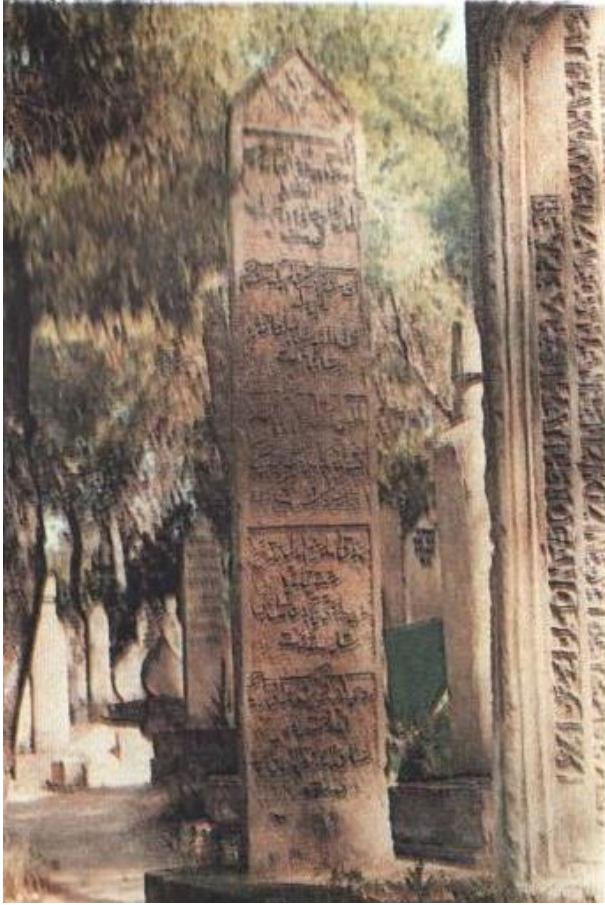
Resim; 4- Fakih Muhammed Tayyib Efendinin 1769 tarihli Celi sülüs hattıyla yazılmış baş dikme taşı, (mezar no. 37)

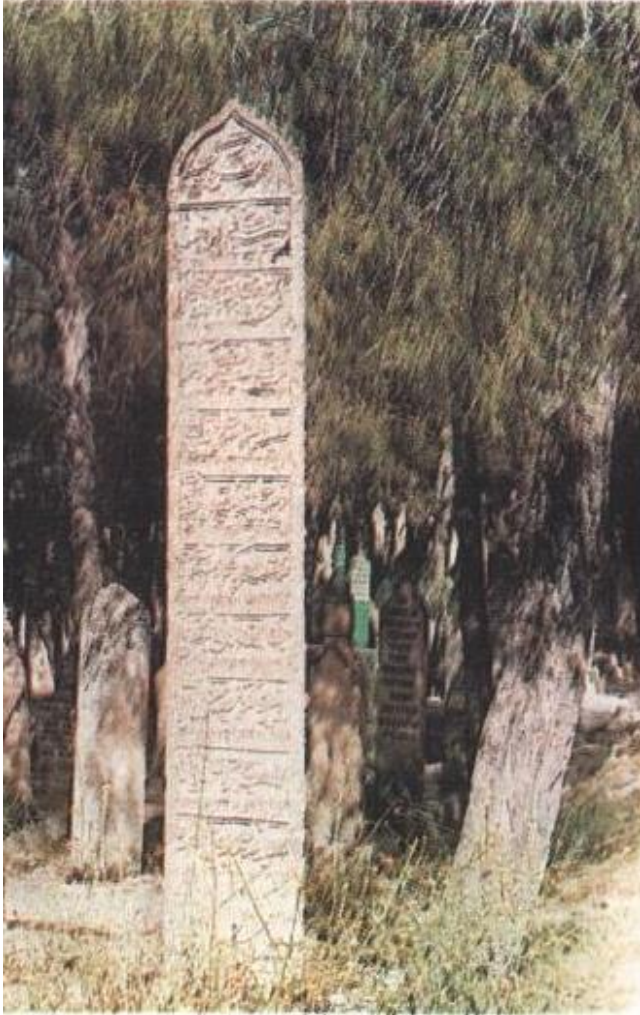
Resim; 5- Serturnai Şerif Ağa'nın 1797 tarihli
Celi sülüs hattıyla yazılmış ayak dikme taşı (mezar no.45)

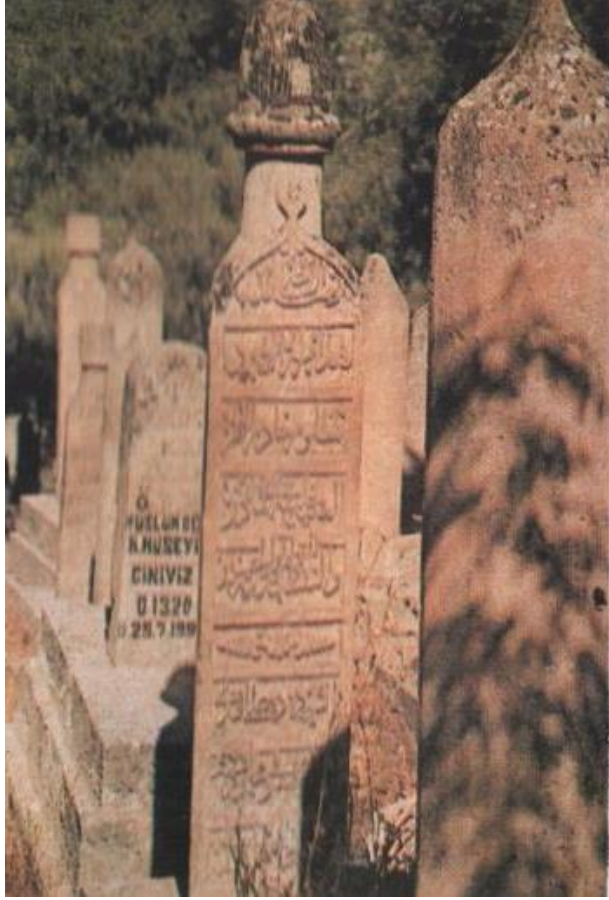
Resim; 6- Hacı Müslüm Efendinin
Celi talik hattıyla yazılmış ayak dikme taşı (mezar no. 50)

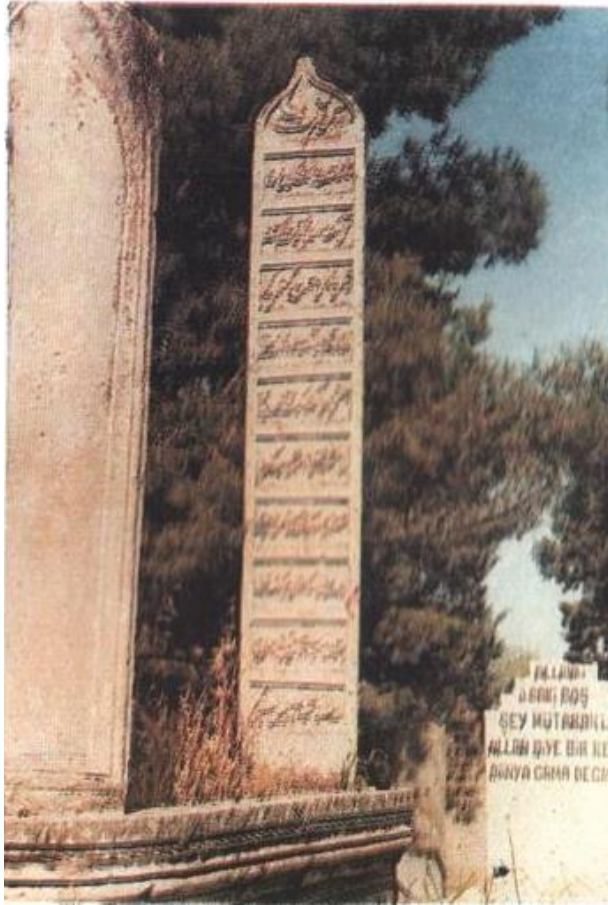
Resim; 7- Osman Remzi Efendinin
Talik hattıyla yazılmış ayak dikme taşı, (mezar no. 70)

Resim; 8-- Trabzonlu Hakim Mahmud Said Efendinin
Celi sülüs hatıyla yazılmış ayak dikme taşı, (No. 74)

Resim; 9- Şeyh Dede Ali Efendinin
Celi talik hattıyla yazılmış baş dikme taşı (mezar no.77)

Resim; 10- Mustafa Hakkı Efendinin
Talik hattıyla yazılmış ayak dikme taşı, (mezar no.94)

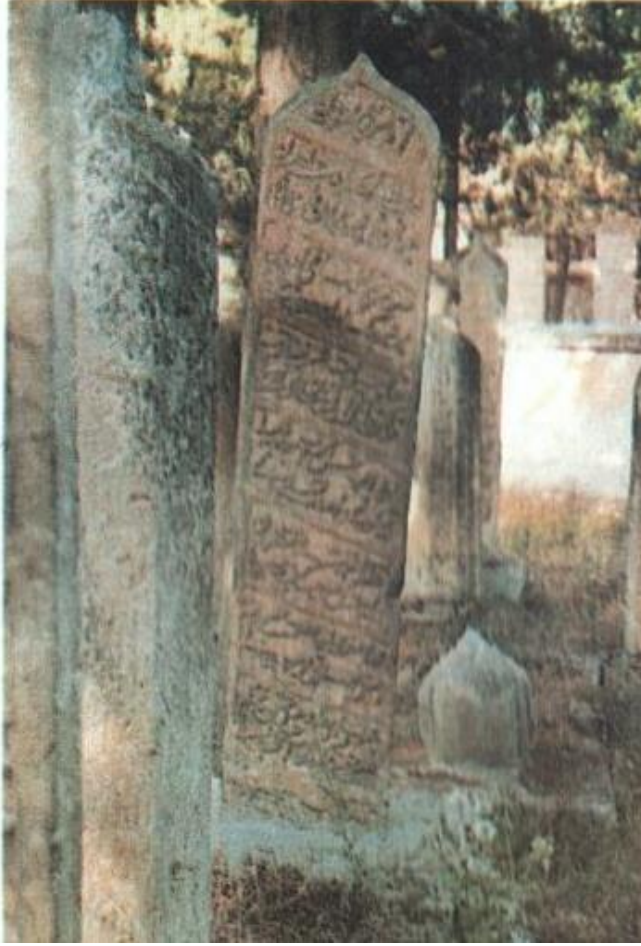
Resim; 11- Safiyya Hanımın 1648 tarihli
Celi sülüs hattıyla yazılmış ayak dikme taşı, (mezar no. 97)

Resim; 12- Şahabeddin Ahmed türbesi
Celi talik hattıyla yazılmış kitabesi (mezar no. 181)

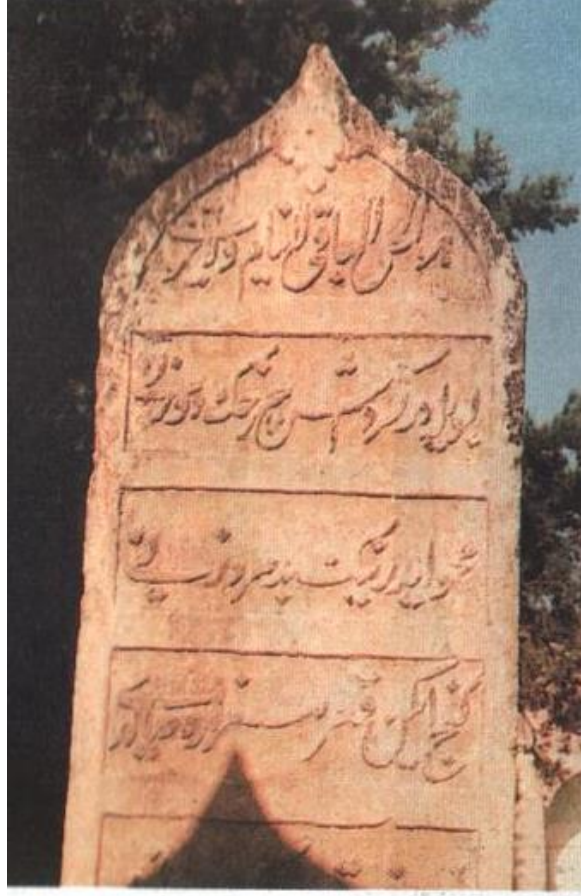
Resim; 13- Kadızade Hüseyin Paşanın
Celi sülüs hattıyla yazılmış baş dikme taşı, (mezar no. 183)

Resim; 14- Şerife Hanımın celi talik hattıyla yazılmış
Ayak dikme taşı, (mezar no. 195)

Resim; 15- Rasgeldi Hacı Ahmed Efendinin
Celi talik hattıyla yazılmış ayak dikme taşı, (mezar no. 201)

Resim; 16- Lütfiye Hanımın
Celi talik hattıyla yazılmış baş dikme taşı, (mezar No.204)

Resim; 17- Hafız İbrahim Halil Efendinin
Celi talik hattıyla yazılmış baş dikme taşı, (mezar no. 210)

Resim; 18- Şamiye Hanımın 1929 tarihli
Celi sülüs hattıyla yazılmış baş dikme taşı, (No.211)

FAYDALANILAN ESERLER

- Tirmizi, Sünen, (O.Zeki Mollamehmetoğlu tercümesi), İstanbul.
- Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, İstanbul 1977
- Süleyman Toprak. Ölümünden Sonraki Hayat, Konya 1986
- Prof. Dr. Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1981
- Mehmet Akif, Safahat, İstanbul 1966
- Bedri Alpay, Şanlıurfa Şairleri, Şanlıurfa 1986
- Beyhan Karamağaralı, Türk Mimari Eserlerinde Ahlât Mezartaşları, Ankara 1993
- Gül Tuncel. Batı Anadolu Bölgesinde Camii Tasfirli Mezartaşları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul tarihsiz, cilt I
- Ş. Sami, Kamus-i Alam, İstanbul 1316, cilt VI
- Dr. Kenan Erdoğan, Niyazi-i Mısri Divanı, Ankara 1998
- Ahmed Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1930